

నుజ్జీవ విషమను - గురుగీతలు

Sno. 416.

కంఠ నాక నము

అది

అంతి దేవతామూర్తి

అంతి

శివ-96

అంతి 2321

అంతి

అంతి దేవతామూర్తి అంతి

అంతి

035,3MVR8,K

శ్రీరాములు.

కంసనాశనము.

Kamsa Nashanam.

కృతి

కలబిల్గి కలహరమణాపిపే
Kalahangi kalaharamanapipē
క. క. పి. పి. పి.

మ. కాశీ.

సరస్వతి ముద్రాశాలామండు ముద్రితము.

1919.

ప్రీతి క.

నాచే విరచింపఁబడిన పరీక్షిజ్ఞానమును పురాణసంబంధ
వచనగ్రంథము పండితపాదులచే మిక్కిలి కొనియాడఁబడి
యుండుటంబట్టి నేనిప్పు డీకంసవివాళనమును రచియించితిని.
ఇదియును బైదానివలె బాలికాబాలకులకును వయోవృద్ధులకు
ను సత్యంతోపయుక్తముగ నుండఁగలదని దృఢముగ నమ్ముచు
న్నాను. చదువరుల కానందజనకముగ నుండునట్లుగఁ బటము
లను బెక్కులను జేర్చినెంచితిని గాని ప్రస్తుతము సాధ్యముగాక
పోయెను. పునర్బుద్ధమునఁ జేర్చెదను. అచ్చటచ్చట భాగవత
ములోని హృదయంగమంబులగు పద్యముల నీపొత్తంబునఁ
జేర్చితిని. భాషాభిమానులెల్లరు నాయందుదయయించి యీ
గ్రంథము నభివృద్ధికిం గొనివత్తురని నమ్ముచున్నాను. ఈగ్రంథ
మునకు వలయుద్రవ్యము నొసంగి తోడ్పడిన నామిత్రులు
చిట్టారు అమృతయ్యగారి కెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. తక్కుంగల
పనుల నట్టులనే నిలిపి యీకృతినిఁ దమముద్రాక్షరశాలయందు
యందు ముద్రించి సకాలమ్మునకు నాకందఁజేసిన యానందా
ముద్రాక్షరశాలాధిపతులు నాస్తోత్రమున కెంతయుఁ బాత్రులు.

ఇట్లు,

కలబరిగి వేంకటరమణకవి.

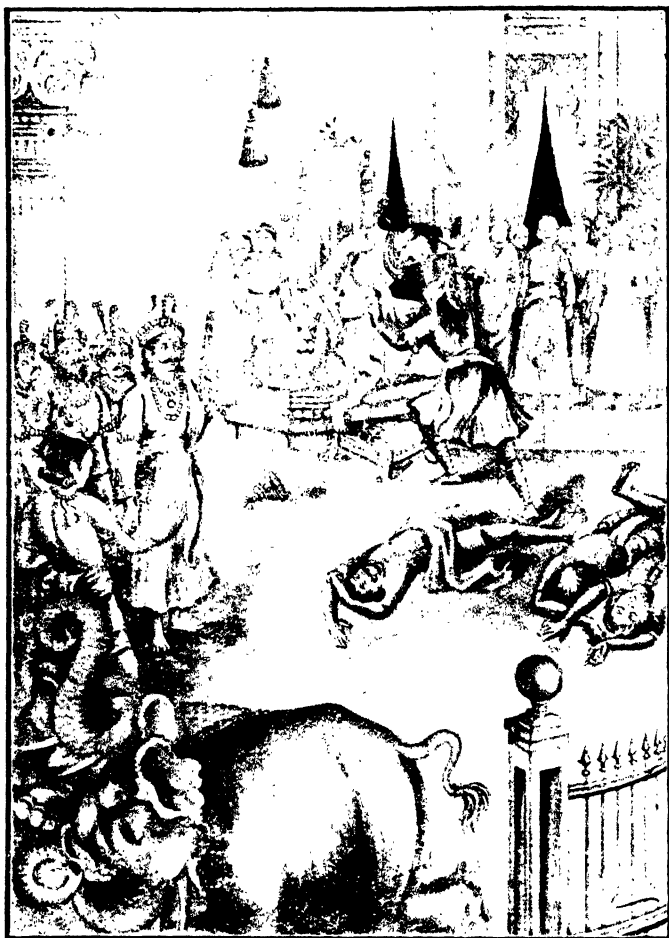
క॥ మంగళముగఁ బితరులకుఁ
రంగాంబా మల్లికార్జునవరేణ్యులకుం
బొంగుచు నర్పించెద నా
ప్రాంగ నమస్కృతుల భాసురామలభక్తిన్॥

క॥ శతశేఖర్య వధానుల
విఠతోభయవాగ్విభూతి విశ్రుతయశులఁ
మతిమంతుల గురువులఁ ది
ర్పతి వేంకట కవికులాభరణులఁ గొలుతున్॥

క॥ సురుచిర బృందారకభా
సురభాషావిమలవిభవశోభితు శ్రీసుం
దరరాజ తాత నామక
గురువర్యుఁవైష్ణవాధికుఁ సేవింతున్॥

క॥ వేంటు పతిభక్తుండను
వేంకటకవి కుముదవిహితు ప్రియశిష్యుండఁ
వేంకట రమణుడఁ గవితా
పంకజనయనాకటాక్షు పరిపాలితుండన్.

రింసుని వధించుట.

మొదటి ప్రకరణము.

భరతిఖండింబున నార్యవర్తమను పుణ్యభూమి గలదు. అందు యాదవ భూమిశాలకు మొదలిపురియై మధురాపురింబు చెన్నారూచుండెను. పుష్పకాలంబున శూరసేనుడును యాదవేశ్వరుం డాపురింబును దనకు రాజధానిగఁ జేసికొని మాధురంబులు శూరసేనంబులను దేశంబు లేలుచుండెను. ఆరాజేంద్రునకుఁ బదుగుగు కొడుకులును నేవురఁ గూతుండ్రును గలరు. వారలలోఁ బెద్దవాఁడు వసుదేవుఁడు. అతఁడు రూఁసుగుణసంపత్తులఁ దక్కుఁగల రాజేంద్రులఁ దిరస్కరించుచుండెను. అతని ప్రభాతిసెఱింగి దేవకుండను యాదవేశ్వరుండు నిజపుత్రికిను దేవకిని నాతిని కొనంగి వివాహమొనరించును. వివాహసంతరింబున నాతిఁడు గూతునకు పస్త్రాభరణంబులను దానదాసీజనంబులను జతురింగజలంబులను నరిణంబులుగ నొనంగి యల్లుకర్పించి సాదరింబుగ వీడుకొల్పెను. కింసుకుఁ సెల్లెలిని మఱుగనిఁ గూర్చుండఁబెట్టికొని రథముఁ దోలుకొని పోవుచుండెను. అట్లు మహానంద భరితుండై చను కింసుకుకు భయజనకంబుగ మింటనుండి యశరీరవాణి యిట్లని పలికెను.

ఏల యీత్రుల్లిపాటులు ? ఏటికీ యభిమానములు ? కంసా ! నీగతి నీవుచూచుకొమ్ము. ఈతరుణి యష్టమగర్భము నీప్రాణముల హరించు. నమ్ముము. జాగరూకుడవుగమ్ము. ఆ

పలుకులాల్చించి కంసుండు సంచలదంనుండై యడిదంబు బెడిదంబుగ జలిపించి చెల్లెలికొప్పుబట్టికొని యీడ్చి తోబుట్టువని సైతము వెనుదీయక తెంపునఁదెగ్రవేయ గమకించెను. ఆతని వదనంబు క్రోధంబునంజేసి తరుణార్కుం దిరస్కరించుచుండెను. ఆతని నయనములనుండి నిప్పులురాలుచుండెను. అతఁడు పండ్లు పటపటఁగొఱుకుచు మొగముఁ జట్టించుకొనుచుండెను. దయయన నెట్టిదో యాతనికిడఁ గానరాదయ్యె.

అట్టిసమయంబున మిన్నకున్నఁ గార్యము దప్పననియెంచి వసుదేవుం డతనిడగ్గటి హితవాక్యింబుల 'భావా! యిదియేమి యాగడము? ఇట్టిది లోకంబున నెందైనఁ గలదే? నీవన్నపు. ఈతనిని నీకుఁ దోబుట్టువు. పుట్టినింటివారలాడుబడుచులకు సొమ్ములిత్తురు. చీరిలిత్తురు. భూములిత్తురు. మంచిమాటల నాడరితురు. మఱిమఱి మన్ననలు సేయుదురు. లోకంబున నట్టివివెక్కిలుగలవుగాని యిట్టి విపరీతపు గొంతుగోతయెందైననుఁ గలదే. నీవెఱుంగని ధర్మములు లేవు. మదోన్మత్తులగు వైరిరాజసింహుల రణంబున ననుసంపలేక తునుము నీరవాల మీయబలకంతంబుపై నెట్లెగఁగలదు? ఏదియో యశశీరవాణి ఎలికెనని భ్రాంతిపడి నీవింతిపనికిఁ దెగుట ధర్మమగునే? నీకుఁ జేజెప్పఁదగినంతటివాఁడఁ గాను. అయినను జెప్పవలసెఁగానఁ జెప్పెదను.

మృత్యువు దేహముతోడన పుట్టును. పుట్టినవాడు నేడు తేపుగాకున్న నూతేండ్లకైనఁ గిట్టియు తీరవలయు. తన తొంటి కర్మము విడువక నీడవలె దన్ననుసరించిన వచ్చుచుండును. 'బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ' యనుట యెఱుంగుదువు.

దేహము లనేకములైనను గర్భ చెడదు. నీటికుండల యందుఁ జంద్రసూర్యాదులు గానఁబడుచు గాలివలనఁ గదలునట్లు లాత్త కర్మనిర్మితాంగంబుల యందు రాగకలితుఁడగుచుఁ బ్రాణిగదలుచుండును. కర్మములు మేలునిచ్చును. కర్మములు గీడు నాపాదించును. తనకైనను బ్రహ్మకైనను గర్మములేకర్తలు. కావున బుద్ధిమంతుఁడు సర్వము కర్మాధీనమని యెఱింగి యాత్మశుభములకై సగులహింసింపఁదలంపఁడు. నీవు జ్ఞానవంతుఁడవు. మహాత్ములు పూవుతోవఁబోవుట నీకవశ్యము కిర్తవ్యము. ఈమె నీకుఁ బుత్రికవంటిది. సర్వోత్కృష్టమౌరాలు. ప్రాణభయమున వడవడవఁడుకుచున్నయది. అయ్యో! భీరువులఁ జంపఁదగునే? మహాత్మా! నీకు మ్రొక్కెదను. ఈ నూత్నివివాహము పడలుము. నాయందు దయఁదలంపుము. చిరయశము సంపాదంపుమని యనేక విధంబుల నీనుండై వేడుకొనెను.

ఎంతవేడుకొన్నను నాతనికి లవంబును గిరుణగులుగ దయ్యెను. పనుదేవుఁ డాతని దృఢనిశ్చయంబెఱింగి విచారంబునొంది 'యక్కటా! యీతఁడు దనకార్యమును మానఁడయ్యెను. నాపల్కినహితవాక్యంబు లెల్ల బూదియందు హోమంబుచేసినయాజ్యంబుభంగి వ్యర్థములయ్యెను. ఏమిచేయుదును? వీనిని సంతార్థంబునకుఁ ద్రిప్పునుపాయ మెద్దియుండోపడు. వీఁడు మూర్ఖుఁడు. ఎవ్విధంబునను సంతోషింపఁడు. ఇనుమునందుఁ బ్రయత్నించినచోఁ దైలంబుఁ దీయవచ్చును. ఎండమావులయం దెవ్విధంబున నైనను నీరమును ద్రావవచ్చును. తీరిగి తీరిగి చెవులపిల్లికొమ్మును సాధింపవచ్చును. దాఁపునఁజేరి యెంత తెలిపియును మూర్ఖులమనసు రంజింప

రాదు. మాకు దుష్టకాలము సంప్రాప్తించినది. అందులకై మనోవ్యథ నొందిన నేమిగలదు? ధైర్యము నవలంబింప వలయు. ధైర్యము సర్వసాధనము. కావున ధైర్యము నొంది చరియింతును. ఈమెకు జనియించిన పుత్రులనెల్ల దిప్పక యిచ్చెదనని యిప్పుడీతనితోనందును. అంతటితో నీతని కోపము చల్లారును. ఇప్పటి మాముప్పుదప్పును. కొడుకులు పుట్టినపిన్నటఁ జూచుకొండము. కాలమెన్నటికి నొక్కనీతిగ నుండదుగదా? అప్పటికేరైన నడ్డమురాకుండురే? దైవమా! నిన్ను నమ్మితిని. నాయందు దయఁదలంపుమని తనతోఁ బలుక తుల వితిర్కింపఁ దొడంగెను. అంత నాతని కధికధైర్యము గలిగెను. అప్పుడాతఁడు కంసుంజూచి 'యయ్యా! నీకేటికిఁ గోపము? ఈలనవలన నీకేహనియులేదు. ఈమె యెనిమిదవచూలుగదా నీకుమరణకారణము. అట్లగుటంజేసి యీమె గర్భంబున జనించినపుత్రులనెల్ల నీకర్పింతును. వారిని నీయిచ్చవచ్చినట్లు వధింపుము. పిన్నట నీకేరివలనను శ్రావణ భయంబు గలుగదు. నీవు కిలకాలంబు సుఖంబుగ రాజ్యంబు సేయవచ్చు నని తిన్ననిపలుకుల నవ్వకముపుట్టఁ బలికెను. అందులకలరి కంసుండు 'వసుదేవా! నీచెప్పినవిధము మంచిది. నేనవశ్య మట్లు చేయుదును. నీవు మాటదప్పక పుట్టినబిడ్డల నెల్ల గ్రామముగ నాకర్పింపుము. దానంజేసి నాకుఁ బ్రాణ భయంబు గలుగనేరదు. నీకును మేలగునని పలికి గుణగ్రాహిత్వంబుకైకొని కొండలమందు చెలియలి మందలవిడిచి చనియెను. వసుదేవుండును డెందంబున నానందంబు నొంది యుండెను.

ఇట్లు గొంతకాలంబు సనిన యనంతరంబున దేవకీ గర్భముధరించెను. క్రమము క్రమముగ నవమాసంబులు పూర్ణములయ్యెను. అంత నొక్కనాఁడు శుభలగ్నంబున నా మెకొక చక్కని పుత్రుఁడుపుట్టెను. కొడుకు పుట్టుటెఱింగి వసుదేవుండు దానుమున్నుఁ గంసునకిచ్చినమాటఁ దలంచుకొని కొంతచింతించి బిడ్డను గొని చని యాతని యెదుటఁబెట్టెను. అతని సత్యవాక్య పరిచాలనమునకు మిగులనచ్చెరువంది కంసుండు ప్రహృష్టహృదయుఁడై 'బావా! కొనియాడఁదగిన వాడవుగదా? మేలు మేలు. నీసత్యవర్తనమునకు మెచ్చితి. సత్య పాలనమునకై పుత్రవాత్సల్యంబు సైతముఁ దెగఁగోసిన వాని నిన్నుఁ దక్క మఱియెవ్వరింగానము. బిడ్డనివలన నాకెద్దియు భయములేదు. వీనినిఁ గొని పొమ్ము. నీయష్టమపుత్రుండు నాకుమృత్యువఁట. వానిఁబట్టి వధించెద నని సావరంబుగఁ బలికెను. అందులకు సంతసమ్ము నొంది కంసుంగీర్తించుచే వసుదేవుండింటికిఁ జనియెను. మృత్యుగృహమునుండి నిరపాయంబుగ వెలువడ్డ సుతుఁగాంచి దేవకీదేవిపట్టరాని సంతోషంబున నెత్తుకొని యక్కునఁగదియించి శిరముమూర్కొని 'నాచిన్నియన్నా! నేనెంతపుణ్యమొనర్చితినిరా! పులినోటికండ జాటిపడ్డగతి నిన్ను మరలఁగాంచితి ననిముచ్చటదీర ముద్దులాడుచుండెను. వసుదేవుఁ డామెంజూచి'తనీ! యేలసంతస మొందెదవు? ఇల్లలుకఁగ నే పండుగగునే? ఈ కంసునితోడి చెలిమిసాముతోడి చెఱలాటము. వీనిని నమ్మఁదగదు. ఎయ్యదితలంచుకొని యెప్పుడువైకొని వచ్చునో యెఱుంగరాద'నివైరివలని భయం

బునంజేసి పలికెను. అందుల కాఁకు నిరుత్సాహంబున మొగముజెన్నపుచ్చుకొని యొద్దియుఁ దోఁపకమిన్నకుండెను.

రెండవ ప్రకరణము.

కంసుఁడు దేవకుసోదరుఁడగు నుగ్ర సేనునకుఁ బుత్రుఁడు. క్రూర్యమున నద్వితీయుఁడు. ఆతనికి దోర్లర్థ్యంబునఁ దీసిపోవని బాణాదినిశాచరులు ముఖ్యమంత్రులు. కంసుఁడు వారిలం గూడుకొని యాదవుల నెల్లఁ గదనంబున మదంబులడంచి పురంబులు విడిచివెడలదోలుచుండెను. ఆతని ధాటికాగఁ జాలక నదనంబులు విడిచి యదవలై యదువులు వదనంబులు వంచికొని నిలువక పరువులిడిరి. నిషధకోసలాదిబహువిషయ పతులు వారికి శరణులొసంగిరి. కొందఱు మచ్చరంబులు విడిచి యాతనిఁ గొలిచి నిలిచియుండిరి.

కంసుఁడు వసుదేవునకు మగుడ నాతనిపుత్రునొసంగి వీడ్కొలిపి దేవకి యష్టమగర్భంబునకై తఱివేచియుండెను. ఇట్లుండఁ గలహాభోజనండు నారదుం డొకనాఁడు మింటినుండి షిగి కంసునింటికిరు దెంచెను. కంసుఁడమ్మనీంద్రున కెదురేగి లోనికిఁగొనివచ్చి యర్హ్యపాద్యాదులర్పించి పూజించి యంజలి ఘటించి యిట్లనియె. 'మహాత్మా ! మీపావనంపుఁ బాదర జంబుసోకుటంజేసి నేఁడుమాగ్నహంబు పావనంబయ్యె. నేను ధన్యుండై తిని. ఎందుండియెందులకేగుచు నిందులకు వచ్చితిరి? మహాత్ములు కారణములేకరాదీ. మీరు తిరుగనిదేశంబులు లేవు. ఏయే దేశంబుల నేయేయద్భుతంబులు సూచితిరి?' నాపు

డాతండు పిన్ననవ్వునగి 'కంసా! నాతిరుగనిదేశంబులులేవు. నా చూడనివారులేరు. నాయెటుంగనివిషయంబులులేవు. ఎవ్వియును నాకద్భుతరబులుగఁగానరావు. ఈపట్టణంబున నీకడ నొక్కవిశేషంబుఁగంటి. అంతటనుండియు నాకు వచియింప నలవిగాని యాశ్చర్యము గలుగుచున్నయది. అది యెద్దియని యడుగుమా. అడుగకున్న నేమి? చెప్పెదవినుము.

ఆశరీరవాక్కు నాలకించియు మూఢుఁడవై నీవు దేవకీ తనయునిఁద్రుంపక కరుణించితివి. ఇంతకంటె నాశ్చర్యమెద్ది గలదు? దేవకీ యష్టమగర్భంబుగదా నాకుఁ బ్రాణాంతకంబని యెంతువుగానోవు. బాంధవులనియెంచి నీవు సంతసంబునొందు చున్న యీ దేవకీవసు దేవాదులెల్లరు నీకుబంధువులుగారు. శత్రువులు. విషసర్పింబులమధ్య సంచరించుచున్నావు. నీవు రాక్షసుఁడవు. వీరలెల్లరు దేవతలు. నీచావునకై యెదురుచూచుచున్నారు. నారాయణుండు దేవకీదేవకీఁ బుత్రుఁడై జనించును. అతఁడు నిన్నువధించును. నీనికిఁ బ్రతిక్రియయొచించుకొమ్ము. చెప్పవలసినదంతయుఁజెప్పితి. పోయివచ్చెద న'ని వీణెమీటుచు నారాయణకీర్తనలు పాడుచు మింటికేగెను. పిడుగువడుపున వినఁబడిన నుడువునాలించి కంసుండు క్రోధఘూర్ణితమానసుం డై కన్నులనిప్పులురాలఁ బండ్లుపటపటఁగొటుకుచు 'ఏమి'కిల హాశనునివలుకులు? వీరెల్లరు సురలా? నేనసురుఁడనా? దేవకీకి హరిజన్తింతుటయు నన్నువధించుటయునా? కానిమ్ము. చూతము. నన్నెవ్వఁడు చంపఁగలఁడో కనుఁగొంద మ'ని మండిపడుచు గరవాలంబును జేఁబూని దేవకీవసుదేవులున్నయెడ కరిగి వారినిరువురఁ బట్టియాడ్చి కారాగారంబునఁ ద్రోయిం

చెను. తక్కుంగలయాదవు తెల్లరుఁ దమకుఁ బ్రళయము సంభ
వించినట్టులడలి యెందరుగుటకు నందుఁగానక తల్లడిల్లుచుండిరి.
మానులు దమయాజ్ఞముల కాతనివలన విఘ్నములగుటెఱిగి
తై వమును బ్రార్థింపఁదొడింగిరి. లోకములన్నియు నల్లకల్లో
లములుగనుండెను. దేవకీతనయులాటగురుననుకంప లేక చంపఁ
బడిరి. కొంతకాలంబునకు దేవకీదేవి యేడవగర్భంబుఁదాల్చె
ను. ఆగర్భంబునందు హరికాంతి చెన్నొందుచుండెను. అయ్య
ది యెఱింగి హరితన్నునమ్మినయదువులకుఁ గంసునివలని భయం
బుఁ బోకార్చువాఁడై యోగమాయఁజూచి యిట్లనియె.
'భద్రదా! నీవు గోపికాగోపకులుగల పసులమందకు శ్రీఘ్రముగఁ
బామ్ము. అందు వసుదేవుభార్యలుకంసుచే నాడలఁబడియుం
దురు. వారిముట్టకుము. సందగోకులమందు రోహిణియను తర
ళాక్షిగలదు. ఆమెసుగుణాఢ్య. ఆమెగర్భంబున దేవకీకడుపున
వెలుంగు తేజమును జొనుపుము. పిమ్మట నీవు సందుభార్యకు
యశోదకు జన్మ మొందుదువు. సర్వకామదాయనిపగు నిన్ను
జనులు కానికలు బలులు నిచ్చి కొలుతురు. నీవు దుర్గానిపదు
నాలుగునామంబులచే విలసిల్లుచుండువు'. నావుడు మహాప్ర
సాదం బని హరికిఁమొక్కి సందగోకులమునకుఁ జనుదెంచి
యోగమాయ యామహాత్మనాజ్ఞఁ బరిపూర్తి గావించెను.
రోహిణికి గర్భముగలిగెనని జనులద్భుతమునొందఁజొచ్చిరి.
అంత తుభలగ్నంబున నామెకుఁ బుత్రుఁడు జన్మించెను.

ఇట్లుండ దేవకీ యష్టమగర్భంబుఁదాల్చెను. అందు నా
రాయణుండు బాలార్కుభంగి నభివృద్ధి నొందుచుండెను. దిన
దినాభివృద్ధి నొందు దేవకీగర్భంబుఁగాంచి కంసుండు దఱచు

వెనుచు నేకాంతంబునఁ దనలోనిట్లని తలపోయఁజొచ్చెను. 'అక్కటా! యీయతివ యిప్పటిగర్భంబు గన్నులకుఁ జూడఁబడు వైతోఁచుచున్నది. ఇంతకుమున్నెన్నఁడునిట్లుండుటెఱుంగను. ఆకాశవాణివాక్కులు నిజములుగానోవు. కాకున్న నాకేట యింతటివెఱపుగలుగవలయు? ఇంక నేమితలంపఁగలను. కార్యమెయ్యదియగు? నానాటికీఁ గామినిచూలు పెంపెనఁగుచున్నయది. ఈమె నాకుఁజెల్లెలు. మీఁదు మిక్కిలిగర్భిణి ఇట్టియామానవతి నేమనిచంపువాడ? తెగువజేసి చంపితినేని నన్నుఁ గిరాతుఁడని లోకులుదూషింపరే. నాకీర్తి యడుగంటదే. ఆయువుక్షీణింపకుండునే. భర్తము చెజిపోవదే. నేను జీవన్ముతుఁడనుగావలసివచ్చు. అయ్యో! పౌరుషజ్ఞానకీర్తులడుగంటఁ గేవలకుక్షింభరుఁడనై పోకింబున నెట్లు జీవింపఁగలను? ఈవతి న్రతను సంహరించితినేని నాకు సరసిముదప్పదు. తెలిసి తెలిసి యెట్లుసరసికూసంబునఁ బడఁగలను? ఎన్నిగతులయోచించిచూచినను నీమెను జంపుటకు నామసుబాడంబడదు. కానిష్టు. కానున్నది కాకమానదు. 'లలాటలేఖానపునఃప్రమాతి'యను పెద్దలనుడువులు మఱవఁదగవు.' కొంత తడ విట్లుచింతించి యతఁడు మగుడ ధైర్యమవలంబించి క్రొర్యంబును ద్యజించి శౌర్యంబుఁ బ్రకటించి చెల్లెలిని ద్రుంచుతలంపునుమాని మానియై నిలిచెను. అయినను నాతనికి నానాటికీఁ దోఁబుట్టువు గర్భంబుపైఁ బగ హెచ్చఁజొచ్చెను. ఏకబ్దము నిసఁబడ్డను నతఁడది హరిమలకని యులుకుచుండెను. ఏవస్తువుగానఁ బడ్డను నయ్యది హరిమూర్తియని బెదరిచూచుచుండెను. దేహమున కెయ్యదిసోకిన నదిహరికి రాఘాతమని కదియుచుం

డెను. ఎట్టి గంధముగలిగిన నదిహరిమాలికాగంధమని యడరుచుండెను. ఏదియైనను బలుకువలుకుచో బ్రమసి యతఁడు హరిపలుకుఁ బలుకుచుండెను. తలఁపులేవైనను గలిగిన నవి హరితలఁపులని యలుగఁ దలఁచుచుండెను. ఆతనికి సర్వమును హరిమయమనితోచుచుండెను. హరిహరియనుచు నతఁడితిరమునంతయును మఱచి తన్మయుఁడై చరియింపఁ జొచ్చెను.

అయ్యవసరంబున నమరులును నారదాదిమునులునుం గొలిచి రాముక్కంటియును దమ్మిచూలియును నక్కడకువచ్చి దేవకీగర్భంబున నర్భకుండు యున్న పురుషోత్తము ననేకభంగులఁ బ్రస్తుతించి దేవకీంగంచి 'యవ్వా! నీపుణ్యంబేమని వచియింపఁగలము? తపములను దాసములను యాగములను జిక్కనిభగవంతుఁడు చిన్న బిడ్డయై నీగర్భంబునఁ బొలిచియు న్నాడు. ఎల్లిపుట్టఁగలఁడు. మీకేమాత్రమును గంసుచేభయ మింకఁగలుగ నేరదు. మాకందఱికిని భద్రమగును. నీకడుపెప్పుడును జల్లఁగావలెను. యాదపులెల్లరు సంతసంబునం బొందాదుర'ని హరిం బొగడి దేవకీదేవిని దీవించి తమనెలవుల కరిగిరి.

మూఁడవ ప్రకరణము.

జలదంబుల బృందంబులు కలఁగ్గౌవణంబుల నులుము దొడంగెను. సప్తసముద్రంబులు పరిశుద్ధంబులై పొంగుచుండెను. మందమందమలయానిలంబులు మెల్లమెల్లన వీవఁ జొచ్చెను. హోమాగ్ని మిగులఁజెన్నొంది వెలింగెను. గ్రహనక్షత్రసహితంబై నభోభాగంబు విరాజిల్లుచుండెను. ఆశాభా

గంబు లెక్కుడు తెలివిందాల్సెను. నిర్మలజలపూరితంబులైన
దులు ప్రవహించుచుండెను. విహంగమంబులతోడ వనంబులు
సెలంగఁదొడంగెను. గంధర్వులు దమగానరసంబుల నెల్లరకును
గర్జరసాయనము గావించుచుండిరి. రంభాదియప్పరోగణంబు
లాడందొడంగిరి. మింట దేవదుందుభులు మ్రోసెను. గ్రహన
క్షత్రంబు లధిక శుభస్థితిందాల్చియుండెను. అట్టిసమయంబున
సర్థరాత్రమ్మున దేవకీదేవికిఁ బుత్రుఁ డుదయమయ్యెను.

‘సీ. స్వంచ్చంబులై పొంగె జలరాసులేడును

గలఘోషణముల మేఘంబులుఱిమె

గ్రహతారకలతోడ గగనంబు రాజిలై

దిక్కులు మిక్కిలి తెలివిఁదాల్సె

గమ్మని చల్లనిగాలి మెల్లనవీచె

హోమానలంబు సెన్నొంది వెలిగె

గొలఁకులు కమాలాళి కులములై సిరినొప్పె

బ్రవిమలతోయలై పాతెనదులు ।

తే॥ గీ॥ వరపుర్రామ ఘోషయై వసుధయొప్పె

విహంగవపుష్ప ఫలముల వెలసెవనము

లలరుసోనలు గురిసిరియ్యమరవరులు

దేవదేవుని దేవకీదేవి గనఁగ॥

క॥ పాడిరి గంధర్వోత్తము

లాడిరి రంభాదికాంత లానందమునం

గూడిరి సిద్ధులు భయముల

వీడిరి చారణులు మొరిసెవేల్పులభేరుల్॥’

చక్కదనంబుల కెల్ల నెల్లయగు నక్కొమరుం గాంచి
 వనుదేవుఁ డుత్సాహమొంది 'యాహా! యీపాపఁ డీపురు
 టింటికిఁ బెట్టని దీపంబువ్రాలె వెలుంగుచున్నవాఁడు. నిజ
 కుగ నీతఁడు నలుమొగముల పాపనిఁ గన్న పాపండుని తోఁ
 చుచున్నద'నుచు సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లొనరించి
 యంజలి ఘటించి 'దేవా!' నీవఖిలదర్శనుఁడవు. జ్ఞానా
 నందస్వరూపుఁడవు. మాయాదూరుఁడవు. స్వయంజ్యోతివి.
 ఇట్టి నిన్ను మేము తనయునిగాఁ బడయుట మాపూర్వజన్మ
 సుకృతము దక్క మఱియొందుగాదు. మింటిమోతలు నమ్మి
 పాపియగు కంసుండు నీయన్నల నెల్ల సంహరించెను. నిన్ని
 ప్పడు వధియింప సన్నద్ధుండై యున్నవాఁడు. నీయభీష్టమ.
 మాభాగ్య మ'నిస్తుతియించెను. అంతట దేవకీదేవి ముకిళితకర
 కమలయై 'యాశా! నీవునాకుఁగొమరుండవై పుట్టుదువని కం
 సుండు పెద్దకాలంబునుండి వేచియున్నవాఁడు. మమ్ములఁ గారా
 గారన్థలనొనరించియున్నవాఁడు. వానినేప్రకారముఁ దుడము
 టించి మమ్ముఁగాపాడెదవ్రా యది నీభారము. మేము నోచిన
 నోములెల్ల ఘటించెను. మాకుఁబరమముక్తిగలిగెనని భక్తి
 తాత్పర్యంబులు ముప్పిరిగొన వేడుకొనియెను. అందులకుభగ
 వంతుండు సాక్షాత్కరించి 'యవ్వా! నీవు తొల్లిఁబ్రశ్నియను
 పరమపతివతవు. వసుదేవుండు సుతపుండను ప్రజాపతి. మీరి
 రువురును సృష్టికాలంబున నలువపంపునఁ బంచేంద్రియంబుల
 జయించి శీతవాతాతపంబులసైరించి యాకలములుభక్షించి
 వేండ్రంబుగఁ బండ్రెండువేలదివ్యవర్షంబులు తపంబుసేసితిరి.
 అపుడేను నాదివ్యతేజంబుఁజూపి తిరంబులగువరంబులువేడుం

డంటిని. అందులకు మీరు పాయని మోహంబున బిడ్డలులేని
యడ్డంబున దుర్గమంబగునపవర్గంబుగోరక నాయీడుకొడుకునడి
గితిరి. సేనద్దానికిమెచ్చిపృశ్నిగర్భండునర్భకుండనై తిని. అదియునుం
గాక మీరలదితికశ్యపులరై యున్నయపుడు నేను మీకుఁ గుఱి
చవేపంబున వామనుండనై జన్మించితిని. ఇదిమూడవభవము.
ఈజన్మంబునను నేనుమీకుఁ బుత్రుండనై తిని. కడచినదంత
యుంజెప్పితిని. ఇటమీఁదనాకుమీయందుజన్మంబులేదు. నన్నుఁ
గొడుకని నమ్మికడపట నన్నుంజెందెదరనుచు నారూపంబు విడి
చియెప్పటి యట్లపసిబాలుండై తలిదండ్రులను జూచుచుఁ బ
రుండియుండెను. అంత ననుదేవుండోహోకాలమతిక్రమించుచు
న్నదే పుత్రజననంబు విన్నఁ గంసుండు మండిపడివచ్చును.
అంతఁ గార్యంబుదప్పును. ఇతఁ దడయంజనదని బిడ్డనిఁ గర
ముల తొమ్మున నడ్డంబుగఁ బట్టి తప్పటడుగులిడుచుఁజప్పుడుగా
కుండ మెల్లన గొల్లపల్లియవంకకు బయల్పెడలెను. అంతకుము
న్న గొల్లపల్లెయందు నందుని సతికి యశోదకు యోగమాయ
కూతురై పుట్టెను. అవ్వీధింబందలి వార లెవ్వరెఱుంగక యొడ
ళ్లుమఱచి నిదురించుచుండిరి. వనుదేవుఁడు నందునిమందం బ్ర
వేశించి యశోదశయ్యయందున నాచిన్నిసల్లనయ్య నుంచి
యయ్యవ్వకూతునెత్తుకొని మరల నింటికివచ్చి యచ్చిఱుతపా
పను దేవకిప్రక్కనఁ బరుండబెట్టి యొక్కెడనొదిగియుండెను.

నందుని మందయందు యశోద గాఢనిద్రంజెంది యుని
కింజేసి వనజాక్షునిఁ దెచ్చుటయుఁ దనసుతను గొంపోవుటయు
నెఱుంగదయ్యెను. కొంతతడవునకుఁ గారాగారంబున దేవకి
శయ్యఁబరుండియున్న బాలిక యాపురనియేడ్చెను. ఆచప్పుడు

నకుఁ గావలివారు మేల్కొని నలుగడలఁ జూచిరి. తలుపులతాళములు దొంటిచందంబున నుండెను. అదిచూచి యధికసంభ్రమమృగం గొందఱు పరుపులిడి చని కంసుతో దేవకి నీళ్లాడనని చెప్పిరి. అతఁడు సిడిముడిపాటుతోఁ దల్పంబునై దత్తఱమ్మన లేచి పురుటింటిపంకకుఁబరువిడెను. ఆతని శిగముడివీడెను. పై వస్త్రము వ్రేలాడుచుండెను. కన్నులనుండి యగ్నికణంబులు రాలజొచ్చెను. మొగమెఱ్ఱివారియండెను. అతని కొడలు దెలియదయ్యెను. బాలఘాతుకుని రోమాతిరేకమ్ము నీక్షించి భయంబుగదుర దేవకితత్త్వంబుకూతునకున్నఁజేర్చెను. కంసుండా బిడ్డఁబట్టి చంపఁగదియ దేవికి యడ్డంబువచ్చి 'యన్నా శాంతింపుము. శాంతింపుము. నాపలుకులాల్లింపుము. మింటి మోతలు దలంపుము. ఈబిడ్డను వధింపకుము. పుత్రుఁడు నీప్రాణమునకు శత్రుఁడని వింటివి. ఆఱుగురుబిడ్డలఁ జంపితివి. పుత్రులకునోచు కొననై తిని. ఈబిడ్డయాడుబిడ్డనిరపాయురాలు. నీకెట్టిహానియుఁ జేయఁజాలదు. అక్కటా! యీపౌత్రులకందువును నైతిముఁ జంపవలయునే. ఈదుఃఖమును నేనుభరింపఁజాలను. అన్నా! నీపాదములుపట్టివేడుకొందును. నన్నుక్షమింపుమా. యశమార్జింపుము. మహాత్ములు శ్రౌవుత్రోవ ననుగమింపుము. నీతోడఁబుట్టువును. ఇంతటి స్వాతంత్ర్యమును విహింపఁజాలనే.

ఉ. 'అన్నశమింపుమన్న తగదల్లుఁడుగాఁడిదిమీనగోడతా
మన్ననసేయుమన్న వినుమానినిఁజంపుట రాచేపాడిగా
దన్ననుకీర్తివై మనఁగదన్న మహాత్ములు శ్రౌవుత్రోవఁబో
వన్నభవత్సహోదరిగదన్న నినుకాశరణంబువేడెదన్.'

యని జాలిఁబడనేడ్చుచుఁ బయ్యదఁ జక్కనవరించుకొను
చుఁ బలవరించుచు భ్రాంతిఁగొని కూతును నక్కునఁ జక్క
హత్తుకొని యుత్తరీయాంచలంబుఁగప్పి పలుగతులవేడుకొని
యెను. ఆమె బ్రతిమాలుకొలందిని వానికిఁ గోపము హెచ్చు
చుండెను. అంతి వాఁడు నిలువక తోఁబుట్టువుఁబట్టి యావలకు
నెట్టిపొదిగిటనున్న చిన్నిపట్టి నొడిసిపట్టి బలిమికొలంది నేలపైఁ
గొట్టెను. ఆబాల నేలపయింబడక మింటికిఁగిసి తన మొదలి
తనువును వదిలి దివ్యరూపంబుధరించి కంసునీక్షించి పెద్దగొం
తుకతోడ నిట్లని విలపించెను. 'ఓరీ కుటిలమానసా! దేవకి బిడ్డల
నెల్లఁజంపి యెంతటిపాపమార్జించితివిరా! అంతఁబొక మేటిమ
గండవని నన్ను తొలనొప్పింపఁగడంగితివి. ఇదియు బీరమే. నీకు
వినాశకాలము సంప్రాప్తమైనది. కావున నే యిట్టి విపరీతబుద్ధు
లు వుట్టినవి. కానిమ్ము. ఎంతకాలము నీయాటలు సాగఁగలవు?
నిన్నుఁజంపెడివీరుఁ డొక్కఁడఁ బుట్టివర్ధిల్లుచున్నాఁడు.

ములుకులఁబోని యప్పలుకులకులికిపడి కంసుండు
జళుకుగదిరిన మనంబున ఘనంబుగ వెఱఁగంది దేవకీవసుదేవులం
జేరి యాదరింబున నిట్లనిపలికెను. 'అయ్యో! నేనెట్టిపాపుఁ
డను! ఎంతటిబాలఘాతుకుఁడను! బయలిపలుకులనమ్మితిని. మీబి
డ్డలనెల్లవధించితిని. బందుగులకుఁ గష్టముఁ దెచ్చి వెట్టితిని. దుష్ట
చిత్తుఁడనై బ్రాహ్మణులనాశముఁగావించితిని. చేయరానిపను
లెన్నెన్నియోచేసితిని నాధువులహింసించినవారికిఁ బుణ్యము
లెట్లుగలుగును? కర్మానుసాగులై ప్రాణులు లోకమునకు రాక
పోకలు సేయుచుఁ జిక్కులాందుచుందురు. ఎన్నాళ్లకును దుదలు
సేర నేరరు. సంసారమును బాయఁజాలరు. నేను వట్టిభ్రాంతి

నొందితిని. నేనెక్కడిహంతను? మీశిశువులెక్కడిహన్యులు? ఎటుగక మిమ్ముదూరితిని. నాతప్పులుక్షమించి నాకుబ్రసన్నులుగండు.' ఇట్లనుచు నాతఁడు గన్నులనీరునించి వగచి దేవకీ కనుదేవుల సాదంబులు వట్టుకొని సంకలియలువిప్పించెను. వారును బరితె వుండై స కంసుంజూచి తమరోషంబులువాసిరి.

అంతఁ గంసుండు వారలయనుజ్ఞలువడిసిగ్గుహంబునకరు దెంచి యప్పుడ తనసంబరతంత్రులగు మంత్రులరావించి యొగ మాయవలనఁ దావినవృత్తాంతమంతయుఁ దెలిపెను. అందు లకు వారలదృఢభయకాంతిచిత్తులై యిట్లనిరి. 'రాజేంద్రా! యిందులకై యింతచింతయేల? మున్ను నీచేనొచ్చిన శాస్త్ర పులను దొలుదొల్తు శోధింతము. వారు నీబాహుబలంబునకు వెఱచి యెందుడాగిరో తెలియరాదు. ఒకవేళ శివునిఁజొచ్చి యైన నుండవచ్చును. లేక బ్రహ్మఁజెందియైన నుండవచ్చును. అట్లుగాక విష్ణువును సేవించియైన నుండవచ్చును. కాకున్నచో మానులై వనాంతంబుల నిల్చియైననుండవచ్చును. వారింతకు మున్ను నొచ్చియుండిరని మన మప్రమత్తులమైయుండరాదు. అట్లున్నచో దప్పకకీడువాటిల్లును. వారు మననాశనమునకై మార్గములు వెదకుచుందురు. ఋణశేషము శత్రు శేషముండఁ గూడనివని దేవరయెఱుంగని విషయములుగావు. వారలెన్నెన్ని వేషములనైన మనల బేలుపుత్తురు. వారిని వృద్ధి నొందనీయ రాదు రోగములను బుట్టినపుడ నిర్హాలింపవలెను. అట్టులొన రింపనిచో నవి వృద్ధి నొంది దేహమును నాశనమొనర్చును. మొలకలై వంగనివి ప్రమానులై వంగునే? దేవతలకెల్లముఖ రుండుచక్రి. ఆచక్రిధర్మంబునందుండును. గోవులు యాగములు

తపములు దమములు దయాసత్యములు శ్రద్ధాశాంతులు వేయేల సకలచరాచరాదిభూతంబులు విష్ణుదేహంబులు. వాని నన్నింటిని నిర్మలనంబూనర్చితిమేని నాహరి యంతంబొందును. కావున నాలస్యమొనర్చక నువ్వుంపుము. నీము చని పట్టణంబులయందును, బల్లెలయందును, మందలయందును బుట్టి పెరిగెడి శిశువులబట్టి వధించెదము. నిలింపులం జంపుదుము. తాపనుల యమునిపాలికంపుదుము. ఆవులను దూడలనుద్రుంతుము. బ్రాహ్మణుల వెడలదోలుదుము. నిగమంబులనెల్ల విదారించుము. లోకములను నశింపజేయుదుము'; నావుడు కంనుండలరి వారలంజూచి 'యమాత్యులారా! మీయుత్సాహంబులకు నాకెంతయు సంతసము. ఇది మొదలు మీఁగు మీయిచ్చవచ్చినయట్లు సంచరింప ననుజ్ఞయొసంగితి. మనమున ననుకంపవహింపవలదు. వైరులను మీమీశక్తులకొలంబడి బేరు లేకదోరింపుడు. వై శంబచనుడని యాజ్ఞాపించి యంతిపురంబునకుం జనియెను.

అంత వారలు తేనియాజ్ఞ మకాళిందాల్చి యచటినుండి కదలి పురములఁ జొరఁబడిరి.

నా లు గ వ ప్ర క రణ ము.

అంతలోఁ దెల్లవాఁడెను. మందలోనివారెల్లరు మేల్కొనిరి. యశోద కన్నులువిచ్చి శయ్యపైఁ దనప్రక్కనఁబరుండి యున్న పాపనింగాంచి సంభ్రమమ్మున నుగ్రగుచుండెను. నం మండు దనకు నందనుండు పుట్టుటెఱింగి మహానందంబునొంది

నెఱవాదులగు వేదవిదులఁ బిలిపించెను. వారలకుడెంచి బాలు నాశీర్వాదించి పుణ్యాహవాచనంబులు సదివిరి. జాతకర్తంబులు యథావిధినడుపఁబడెను. దుందుభులు మొరసెను. గాయకులు పాటలుసాడిరి. వందజనుల నేకవిధంబులఁగీర్తించిరి. భద్రకాహళ నాదంబులు వీతెంచెను. వల్లపులు దమవాకిండ్లను మంగళశోరణంబుల నలంకరించిరి. ఎల్లయెడలను సాంబ్రాణిధూపవాస నలు బయల్పెడలుచుండెను. మందలందుఁ బసులు పసుపు నూనెలపసలఁ దనరుచుండెను. లేగలు క్రేళ్లుటికి మసలుచుండెను. మదవృషభములు అంకెలిడఁజొచ్చెను. మొదవుల పొదు గులయందుఁ బాలుజల్లించెను. పల్లెయందలి గొల్లలందఱును సంతసంబున వసంతములాడిరి. గోపికలు దమలో 'మనయశోదయేమినోమునో' చెనమ్మా. ఆమెకడుపునఁ జిన్నిమగవాడుపుట్టెనట. పోయిచూచివత్తము రండమ్మా'

‘అ॥ వె॥ ఏమినోముఫలము యింతప్రొద్దొకవార్త

వింటి మబలలార వీనులలర

మనయశోద చిన్నిమగవానిఁ గనె నట

చూచివత్తమమ్మ సుదతులార”

యనుకొనుచు నొండొరులం బిలుచుకొనుచు నందునింటికి బయలుదేరిరి. ఎవ్వరినోటవిన్నను నందనందునిజననవార్తలే. నందు నింటికి వచ్చిన గోపికలకు యథావిధిమర్యాదలు జరుపఁబడెను. గోపికలును దాము గొనివచ్చినకానికల నర్పించిచిన్ని కృష్ణనెత్తుకొని ముద్దాడిరి. కొందఱాబాలునికిఁ దలయంటి నీళ్లు వ్రాసిరి. మఱికొందఱాతనిఁ దొట్లయందుంచి జోజోయనిపాటలువాడిరి.

క. “జోజో కమలదళేక్షణ

జోజో మృగరాజమధ్య జోజో కృష్ణా!

జోజో పల్లవకరపద

జోజో పూర్ణేందువదన జోజో యనుచు.”

ఇద్విధంబున నందఱును దనివిడిగ నాబాలునెత్తుకొని ముద్దులాడుచు సంతసించుచుండిరి. నందుడు దనకుఁ గొడుగు పుట్టిన వేడుక గొనసాగ రోహిణిబిలువబంచి చిత్రచేలంబులను మండనంబులనిచ్చి మన్నించెను. అది మొదలుగ మొదపుల కదుపులు బొదుపులుగలిగియుండెను. ఇట్లుండ నొకనాడు నందుడు గోకులరక్షకు దక్షులైన వారిని నియమించి చుఘరకుం జని కంసునకు నేటేటబెట్టెడి యరిబెట్టెను. కంసుఁడతని సకారవంబుగ వీడుకొలిపెను. కంసుని వీడ్కొని నందుడు వసుదేవునిటికిఁజనియెను. దేవకీవల్లభుఁ డాతనిఁగాంచి యుప్పొంగెను. ఆతని బొందిప్రాణముఁ బొందినదియుంబోలె బాలుపారెను. ఆతనికడకన్నులయం దానందాశ్రువులు గ్రంథుకొనియెను. ఇట్లుసంతసించి వసుదేవుండు సందునిఁగొలిపించుకొని సుఖాసీనుఁజేసి తనకొడుకువలని ప్రీతిదీపింప నిట్లనియెను. ‘మిత్రమా ! నిన్నుఁజూచినంతట నాప్రాణములు లేచివచ్చినవి. నా యాపదలన్నియు నశించినవి. ప్రాణంబులకంటెఁ బ్రాణంబుగ నెంచు మిత్రునిఁజూచుట చచ్చిమరలబుట్టుటయగుదా ? పలుపాటులొందువారల కొకచోనుండుటకగునే ? ఏళ్లవెంబడి కలిసిపోవు మృగులన్నియు ననేకమార్గములఁ బోవుగాక. ఒక్కటిగానుండగలవే ? సంతతి లేదని నీవుమిగుల

జింతించుచుంటివి. పెద్దవాడవైతివి. ఇన్నాళ్లకునీకు సంతతి గలిగినందున నాకు మిగులసంతసము. సంతతిగలవాఁడు సౌఖ్య వంతుఁడు. సంతతిలేనివానిగతిఁ జెప్పవలసిన దేమిగలదు? అది యుట్లుండనిమ్ము. నీపశువులు రోగంబులనొందకున్నవియా? ఆవులుపాలిచ్చుచున్నవియా? వాఁగులువంకలు జలసమృద్ధములై యుండునా? గోష్ఠప్రదేశములయందుఁ బులులు దుప్పలు సంచరింపవుగదా? ఘోషములుపాలుపొందుచున్నవియా? కాంతారభాగంబులయందుఁ బచ్చని పూరిజొంపములున్నవియా? గృహమేధి యాశ్రమ మంతకష్టము? వానికొక్క సంతోషమునులేదు. పుత్రమిత్రులఁదనివిఁ దీరఁజూచువీలులేదు. వారెల్లరు మరణించినను నాతఁడొంటిమనవలయు. నిన్నుఁ దండ్రిగను నీకాంతను దల్లిగను నమ్మి నీమందయందు నాకొడుకున్నవాఁడా? నావుడు నందుఁడలుకతోడ వసుదేవుఁజూచి 'వసుదేవా! బాగాయెలెమ్ము. కొడుకులభ్రాంతితోడఁ దెలియక మాటలాడుచున్నాఁడవు. నీకుఁ బుట్టినకొడుకుల నెల్లఁ గంసుఁడు హింసించెను. మీఁదుమిక్కిలి నీపుత్రులను సైతముఁ జంపఁగఁడఁగెను. ఆబాల దై వాధీనంబునంజేసి మిగిలి కెగసిపోయెను. ఏలభ్రాంతిపడియెదవు? నీతొంటికర్తమిట్లుండ నూరివారల కొడుకులను నీకొడుకులనుకొన్న మేలగునే? మంచిది. ఇంక నట్టి పలుకులుపలుకవలద'ని వచించెను. అందులకు వసుదేవుండు 'సందా! నీవన్నటులనే కానిమ్ము. నీవువచ్చినపని యాయెను. మమ్ముగనుఁగొంటివి. ఇంకవేవేగ నింటికిరుగుము. గోకులమునందు నుత్పాతములు దోచుచున్నయవి. వానికిఁ బ్రతిక్రియలను యోచింపు మ'నినుడివెను.

అంత నందుడు వసుదేవుని వీడ్కోని మందకుబయలు దేరెను. మార్గమున నాతనికిఁ బ్రతీతంబులైన యుత్పాతంబులు వెక్కులుదోచెను. అవిగాంచి భయపడి యాతుడు వసుదేవుపలుకులు దప్పవని యెంచుకొనుచు వడివడినడుచుచుండెను. పల్లెలయందెల్లెడలను జనులు గలంతనొంది తల్లడిల్లుచుండిరి. తల్లులు బిడ్డలఁ గోల్పోయి యేడ్చుచుండిరి. బ్రాహ్మణులు దమయజ్ఞములు విఘ్నములొందుటకుఁ జింతిల్లి గుమిగూడి గుజగుజలాడుచుండిరి. పశువులూరకయటచుచుండెను. వానికిఁ గారణములరసి నందుడు కంసానుచరుల దుర్మయంబులకుఁ జింతిల్లుచుఁ దనప్రయాణమును సాగించెను.

అంతకుమున్నుఁ బూతనయనురక్తసి కింసుపంపున బయల్పెడలి పల్లెలయందును బట్టణములయందును మందలయందును గల బాలుర నెల్లవధించుచుఁ బోయిపోయి నందుని పల్లెను దాసెను. అందుఁ దనగుట్టెఱుకనడునని యెంచి యది కామరూపిణియై తిరుగఁజొచ్చెను. ఇల్లిల్లు వెదకవెదక దాని కొక్కెడ నందునింట నొక శాలువేడ్చవినఁబడియెను. ఆ యేడుపువిని సంతసించి యది సుందరీవేషముగైకొని యింటిలోనికిరిగెను. దాని మోహనా కారముంగాంచి గోపికలు లక్ష్మీ తిమ్మధన్యులఁ జేయనచ్చినదని యాశ్చర్యంబునఁ జూడఁదొడఁగిరి.

పూతన లోన నెల్లెడలను బరికించుచుండెను. కొంత తడవునకు దానికిఁ దొట్లయందొకబాలుఁడుగానవచ్చెను. ఆ బాలుఁడు భగవంతుడగుటఁ జేసి దానికాపట్యమునెంచి లోలోన నవ్వుకొనుచుఁ గాలును గేలును గదల్చక యూరకప

రుండి గుట్టువెట్టుచుండెను. రక్కసి మెల్లన నుయ్యెలంజేరఁ
బోయి బాలునిలేపి యక్కునం జేర్చి ముద్దాడుచుండెను. అది
చూచి యశోదారోహిణులు భయమొంది డగ్గటి 'యెవరిమ్మా
నీవు? మాబాలునలముట్టెదవు? నీచనుబాలుమాబాలున
కక్కఱలేదు. పిలువనిపేరంటము నీకేటికమ్మా! నీదారిని నీవు
పొమ్మని నుడివిరి. అందుల కాక పటవేషధారిణి మాటువలుకక
నవ్వుచు బిడ్డను దొడలనడుమనిడుకొని యొడలు నివురుచు
'నాయన్నా! చన్నుగడుపుమ'ని నోటఁబెట్టెను. బాలుఁడు
మేల్కొన్నట్లు మెల్లనఁ గనువిచ్చిచూచియొడలు విఱుచుకొని
యాపులింది దాని చన్నుఁ గుడువఁదొడఁగెను. ఒకటి రెండు
క్రొక్కలు పీల్చునంతకు దాని సత్వమెల్లఁ బ్రాణంబులతోడ
బాలునుదరంబుఁ జొచ్చెను ప్రాణంబులు గోలుపోకంజేసి
యారక్కసి క్రెవ్వనఁ గేకవేసి వెనుగొండవలె కేలవైబడి
యెను. దానిపాలునకుఁ గొండలతోడభూమి యదరెను. నభం
బునగ్రహనక్షత్రంబులు బెడరెను. ఆశాంతంబులందు మాటు
మోగఁతలెనఁగెను. లోకంబులు భీతిల్లి కిడలంబాతెను.
గొల్లలెల్లఁ దల్లడపడఁజొచ్చిరి. కొంతకెడవునకు గోపకాంతలు
గలంగినమనంబుల దృఢపఱచుకొని యశోదారోహిణులం
గూడి దాని భయంకరరూపంబుఁజూచిరి. వారి యాశ్చర్యము
నకు మేర గానఁబడదయ్యెను. కొందఁఁబా! యీయాకార
మొదైనఁగలదే? ఇదిరక్కసియైయుండుననిరి. కొందఁఁటిది ప్రా
ణముతోడికొండయనిరి. కొందఱు 'దీనిదంతంబులులాంగల
దండంబుల కెనయగుననిరి. మఱికొందఱు 'దీనినాసిక నగగ
హ్వరంబును ధిక్కరించుచున్నదని నుడివిరి. ఇంకఁ గొందఱు

దీనినేత్రంబులు చీకటి నూతులంజెనయుచున్న వనిపలికిరి. వేటాకొందఱు 'దీనికరచరణంబులు జాగ్రత్తలంబోలియున్నవనిచెప్పిరి. 'దీనికడు పింకిన చెఱువుతో నెనయుచున్నద'ని కొందఱనిరి. 'దీనిపొడ వాఱుకోనులదూరమున్నద'ని మఱి కొందఱువలికిరి. ఇట్లందఱ నేకవిధముల నుడువుచు దానిఘోర శరీరంబుపై భయములేక యాడుకొనుభాలునిఁజాసిరి. యశోద కొడుకుగొట్ట నెత్తుకొని యాతనికెట్టియత్పాతంబులు గలుగకుండునట్లు దీనించి రక్షింపేసి తొట్లయందుబరుండఁ బెట్టెను.

కొంతతడవునకు నందుఁజింటికి వచ్చెను. యశోదాదు లాతనినిఁ గడచిన వృత్తాంతమునంతయుఁ బూస గ్రుచ్చినవిధంబునఁ దెలిపిరి. అతఁడాశ్చర్యంబునొంది ననుదేవుని యెఱుకకద్భుతంబందీ యాతనిని యోగియని పొగఁడను. పిమ్మట గొల్లలనేకులారొక్కసి దేహంబును గుఠారంబులచే నఱిగి తమకుటిరంబులకు దవ్వగు వటారంబున దిహాకముఁగావించిరి. అమ్మగు వదేహంబునుండి యగరుపరిమళముల పొగలు వెడలుచుండెను. గోపకులెల్ల రాసాపిశరీరంబున నట్టిసుగంధము నెడలుట కచ్చెఱువొందిరి. భగవంతుఁడు దేహంబు స్పృశించుటంజేసి యాతరుణి సకలదురితములువాసి పుణ్యలోకంబులు విడిసెను. నందుండు భాలుజేరి యాతనిచేతలకు వెఱంగుపడి యెత్తుకొని శిరంబుమూర్కొని ముద్దాడి మోదంబున నుండెను.

అయిదవ ప్రకరణము.

కృష్ణుండు క్రమక్రమముగ నొదికిలఁబడనేరెను. అయ్యది యెఱింగి నందుఁ జాతనిజన్మనక్షత్రంబున నొకనాఁడు

పండుగఁగావించెను. విప్రులు వేదమంత్రంబుల నభిషేచనాదులొనరించిరి. నందుఁడు వారికి గోదానంబులొనర్చెను. వారు బాలుని దీర్ఘాయుష్మంతునిగ దీవించిరి. బంధువులెల్ల రమ్మ హోతృవమునకు వచ్చియుండిరి. ఇంట నెక్కుడుసందడిగనుండెను. యశోద గోపికలకుఁ బూజలొనర్చుచు బాలునిమఱచెను. కొంతతడవునకు బాలున కాశలీయయ్యెను. అందువలన నాతఁడు పెద్దపెట్టున నేడ్చుచుండెను. ఎవ్వరును వినిపించుకొనరైరి. అంత నతఁడు కోపమొంది కాలికడనున్న బండినొకదానిం దన్నెను. ఆతన్నున కాళకటము వికటంబుగ నేలఁబడియెను. అదిచూచి గోపకులాశ్చర్యమొందిరి. ఆబండియందుండు సరస పదార్థంబులు వ్యర్థంబులై నేలంగూలెను. ఆవియట్టులఁగూలుటకుఁ గారణంబెఱుంగక యశోదానందులు బహువిధంబుల వితిర్కింపఁదొడంగిరి. ఎంత వితిర్కించినను గారణము దెలియరాదయ్యెను. వారి వాక్కులెఱింగి యందాడుకొనుచుండిన బాలుడు జరిగినవృత్తాంతమును సంతముగ వచియించిరి. ఆపల్కులు సమ్మజాలక నందాదు'లిసీ! యెక్కడిబాలుఁడు? ఎక్కడిబండి? ఎక్కడివిఱుగఁదన్నట? ఇట్టిచోద్యమెందైనగలదే? ఈయాటపడుచు లస్త్రతంబులాడిరి. ఇయ్యది యిట్లెయుండఁజాలదు. దీనికెదియైన నితరకారణముండనగునని యూహకుండిరి.

అంత యశోద బాలునెత్తుకొని పాలిచ్చెను. బాలుఁడు గడుపారఁదల్లి పాలుదావి యామెతోడలపై నాడుకొనుచుండెను. యశోద యాతనిముద్దాడి యొడలునిపురుచుండెను. అంత

కంతకు బాలుడు బరువైతోచెను. ఆమె యాతనిమోయఁ జాలక వెఱచి భూమిపైనుంచి 'యిదియేమివిపరీతము? బాలుఁ డింతబరువయ్యెను. ఇదియేమినాశ్రమయూ? నిజముగనిట్లయ్యె నా? యాని తనలోదాను వితర్కించుకొనుచు నది తనవట్టి భ్రాంతియని సమాధానముఁ జేసికొనెను. బాలుడు క్రిందసల్లారు ముద్దుగా నాడుకొనుచుండెను.

అంతలో నున్నటులుండి తృణావర్తుడను రాక్షసుఁ డొక్కఁడు సుడిగాలియైవచ్చి యాడుకొను బాలునెత్తుకొని విను వీధికెగసెను. అనుడిగాలికి భూళియెగసి గోపకులకన్నులను నింపెను. వారలు గన్నులను దెఱువఁజాలక తోట్రుపడుచుం డిరి. కొంతపడికి గాలితగ్గెను. భూళిమాసెను. అందఱుగన్ను లుదెఱచిరి. బిడ్డగానఁబడఁడయ్యె. అవ్విధంబెఱిగి యశోద తోట్రుపడుచు నిటునటుజూచుచు దిగ్భ్రమఁజెంది యెద్దియుం దోసక యయ్యో! పుత్రకా! పుత్రకా! యెందుఁబోయితివి? ఇప్పుడిందాడుకొనుచుంటివే! ఇంతలో మాయమైతివే! ఈపాడు సుడిగాలియెందుండివచ్చెను. అయ్యో! ముద్దులపట్టి! నిన్నెడఁ బాసి నేనొక్కఁడనై నఁ దాళఁగలనా? గోపికలారా! మీరే మైనను జూచితిరా? ఈవై పరీత్యమెందైనఁగలదటమ్మా! యని యందుండు వారిలనెల్ల నడుగుచు జూచినచోట్లను మఱల మఱల జూచుచు నిటునటుదిరుగుచు నందునితోడఁజెప్పెను. నందుడును గోపాలకులఁగూడుకొని యెల్ల యెడలను వెదకెను. బాలుఁడెందునుగానఁబడఁడయ్యె. అంతలోను బాలుడిల్లు చు నటునిటుపరువిడుచుండిరి.

తృణావర్తుఁ డా బాలునాకసంబునదూరంబుగఁ గొం
పోవఁదొడంగెను. అంతకంతకుబాలుఁ డాతనికి బరువగుచుండె
ను. ఆభారము మోయంజాలక యాతఁడు భయభ్రాంతుఁడై
‘ఐదేమియాశ్చర్యము? నేనీలాగుబాలుని మున్నెన్నఁడునుఁ
జూచియెఱుంగ. ఇది పుడమిలో లేనిచిత్రముగనున్నట్లుతోచు
చున్నదిని యెద్దియుఁ జేయునదిలేక కదలమెదలక నిలువంబడి
యె. భగవంతుఁ డాననిమెడ గట్టిగబిగియఁబట్టి పీడించెను.
ఆబాధకుఁ దాళఁజాలక వాఁడు విలవిలఁదన్నుకొనుచుఁ బెను
గొండవలె బుడమిపొయింబడియెను. శిశువు వానిమెడను వద
లక వ్రేలాడుచుండెను. గోపిక లాచిత్రంబుఁగాంచి దిగ్భ్రమఁ
జెందిరి. కొంతవడికిఁ జెలిసి యశోధ యయ్యెడకుఁ బరువిడి
వచ్చి బిడ్డనెత్తుకొనియెను. నందుఁ డానందమొందెను. ‘మీ
పూర్వపుణ్యంబున జేసి మీనిడ్డను మరలఁగఁజిరి. యశో
దమృతల్లి! నీనోములపంట నీపూజాఘలము నీతనయుఁడు నీకు
మగుడనెక్కెను. నీవు ధన్యపు. నీకేహనియుఁ గలుగఁజాలద’ని
గోపికలు సంతసించుచు యశోదను నుతించిరి.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు పనుదేవుపంపున యాదవపురోహి
తుండు గర్గుండు నంగునిమందకుఁ జనుడెంచెను. నందుఁ డాత
నిఁగాంచి లేచి నిలువంబడి కృతాంజలియై భజించి తగు
సత్కారంబులాచరించి యిట్లనిపలికెను. ‘మహాత్మా! మీరాక
చే. నేఁడు మాగృహము పానసంబయ్యెను. మేము ధన్యులమై
తిమి. భవాదృశులగుపుణ్యమూర్తులు మాయొండకూరక రాదు.
చిరకాలమునుండియు నాకొక్కకోరికగలదు. అయ్యదితీర్చి
న్నధన్యుంజేయవేడెద. ఈకుమారులు సంస్కారములేక

యున్నారు. మీరు జ్యోతిశ్శాస్త్ర పారంగతులరు. తేజో
మూర్తులరు. దిగంతవిశ్రాంత కీర్తియుతులరు. వీరికిసంస్కా-
రంబు గావింపుడు.' నావుడు గర్గుండు నందునింజూచి యోగ
మాయావృత్తాంతంబు సాంతంబుగ వినిపించి 'నందా! యీ
బిడ్డడు దేవకీకొడుకు. ఈసంగతిఁ గంఠుఁడెఱుంగఁడు. ఇదిపరమ
రహస్యము. వానిచెవిబడినచోఁ దప్పకముప్పవాటిల్లును. కావు
న రహస్యంబున సంస్కారంబు సేయుట కార్యంబు. ఇది మఱువ
వలదనియె. అందులకునందుఁడు సంభ్రమపరీతచేతస్కుండ్లై 'పు
ణ్యపురుషా! నేనవశ్యము మీయాజ్ఞ సనువ ర్తింతును. ఇంతకంటె
నా కేమిగావలయు ననిప లెఱును. అంతె యాదవపురోహితుండు
రోహిణితనయుఁజూచి యీబిడ్డఁడు జనులు రమియింపఁదిరుగు
చుండును. అందువలన నీతఁడు రాముఁడనంబరఁగును. యదు
సంకర్షణంబునం జేసి సంకర్షణుండనిపిలువంబడును. ఘనబలంబు
న బలుఁడని పేర్కొనఁబడునని కృష్ణునిదిక్కుమొగంబై యీ
బాలుఁడింతకుమున్ను ధవళారుణపితవర్ణుండ్లై నెగఁడెను. ఇప్పుడు
సల్లనయ్యెను. కావునఁ గృష్ణుఁడనంబరఁగును. వసుదేవునకు
జన్మించినకారణంబున వాసుదేవుఁడనంబడును. ఈపాపనికి గుణ
రూపకర్తృంబు లనేకంబులు గలుగుటంజేసి నామంబు లనేకం
బులుగలవు. ఈశావకునివలన మీరుదుఃఖంబులఁ దరియిం
తురు. ఈయర్భకునిచేత దుర్జనశిక్షణంబును సజ్జన రక్షణంబు
ను నగును. ఈకుమారుఁడు నారాయణసమానుఁడని పలికెను.
నందుఁ డత్యంతానందమునొంది గర్గుననేకసత్కారంబులఁ బరి
తృప్తుంజేసి సాదరంబుగ వీక్షింపెను. గర్గుండు గృహంబున

కరిగి వసుదేవునకుఁ దనపోయివచ్చినవృత్తాంతమును దెలిపెను. బాలు సభివృద్ధివిని దేవకీవసుదేవులు ప్రహృష్టహృదయులైరి.

నందగోకులమందు బలరామకృష్ణులు దినదినప్రవర్ధమానులై గోపబాలురఁగూడికొని యాడుకొనుచుండిరి. కృష్ణుఁడు దక్కుంగల గోపబాలురంజూచి యొక్కతఱి 'నేను గోవల్లభుఁడను. మీరుగోవులనుచు నంగి అంకెవై చుచు నాడును. మఱియొకతఱి 'నేను దొంగను మీరింటివార'ని వారిని నిద్ర వుచ్చి సొమ్ములుదొంగిలించుకొని పోయి డాగుకొనును. వేఱొకతఱి 'నేనుసూత్రధారుఁడను. మీరునాటక పాత్రల'ని యందఱి నాటలాడించును. అప్పుడప్పుడు బాలురతోఁ బందెములు వేసి పరువులెత్తును. డాగురుమూతిలాడును. బంతులెగురవై చును. చెట్టులెక్కిదూకును. చిన్నతనంపుఁజేష్టలనేకములు సేయుచు నానందించుచుండును.

కొన్నితరుణములయందు బలరామునిఁగూడి కృష్ణుఁడు గోపాలురయిండ్లకరిగి నవనీతములను భక్షించుచుండును. బాలెంతలు తమబిడ్డలకుఁ బాలులేక మొఱిమచుండ వినక యాతఁడావులకు దూడలనువిడుచుచుండును. కడవలలోని కాఁగినపాలు ద్రావి వట్టికడవలను బగులమోదుచుండును. కొన్నియిండ్లయందుఁ బాలయుట్లెత్తుగనుండ నాతఁడు తొట్లుబోరలించి పీటలువేసి యెక్కి కుండలకుఁ దూట్లువొజ్జించి పాలన్నియుఁద్రావును. కొందఱిపడ్లఁజొరఁబడి కుండలలోని నెయ్యి ద్రావి యాకుండల నితరులయిండ్లయందిడును. అంతనాయింటి వారికి నీయింటివారికిఁ దగవుపడును. వేలుపులగోడలపైనుమిసి పాడుజేయును. గొల్లపల్లెయందలివారు కృష్ణనిరాకకు భయ

పడి పొకిండ్లు మూసికొని తాళంబులువేసికొని వీధులనుండు
రు. అతఁడు వారెఱుంగకుండ లోనికిరిగి పాలుపెరుగును ద్రా
వును. తలుపులుదీయునంత కందఱియిండ్లయందు నాడుచుఁ
బాడుచుండును. ఇట్లతఁడు సేయుచుండ గోపిక లోపికలులేక
యశోదకడకేగి యోయమ్మా! మీబిడ్డ డెంతదుకువాడమ్మా!
మీపాపనిచేమేము గృహములువిడిచి యెందేనియుఁ జనవలసి
నట్లున్నది. మాయిండ్ల పాలుపెఱుగు నిలుచునట్లులేదు. మీరు
భాగ్యవంతులైన బాగుగఁదినుఁడు. చక్కనివలువలుగట్టుకొనుఁ
డు. మంచినగలుపెట్టుకొనుఁడు. బిడ్డలను బడుగులకొంపలవై
విడువఁదగునే? మాకుఁ బోరాములగుచున్నయవి. మేమెందై
నఁ బోవుదుము. ఇంకినిందునిలువమనిపలికిరి. ఆపలుకులాల్గించి

క. ఓయమ్మ సికుమారుఁడు

మాయిండ్లను బాలుపెఱుగు మననీడమ్మా

పోయెద మెక్కిడికై నను

మాయన్నల సురభులాస మంజులవాణీ.

యశోద తనకొడుకును దండింతునని సమాధానపఱచి గోపికల
నిండ్లకంపును.

ఆ ఆ వ ప్ర క రణ ము.

గోపికలు దసత్సలితో నివ్వధమునఁ గొండెములు
సెప్పుచుండఁ గృష్ణుఁ డెద్దియు నెఱుంగని వానిభంగి భయాన్వి
తుండై యూరకుండును. అంత నొక్కనాఁడు బలరామాది
గోపకుమారులు వెన్నుండు మన్నుఁది నెనని యశోదతోఁజెప్పిరి.

అమె వానికేలువట్టుకొని యిట్లనియె. నాయనా! మన్నేటికిఁ దినియెదవు? తినవలెనన్న మఱిపదార్థములేదా? మీయన్నయు గోవుకుమారులును జెప్పుచున్నారుగదా! దుడుకుదనములు నూనుమురా! అనవిని యాతండు దల్లింబూచి 'మన్ను దినుటకు నేను వెఱ్ఱివాఁడనటమ్మా! ఆకలిగొంటినటమ్మా! వీరిమాటలు నీవు నమ్మకుమమ్మా! నీ గొట్టిపవలెనని వీరిందఱు జేరి యాయుక్తిఁ బన్నుచున్నారమ్మా! కాదేని నానోరు చూడుమమ్మా! తప్పెనదండింతువు గాక' యని కరుణపుట్టఁ బలికి నోరుదెఱచి చూపెను.

అతని వదనంబున సకలబ్రహ్మాండ భాండంబులు గానఁ బడియెను. అయ్యదిచూచి వెఱగంది యశోద 'యిదియెక్క వింత? ఇదికలయా? వైష్ణవమాయయా? ఇతర సంకలార్థమా? సత్యమా? నేనుయశోదాదేవినా? కానా? ఇదినా యిల్లా? పరస్థలమా? అట్లుగాదేని నీబాలుఁడెంత? వీనిమొగంబున నీబ్రహ్మాండ భాండంబులుంటయెంత? దీనికెద్దిహేతువు? ఈతఁడు చూపునకు బాలుఁడుగనున్నాఁడు. నిజముగ బాలుఁడుగాఁడు. ఈతఁడు సర్వాంతర్యామియైన నారాయణుండని నాకుఁదోచుచున్నది. ఇంతకాలమ్మునుండి నేనీతనిఁ గొడుకని నమ్మితిని. అది విశ్వసనీయము గాదు. ఈమందయు నాభిర్తయు నేనును నీగోపజనులును నీతని వదనమున నున్నాము. నాకుఁ దరుణముదొరకెను. ఈ సర్వాత్మనాశ్రయించి యిక్కఁ గడ తేరవలయున'ని తలంచుకొనుచు భ్రాంతిఁజెంది నిలుచుండెను. భగవంతుం డదియెఱింగి యిక్కమిన్నకున్నఁ గార్యము

దప్పునని యామెయందు వైష్ణవమాయం బొందించెను. అంత నామెచిత్తవిభ్రాంతినిఁ బొసి యాబాలునిఁ దనకొడుకనియెంచి తొడలపై నిడుకొని ముద్దులాడఁ దొడంగెను.

ఒక నాఁడు యశోద వెలుగుఁదఱుచుచుండెను. కృష్ణుఁడు గంఠులువైచుచు నచ్చి యామె కొంగుఁబట్టుకొని వాలిమ్మని యడిగెను. యశోద యాతనిని దొడలపై నిడుకొని పాలిచ్చి పీటపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి పొంగుచాలుదించుటకై లోనికరి గెను. అందుల కతిఁడు కోపమునొంది కడవలలోని వెన్ననం తయు మెసవి తాలతోఁగడవలన్నిటినిఁ బగులఁగొట్టెను. కొంతవడికియశోదవచ్చెను. బాలుఁడచటలేడు. కుండలన్నియు భిన్నములైయుండెను. అంతనామె చేత సెలగోలఁ బట్టుకొని యాతనిని వెదకికొనుచు బైలుదేరెను. వెన్నుండు ప్రక్క యింట నొకఁజోలుఁదరుగ వేసి యెక్కి యుట్టిమీఁది వెన్నను దినుచుండెను. అదిచూచి యామె వానిని డగ్గటి 'వీరెవ్వరు శ్రీకృష్ణులుగారా! ఎన్నడును వెన్న నెఱుఁగరట. దొంగతనము నేరువరట. ఇట్టినియతులు లోకమందుఁగలరా?

'క॥ వీరెవ్వరు శ్రీకృష్ణులు

గారా? యెన్నడును వెన్నఁ గానరటకదా!

చోరత్వం బించుకయును

నేరరట ధరిత్రి నిట్టినియతులు గలరే? ॥'

యని పట్టుకొనఁబోయెను. బాలుఁడు తోలుదూఁకి పరుగిడఁదొడఁగెను. యశోదయాతనివెన్నంటి పరుగెత్తెను. ఎంతపరుగిడినను నామెకుబాలుఁడు చిక్కడయ్యెను. అలనట

మిక్కుటమగుదునామె మఱిపరువె తల్లేక యందునిలిచి యబ్బా
 వీనిదుడుకుడనము నానాటికి నెక్కుడగుచున్నయది. వీడు
 చెప్పినమాట వినుటలేదు. ఇంటనిలుమన్న నిలువడు. పసి
 వాడు లెమ్మని యూరివారలూరకుందురా? నాతోఁ గొండ్
 ములు సెప్పుచుందురు. నేనువానిని దండింతునని వారికేమైనఁ
 గరుణలదా? వాడు శిక్షనొందినవారికేమి? నెమలికంట
 నీరు గారినవేటగానికీముద్దా? కాకిబిడ్డ కాకిముద్దు. నాబిడ్డఁ
 డనాకెక్కువ. అట్లని యూరకుందునా వారలకుఁ గోపములు
 వచ్చును. దండింతునందునా లేక లేక కలిగినబిడ్డ. ఎట్లుచేయు
 టకును దోషదు. ముందుఁజనిననూయి నెనుక కేగినగోయి.
 అయ్యోనాపమను కొలఁదిని వీనికొంటెతిన మెక్కువగు
 చున్నది. వీనిని దండింపవలెను. దండినమునఁగాని బాలురు
 చక్కఁబడరని సెలగోలజభిపించి 'బాలకా! నీదు శ్చేష్టలుమఱిమఱి
 యెక్కువగుచున్నవి. నిన్ను నేను మార్గమునకుఁ ద్రప్పలేన
 నియా యిట్లు చేయుచున్నావు! నీవు పట్టువడవేని నిన్నుఁగతి
 నముగ దండింతును. చూడుమ'నుచు మఱల వానినెంటనరి
 గను. తల్లిదన్నుఁగొట్టినని భయము నొందినవాడువ్రాలె
 నాబాలుడు యశోదకెదురై 'యమ్మా! యీతిప్పపైపుము.
 ఇకమీఁద నిట్టిపనులు సేయను. చేసిన నన్నుఁగొట్టుమ'ని
 యేడ్చుచు గన్నులు నులుముకొనుచు నామెను డాయఁబో
 యెను. యశోద వానివినయముకుఁ గోపముడిగి వెన్నదొంగ
 చిక్కెనని కొట్టఁజాలక పట్టుకొని తోటికిఁ గట్టఁదలఁచెను.
 ఎన్నిత్రాళ్లుగొని వచ్చిననువాని నడుముచుట్టుదిరిగి రావ
 య్యెను. క్రొత్తత్రాడుఁ జేర్చుకొలఁది నొకమూరతక్కువగు

చునేయుండెను. ఇంటఁగల రజ్జవులన్నియుఁ బూర్ణములయ్యెను. బాలుఁడు గట్టువడఁడాయెను, అంత నామెయొడలఁ జెమట లెగయ ను త్తరీయముజూఁఁ గొప్పవీడఁ బూవులురాల నూర కరోజుచు నిటునటుజూచుచు నిలువఁబడెను. కృష్ణుడయ్యచి యెఱింగి బొడ్డఁబెంపునొందింపక సంకుచితము గావించెను. యశోద వానింగట్టెను. ఇట్లులు పట్టినితోటికి గట్టిగఁ గట్టి యాయమ యింటిపనులు చూచుకొను చుండెను.

అంతఃగృష్టం దామెనేమఱిచి తోలిడ్చుకొనుచుఁ బోవఁ జొచ్చెను. దారిచుందు రెండుపెద్దవృక్షము లొక దానికొకటి యంటియుండెను. వానికర్జున తరువులని పేరు. కృష్ణుడు వాని రెంటికి నడుమఁ దన తోలుపైవనిచ్చి యీడ్చెను. అతని బలిమి కాసంగడిమద్దులు మహాభీలధ్వనితోడ భూమిపైఁగూలెను. అట్లుగూలిన సాలంబులతోన నుండి కీలికీలువెల్వడు పోలికి సిద్ధలిద్దఱు వెడలివచ్చి లోకసాలుడైన బాలునకుఁ మొక్కి నిలిచిరి. భగవంతుఁడు వారినిమన్నించి సెలవాసంగి యని వెను. వారు దేవదేవురనేకవిధంబులఁ గీర్తించుచుఁ దమ దారింజనిరి.

తొల్లి నలకూబర మణిగ్రీవులను నిరువురుయత్సులుం డిరి. వారు కుబేరునకుఁ బుత్రులు. శంకరకింకరులు. మదోన్త త్తులై వారువెండికొండపైఁ బూదోటలయందుఁ గొందఱు చేషియలంగూడి క్రీడించుచుండిరి. బ్రహ్మమానసపుత్రుఁడు నారదుఁడొకనాఁడు వారున్నయెడ కరుగుదెంచెను. చెలువ లమ్మునిరాక నెఱింగి తమవలువలుధరించిరి. నలకూబరమణి

గ్రీవులు మదిరాపాన పరవశులగుటంజేసి వివస్మృతై మెలంగుచుండిరి. మునీశ్వరునకువారిఁజూచినంతఁ గోపమువచ్చెను. అప్పుడతఁ డౌరా వీరిపొగరు! వీరికేగన్నులుగానరావు. ఇది సంపద పలనిమదము. సంపన్నుఁడు సంసారమును నమ్మి యితరులఁ గానలేడు. దరిద్రుఁడెత్తువడి శుష్కీభూతుఁడై చిక్కియితరుల హింసింపఁడు. అతనికన్నుల కెల్లరు సములు. కావున సంపన్నునకంటె దరిద్రుఁడుమేలు. సంపన్నంఘనకంజనము దారిద్ర్యము. ఒక్కత్రుటిలో నవిరిక్రొవ్వడఁగింతున'ని వారిదిక్కుమొగంబై 'యత్సూలారా! మీరలు స్త్రీ నుదాంధులరు గావున భూలోకంబున నర్జునతరువులై పుట్టి నూఱుదివ్యవర్షంబులు జీవింపుఁడ'ని శాపంబిచ్చెను. కొంతతడవునకు వారొడ్లెఱింగి మూసీంద్రుఁడొసంగిన శాపంబునకు వగచి తనోచ్చనంబునకు మార్గముఁ జూపుమని యామహనీయుని వేడిరి. నారదుండు వారలఁ గరుణించి యిట్లనియె. 'కొండొక కాలంబునకు భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడై భూలోకమున నవతరించును. ఆపురుషోత్తముని వాదనంస్పర్శంబున మీశాపంబులు దొలంగును. మీరు ధన్యులరగుదురు.' అనవిని వారిలు సంతసంబునొంది యమృతహనీయుఁ గీర్తించుచుఁ దమదారి నరిగిరి. నారదుండును వాసుదేవుని స్మరించుచు వియన్తార్గంబునం జనియె. పెద్దలనవమానించిన ననర్థములు నేకూరును. అయ్యది యెఱింగి ప్రవర్తింపవలయు.

సాలంబులు వడినచప్పుడు పిడుగుచప్పుడుగ వినఁబడ్డ భయపడి నందాదులు పరుగున యాదెనకరిగిరి. మద్దులునేలఁ బడియుండెను. తోలువానినడుమనుండెను. బాలుఁడు చెక్కు

శేమర్పక నిలిచియుండెను. అదిచూచి యందఱు నిదియాశ్చర్యముగనున్నది. పిడుగువడదాయె. పెనుగాలి వీవదాయె. అర్జున మ్ములు వడినవి. ఇతఁడు బాలుఁడు. వీనిని గూల్చినసమర్థుఁడు. ఇవివడుటకుఁ గారణమెద్దియై యుండునని యనేకభంగుల వితర్కింపఁదొడంగిరి. అందలిబాలురు వారినందేహమును దీర్చనెంచి జరిగినవృత్తాంతమును సాంతముగఁ జెలిపిరి. గోపకుల బాలుకుల పలుకులు మిథ్యలుగ నెంచి 'మనవిడ్డఁడుబ్రదికె. ఇఁకనీకారణంబు మనకుఁ జెలియకున్న నేమి? మనము లేచిన వేళమంచిద'ని బాలుఁదోడ్కొని యింటికిరిగిరి.

శ్రీష్టఁడెద్దియు నెఱుంగనివానివలె మిన్నకుండెను. బలరామాదు లాతనిఁబ్రశంసించిరి. అంతవారందఱు టాటలాడ మొదలిడిరి.

ఏ డ వ ప్ర క ర ణ ము.

'ఇఁకనిందు మనము నివసించు మార్గము గన్పట్టదు. ఇక్కడ రక్కసులు పెక్కులున్నవారు. మనకృష్ణున కాపదలనేకములు గలుగుచున్నయవి. భగవంతునకు మనయందు దయదప్పినట్లున్నది. ఎక్కడికేనియుఁ బోవుదము. పయనముగండ'ని యుపనందుఁడను నొక వృద్ధగోపకుఁ డొకనాఁ డితరగోపాలురఁ గాంచి పలికెను. వారెల్ల రాతనిపలుకు లాదరించి పోదగుచోటొక్కటి నిరూపింపుమని కోరిరి. ఉపనందుఁడు గొంతయొచ్చించి వారలంగాంచి 'గోపాలకులారా! కాళిందీత

టంబున మునీంద్రబృందావనమగు బృందావన మొండు
 గలదు. అందుఁ బనులకుఁ గనవువిశేషముగఁ గలదు. తోటలు
 పెక్కులున్నవి. ఆతోటలు మిక్కిలి రమణీయములు. అందు
 నుందరములు తరుబృందము లొప్పారుచుండును. అదియ మ
 నకు నివాసయోగ్య మగుచోటు. మనమెల్లర మచ్చటికిఁ బోవు
 దము. ఇని నాయభీష్టము. మీయిష్టమె ట్లట్లయోచింపుడని
 తెలియఁబలికెను. ఇతరగోపకులెల్ల రావృద్ధగోపకుని యభీ
 ష్టము సరియనిరి. అంత నొక మంచిముహూర్తంబున గోపాల
 కులు ప్రయాణోన్ముఖులైరి. కొందఱాలమండలం దోడ్కొని
 ముం దరిగిరి. వారిపిఱుండ మఱికొందఱు బాలవృద్ధనారు
 లానోహించిన తేరులఁబోవనిచ్చిరి వారివెనుకఁ బ్రాథులగు
 మఱికొందఱు గోపకులు తనుతాణతూణబాణధనులై విఙ్గు
 పట్టుకొని నడిచిరి. బండ్లను వెన్నంటి యిఁకఁగొందఱు తూర్వ
 రావంబులతోడ నార్య పురోహితసమేతులై బైలుదేరిరి. మా
 ర్గంబునఁ గొందఱు స్త్రీలు శ్రీకృష్ణలీలలు గానముచేసిరి.
 రోహిణి యశోదలు రథంబులవై రామకృష్ణుల ముందటని
 డుకొని వారలవినోదంబులకుఁ బ్రమోదంబు నొందుచుండిరి.

ఇంతలో బృందావనంబువచ్చెను. అయ్యది యత్యంత
 మనోహరమై కన్నులకుఁ బండువుసేయుచుండెను. గోపకులా
 యూరుజొచ్చిరి. శకటంబులెల్ల నర్థచంద్రాకారంబుగ నిలు
 పఱబడియె. యశోదాదులు రథంబులుడిగిరి. అందఱకుఁ దగు
 విడుదు లేర్పఱుపఱబడియె. మహానందంబున నందఱుఁ దమ
 తమ యిక్కువలఁజేరి సుఖంబుగఁ గాలముఁబుచ్చుచుండిరి.

రామకృష్ణు లీడుజోడుబాలురతోనల్లారుముద్దుగానాడు
కొనుచుండిరి. కొంతకాలమ్మునకు వారు గోవులుగాయదలంపుఁ
గొనిరి. తలిదండ్రులు వారియభీష్టముల కొప్పుకొనిరి తోడి
బాలురు గొండ్లు వారిఁగూడుకొనిపోవ సమ్మతించిరి. ఒకనాఁ
డందఱును జలిదియన్నంపుఁజిక్కిములుభుజములకుఁ దగుల్చుకొ
ని నిడుదలగు కజ్జలను జేతెనుంచుకొని బయలుదేరిరి. ముందు
గోవు లేగుచుండెను. కృష్ణుఁడు చేతఁ బిల్లనగ్రోవినుంచుకొని
యాదుచు డెను. ఆనాదమున కిందఱు నానందపరవశులగు
చుండిరి. మార్గముఁ దప్పించిన గోవుల నదల్చి కొందఱు మంద
లోనికిఁ జేర్చుచుండిరి. నడుమనడుమఁగొండ్లతోకరినొకరు హెచ్చ
రించుకొనుచు నెద్దియేని వింతలుచూచి వికివికినవ్వుచుఁ జప్ప
ట్లుచటచుచు గొల్లున నటచుచుండిరి. కొందఱు పురాణకథలఁ
జెప్పుచుండిరి. కొందఱుగొట్టుచుండిరి. కొందఱుట్లుగా పట్లని
యాక్షేపించుచుండిరి. ఇవిధింబున నందఱును జనిచని యము
నాతీరంబునఁ బచ్చనిఘరిజొంపముల గోవుల మేయదోలి
యందందు నాటలాడుచుండిరి.

ఇట్లాడుకొనుచుఁ గృష్ణుఁ డొకవింత క్రేపుంజూచి బల
రామునింబిలిచి 'యన్నా! చూడుము. ఇదియొకమంచిలేగ.
ఇట్టిది మనమందయందు మఱియొండు గానరాదు. దీనితోడ
నాడుకొన నాకు బుద్ధివొడుచుచున్నయది. దీనినిఁ బట్టుకొనియె
డననుచు దానితోక నొకచేతఁబట్టుకొని చేరువనున్న యొకవె
లగ్రమాని కీడ్చిమోదెను. ఆపెట్టుతోడ వత్సరూపముందాల్చి
యున్న యసురుఁడు చచ్చెను. వానియాకారము నీక్షించి

తక్కుంగల గోపబాలకు 'లబ్బా! వీడక్కడిరాక్షసుడు? తాటి ప్రమానిపొడుగున్నవాడు. వీనిచేబడకుండఁ గృష్ణుండు మనప్రాణంబులు రక్షించె ననుచు భగవంతునిఁ బొగడఁదొడఁగిరి.

అలోన సూర్యుడపరవార్నిధిఁ జేరెను. కులకులగూయుచుఁ బక్షులు దమకులాయంబులఁ జేరఁబోవుచుండెను. గోపకులు దమకదుపులదోలుకొని యిడ్లకు బయల్పెడలిరి. గోవులు గొట్టంబులఁ గట్టఁబడెను. తలిదండ్రులు దమ తనయుల రాకలకు హర్షించిరి. గోపబాలకులు వేడినీటజలకంబులాడి ధౌతవస్త్రంబులు దాల్చిరి. యశోదాగోహిణులు దమబిడ్డలకు బంగరు కంచంబులువెట్టి మృష్టాన్నంబులు నడ్డించిరి. తల్లులువెట్టిన యన్నంబుదిని చేతులుగడిగికొని యాబిడ్డలు దమ పగటిచేతలెల్ల దెలియఁజెప్పిరి. కృష్ణుని సాహసమున కచ్చెఱునంది యాద తాతనిఁబొగడిరి. తమబిడ్డలు సురక్షితముగ నచ్చి నందులకు నందయశోదలు సంతసించిరి. బలరామకృష్ణులు శయ్యవైబరుండి సుఖముగ నిద్రించిరి.

అరుణోదయంబున నందఱును మేల్కొంచిరి. రామకృష్ణులు కాల్యకృత్యములం దీర్చికొని యితరగోపబాలురం గూడుకొని గోవులదోలుకొని బైలువెడలిరి. పచ్చికబయళ్లయందు గోవులు మేయుచుండెను. అంతలో మధ్యాహ్నమాయెను. ఎండమిగులఁ దీక్షముగఁగాయుచుండెను. క్రిందఁగాఘృనవలను గాకుండెను. తలలు మలమలమాడఁజొచ్చెను. నోళ్లండిపోవుచుండెను. క్రేపులు దప్పిగొని మోరలువైకిఁ బెట్టుకొని యూరక నిలువఁబడియుండెను. అదిచూచి గోపకులు వానినొకకొలంకు

నకుఁదోలిరి. అందుదిగి పనులు దనివిదీర నీరుద్రావెను. బాలు
కును దమదప్పిదీర్చుకొనిరి.

ఆకొలంకు కెలంకున నొక్కబకము నిలిచి యుండెను.
దానియొడలుమిగులఁబాడవుగనుండెను. దానికన్నులు సగము
మూయఁబడియుండెను. అదియెద్దియోధ్యానము సేయుచున్నట్లు
గన్పట్టెను. గోపాలురు దానియాకారము ను వెఱఁగుపడిచూ
చుచుండిరి. కొంత శడవట్లు మిన్నకుండి యదిచంచువు సవరిం
చుకొని పక్షంబులువిచ్చి పదంబులెత్తి నింగికెగసెను. అట్లెగ
సి యది మఱలభూమికిఁగి యచటనిలిచియున్న చిన్నికృష్ణ నొ
డిసి మ్రింగెను. కృష్ణుడు గనఁబడఁదాయెను. గోపశాలకు లా
తనిపోఁబడి యెఱుంగక భయభ్రాంతచిత్తులై యూరక చిత్తిరు
వులవలె నిలువంబడిరి. హరి బకాసురుని కంఠంబునుండి యోని
కేగక రెండుచేతుల నాతనికింబును దాడలను బీడించెను.
ఆపీడనకుఁదాళఁజాలక యామ్రముక్కడి రక్కసుడు బాలునివెడ
లఁగ్రక్కెను. కృష్ణుడు గ్రిందఁబడి యాతని మెడగట్టిగఁ బట్టి
నంచి చంగునలనురెంటినిఁ జీల్చివై చెను. రాక్షసుడు ప్రాణం
బులుగోల్పోయి భూమిపయింబడెను. రామాదు లానంద
మొందిరి.

అంత వారు గోవులదోలుకొని మఱియొక్కెడ కరుగు
చుండిరి. అయ్యది చూచి బకదానవునితోడఁ బుట్టు 'వయారే
యీదుండగీడులు మాయన్నను బంచత్వమునొందించిరి. నామ
గంటిమివీరెఱుంగరు. కంసుడు నాశక్తి గాంచియ కదా యీ
పనికినియొగించెను. వీరినెల్ల నొక్కక్షణంబున మ్రింగివై తును.

మాయన్నకు హితముగావించును. ఈబుడత లిటువచ్చుచు చున్నాడు. రానిమ్మ'నుచు నొక యజగరంబై సడియుండెను.

అంతలో జ్ఞాలురెల్లరు దారిఁ జనుచుండి దూరంబున నొక మహా పర్వతంబుఁ బోని యా పాముం గాంచి 'యిది యెక్కడి పర్వతము? ఇది మనము చనుమార్గమే కదా! మన మార్గమధ్యంబునఁ గొండలేదు. మనమేమి మార్గము దప్పితిమా' యనుకొనుచుండిరి. కొంత సమీపమునకు వచ్చి నంత వారి కది పామని తోఁచెను. కొండలు దాని యాకృతిఁ గాంచి 'యిది యెక్కడి సర్పము? దీని నిడివి యొక యోజనంబునకంటె నెక్కుడుగ నున్నది. ఎత్తు పర్వతంబును మించు చున్నయది. దీని కోటలు మన నాగళ్లను బోలుచున్నవి. దీని పెడవులు దట్టములగు మొగిళ్ల ననుకరించుచున్నవి. దీని యిగుళ్ల సందులు పెద్ద బిలంబులం బోలుచున్నవి. దీని వదనాంతరాళంబంధకార బంధురంబై చూపట్టుచున్నయది. దీని దృక్కులనుండి దావాగ్ని కీలలు వెల్వడుచున్నయవి. దీని విష నిశ్శ్వాసంబులకుఁ బరిసరంబులందలి చెట్లు మాడిపోవుచున్నవి. ఇది నేల నాలుకలు పఱచుకొని యున్నది. అట్లా దీనిని డాయ భయము పొడముచున్నదని నిలిచిరి. మఱికొండలు 'భయము లేదు. నడువుడు. బకాంతిమడు కృష్ణుడు మనకుఁ దోడుంజ భయపడనేల? వీఁ డజగరాసురుడు. బకాసురు ననుగమింప నున్నాడు. రం డీతని వధఁ గన్నులారఁ గాంతమ'ని నిలిచిన వారినిఁ దోడ్కొనిచనిరి.

వాఱినిఁ జేరువకు రానిచ్చి యా పాము తన వదనగ హ్వరంబుఁ దెఱచెను. అందఱును దాని నోటఁ జొరఁబడిరి.

అంతః కృష్ణుడు వారల మార్గమునకు మిగుల నొచ్చుకొని 'నేనున్నానను ధైర్యమునంజేసి వీరందఱును దీని గర్భంబుఁ జొచ్చిరి. ఇట్టి మూర్ఖులెందైనఁ గలరే. వీరి విడిచియుండఁ జాలక నేనును దీని నోటఁబడితిని. ఇంక దీనిఁ జంపు మార్గ మెయ్యది? మా కొఱకై యింటఁ దలిదండ్రు లెంత చింతిల్లు చుందురో. కానిమ్ము. దీని నిష్పాద యమనదనంబున కంపుదు' నని తన దేహముఁ బెంచెను. అనురున కుచ్చాస్య నిశ్శాస్యము లాడవయ్యెను. కొంత తడవునకు వాడు గిజగిజఁ దన్ను కొనుచుఁ బ్రాణంబులు విడిచెను. కృష్ణుడు వాని శిరంబు భేదించుకొని తోడివారలఁ గూడికొని బయటికి వెడలెను. గోప బాలుర యానంద మేమని వచియింపనగు? కొందఱు కృష్ణునిఁ గౌగిలించుకొనిరి. కొందఱ తాతని పాదంబులకు ప్రమొక్కిరి. కొందఱు చిందులు ద్రోక్కుచుఁ బాటలువాడిరి. కొందఱు దమ గొంగళ్ల నెగురవైచి పట్టుకొనుచుండిరి. వారి సంతోష మింతింతయని చెప్ప వశముగాదు.

కొంత తడవునకా సర్పము దేహమునుండి యొక వెలుగువచ్చి కృష్ణునిఁ జొచ్చెను. గోపకు లెల్లరుఁ దమ మందఁ దోలుకొని యిండ్ల కరిగి నాడు జరిగిన వర్తమానంబు లెల్ల నిండ్లలోఁ జెప్పిరి. గోపకులెల్ల రద్భుత భయాక్రాంత చిత్తులై కృష్ణునిఁ బొగడిరి. యశోద కృష్ణునికి దృష్టిదోషము దగులకుండఁ గట్టుదిట్టములు గావించెను.

ఎ ని మ ద వ ప్ర క ర ñ ము.

మఱునాఁ డరుణోదయంబున మేల్కొంచి రామ కృష్ణులు కాంతారంబున బంతిచల్లులు గుడువనుద్యోగించిరి. యశోదాదోహిణులు చలిదికావడు లాయత్తముచేసి యిచ్చిరి. శృంగంబులు పూరింపఁబడెను. అధ్వనివిని తక్కుంగల గోపాలు రెల్లరు మేలుకని తమతమ క్రేపులం దోలుకొని బయలు వెడలిరి. మాగ్గంబున వారధికోత్సాహములై నాల్వచేష్టలం జేయుచు నానందించుచుండిరి. మణిభూషణభూషితులయ్యుఁ గొందఱు చెట్లపూవులు దొడవులుగ నిడుకొనిరి. కొందఱు వేణువులు పూరించుచుండిరి. కొందఱు తుమ్మెదలంగూడి సాడుచుండిరి. కొందఱు మయూరంబులతోడ నాడుచుండిరి. పికంబులంగలసి కొందఱు కూయుచుండిరి. కొందఱు శుకంబులంజేరి రొదలు సేయుచుండిరి. పులుఁగులసీడలఁ గొందఱు వాటుచుండిరి. పొద రిండ్లఁ గొందఱు దూఱుచుండిరి. వాగులయందుఁ గొందఱు దుచుండిరి. కొందఱు మరాళములచెంత నడుచుచుండిరి. కొందఱు బకములంగని నిలుచుచుండిరి. సారసంబులంజోపి కొందఱు లంచుచుండిరి. కొందఱు నదీజలంబులం దోఁగుచుండిరి. తీవయు య్యెలలఁ గొందఱు గుచుండిరి. పల్లంబులఁ గొందఱు డాగుచుండిరి. కొందఱు దూరంబులకేగుచుండిరి. కపులసందడిఁగొందఱు తరువులెక్కుచు ఫలంబులు మెక్కుచుండిరి. కొందఱు కయ్యంబులకుఁ గాలుద్రవ్వచుండిరి. కొందఱు చెలంగుచుండిరి. కొందఱు మెలంగుచుండిరి. కొందఱు వ్రాలుచుండిరి. కొందఱు

సోలుచుండిరి. ఇట్లంద అనేకశరీరవికారములు నేయుచు దనువులు మఱచియుండిరి.

కొంతతడవునకు వారొక పచ్చికబయలునఁ జేరిరి. ఆవులు దమదారిని మేయుచుండెను. అందఱును దమచలిదికావడులు వరుసగదించిరి. వారిలోనొకఁడింకొకనికావడి యడకించి దాఁచెను. మఱియొకఁడు దాని నెత్తుకొనివచ్చి మొదటివానికిచ్చెను ఒకఁడు గజముఁదనుచుండ మఱియొకఁడు దాని నెగురఁదన్నెను. వేటొకఁడు వానికడఁ జేరి పెద్దబొబ్బవెట్టెను. వాడులకి క్రిందఁ బడెను. మఱియొకఁడు వానిని హేళనఁ జేసెను. తుట్టతుద కందఱింజూచి కృష్ణుండు 'భూలకులారా! మీ చేష్టలింకఁజాలింపుఁడు. ప్రొద్దుమధ్యాహ్నమాయెను. ఎండయందు విశేషముగ ప్రగ్గతిమి. ఆఁకలియగుచున్నయది. మీమీమూటలు విప్పుఁడు. చల్లిగుడుతమ'ని పఠెను. అప్పులుకుల కాఁగాక యని గోపాలకులు దమతమపనులకు నీరువెట్టి యెప్పటియట్ల మేయవిడిచిరి.

అంత నందఱును దమతమ చిక్కంబులు విచ్చిరి. కృష్ణుండు నడుమఁగూర్చుండెను. తక్కినవారాతనిఁ జుట్టికూర్చుండిరి. ఆకులయందుఁ గొందఱును జేతులయందుఁ గొందఱును తాలపైఁగొందఱును జిక్కంబులయందుఁ గొందఱును భుజియింపఁజొడంగిరి. మాటిమాటికిని వ్రేలుమడిచి యితరుల నూరించుచు నొకఁడూరుఁగాయలు దినుచుండును. ఒకనికంచంబులోనియన్నంబు నొడిసి యింకొకఁడుమ్రుంగును. కృష్ణునిఁ జూడుమని యొకినినేమఱించి వానియన్నము నింకొకఁడుభక్షిం

చును. ఇవ్విధంబున నగదఱును భుజించుచుండిరి. అంతలోఁ గృష్ణుఁడొకఁడు నిటుపరికించి చూచెను. గోవులుగానరావయ్యెను. అయ్యదియెఱింగి యాతఁడతరులంజూచి 'యోబాలకులారా! విచిత్రముగనున్నది. ఇందుమేయుచుండిన గోవులుగానరావు. అవియెంతదవ్వరెగనో తెలియరాకున్నది. ఇయ్యది ఘోరారణ్యము. ఇందుఁగ్రూరజంతువులు విశేషంబుగఁ గలవు. మన గోవుల కేయేజంతువులవలన నేయేబాధలుగలిగెనో తెలియరాకున్నది. మీరు భుజియుంపుడు. నేను నిమిషగ్రామమున వానియిక్కువలంబివచ్చెద

'మ. వినుఁడోబాలకులార! కేపులటవీధికి మహా దూరముం జనియెఁగోమలఘాసఖాదనరతోత్సాహంబుతో నెందుఁటో యెనొయేచుయ్యెనొ క్రూరజంతువులచే నేయాపదంబొద్దెనో కని తెత్తుంగుడుపుడు చల్లిగొఱతల్ గాకుండమీరందఱు.' న'ని చెప్పి యందుండి బయల్పడెను.

ఎంతద వర్పిగినను నాతిని కావులజాడ గానరాదయ్యె. అంత నతఁడు వానిగిట్టలజాడలఁబట్టి 'యిచ్చోటఁ బచ్చికమేసి నవి. ఇచ్చోటనీరుద్రావినవి. ఇచ్చోట మందగొన్నవి. ఇచ్చోట వేటువేత్రపోయిన

'క. ఇచ్చోటపచ్చికమేసిన
విచ్చోటద్రావినవి తోయమేసినవిచ్చో
నిచ్చోటమందగొన్నవి
యిచ్చోటబాసినవి జాడయిదెయదెయనుచు.''

వ'నుకొనుచుఁ జనుచుండెను.

అవ్వధంబంతయు నెఱింగి బ్రహ్మ 'యీబాలుడు లోక
కింటకుండగు నఘానురునిఁ ద్రుంచెనని వింటిని. ఏవిధంబున
వాని వధియించెనో? బాలురను క్రేపుల నెఱ్ఱంగిఁ గాపాడెనో
యెఱుంగరాదు. బాలున కింత శక్తిగలిగెనను నంతకగుట
జోద్య మేమిగలదు? ఈతఁడు మాయకాఁడని తోచెడిని.
ఈతని నెఱ్ఱెనను వంచింపవలెనని గోవులను బాలురనునొక్కడ
ఁడఁచెను. స్వప్నఁడు పొదలయందును గొలంకులకెలంకుల
యందును వెదకివెదకి యాలమందంగానక విసివి గోపాలురు
చల్లిగుడుచు నెడకువచ్చెను. అయ్యెడ నెవ్వరును గానరారెరి.
అంత నాతఁడు దివ్యజ్ఞానంబున నలువచ్చెయ్యము నెఱింగి యిట్లని
తలఁచెను. 'నలువకు నన్ను వంచింపఁ బనిలేదు. నన్నుఁగను
బ్రామి నావారలను ఁచ నాతనితరమా? కానిమ్ము.
ఈపనికై జంకినేల? మీబాలురు నాయెఱుకలేక యెందరి
గిరో యూహింపఁ జాలనంటినేని గోపికలు దల్లడిల్లుదురు.
నన్నుఁ బలుగతుల దూఱుదురు. మీఁదు మిక్కిలి ప్రాణములు
విడుతురు. తెలిసి చెప్పకున్నందున నాపాపము నన్నుఁ జాట్టు
కొనును. అంతయేల? కన్నులు వ్రాపు నంతకాటుక యేటికి?
నన్ను సామాన్యునిగ నెంచి బ్రహ్మయింతగావించెను. నాశక్తి
చూపుదుఁగాక' ఇట్లని తోడిబాలుర యాకారంబును గోవుల
రూపంబులను దాల్చి ప్రొద్దు గ్రుంకుడు నింటికిఁ దరలెను.

సాయంకాలంబున గోవులందోలుకొని బాలకులిండ్లకు
వచ్చిరని గోపకులు సంతసంబున నుండిరి. భగవంతుని చిత్రమె
వ్వరికిని దెలియదయ్యెను. అదిమొద లొకవర్ష ముదనుకఁ గృష్ణుఁ

డాహపంబున మానక. చరియించుచుండెను. అవ్విధంబెఱింగి బ్రహ్మ! 'యోహా! ముప్పువాటిల్లెనే? సర్వాంతర్యామిని విష్ణు మూర్తిని వంచిండుదొరంకొనిన నాబుద్ధి పెడతలబట్టెను. ఇది నావలనగు నేపిల యిట్టిదుర్బరకార్యంబునకుఁ గడంగితిని? వై శంబ చని యప్పరమేశ్వరు నాశ్రయించెద. ఆపద్బాంధవుఁడు నన్ను క్షమించిరక్షించుచుని రాయంచ నెక్కి దేవదేవుఁడున్న యెడ కరుదేరెను. అందుఁగృష్ణుండు సకల గోగోపబాలక సంఘం బులతోఁ గూడియుండెను. అదిచూచి వెఱుంగింది బ్రహ్మరాయం చదిగ్గనడిగి హరిడాయంజనియెను. గోవిందుండు నలువరాక నెఱింగియు నెఱుంగినివాడువ్రాలె దనయాటలు పాటలు నెఱపు చుండెను. చతుర్ముఖుం డాతనిడాయంబోయి సాగిలఁబడి మ్రొక్కి లేచి కృతాంజలియై డగ్గుత్తికతో నిట్లని స్తుతియించెను. 'దేవదేవా! నీమహిమ నెఱుంగక నేనెట్టి మాధ్యంబునొందితిని? నాతప్పు మన్నించి యే జన్మంబునందైన నీచరణసేవనొసంగి మన్నింపుము. నాకింతకంటె నేమివలయును.' నాపుడు భగవంతుఁ డాతనిమన్నించి వీడుకొల్పెను. బ్రహ్మ రాజహంసం బునధిరోహించి సత్యలోకంబున కరిగి నిరతంబు నీశ్వగారాధనఁగావించు చుండెను.

మందయందు గోపాలురు కృష్ణుం గాంచిసంతసించి 'చెలి కాఁడా వచ్చితివే? నిన్నుఁగాంచి యెంత కాలమాయెను? నీమాయ నెఱుంగ నెవ్వనివశమ'ని యనేకభంగులఁ బొగడఁజొచ్చిరి. కృష్ణుఁడు వారికిఁ దనకావించిన మాయఁ దెలియఁబఱచెను. సాయంకాలంబున నందఱు నిండ్రకరిగిరి.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

భలభద్రుఁ డొక్కనాఁడు మండతోడఁ బోవక యింటి
యందుండెను. కృష్ణుఁడతరగోపబాలురఁగూడుకొని గోవులఁ
దోలుకొని బయలుదేరెను. కొంతతడవునకు వారెల్లఁ గాళిం
దీతటంబుననిల్చిరి. పశువులు పచ్చికమేయఁజూచెను. కొంతతడ
వున కవి దప్పిఁగొని యమ్మడుగునదిగి నీరుఁద్రావెను. గోప
బాలురు గట్టుననుండిచూచుచుండ నవి యన్నియు నున్నటు
లుండి మెడలువ్రేలవేసి క్రిందఁబడి జీవములు విడిచెను. అది
చూచి వారుగొల్లననేడ్చిరి. శ్రీకృష్ణుఁడు వారియేడ్పులుడిసి
యందఱంజూచి 'బాలులారా! యేలయేడ్చెదరు? ఇదికాళింది
యను పేరుగన్నమడుగు. దీనియందు సర్పమొక్కటివసించు
చుండును. దానినానుము కాళియ. ఆ కాళియాహియందునికిం జేసి
దీనికిఁగాళిందీ తీర్థమనిపేరు. దాని నోటినుండి విషవహ్ని శిఖలు
వెలువడుచుండును. ఈమడుగువైఁ బఱతెంచుపక్షులు నయి
తముదాని విషకీలలు సోకుటంజేసి యందుఁబడిమ్రగ్గును. ఆమడు
గువై నిగాలిసోకినయెడలఁ బ్రాణులెవ్వియైన నీల్లును. మీరుచూ
డుఁడు. ఆయుదకము పొంగుచున్నది. అదియెల్లప్పుడు నుడుకు
చుండును. మీరు వెఱఁగందకుఁడు. నేనిందుదిగి యాసర్పంబును
జంపి యాహ్రదంబును నిరసాయంబు గావింతును. పిమ్మటమన
గోవులనుబ్రదికింతును. మీరిందుండి చూచుచుండుఁడని పలికి
సమీపంబుననున్న యొకకదంబభూజంబునెక్కిను. అట్లెక్కి

యతఁడు నడుమునఁ జేలంబుగట్టిగ బంధించి వెండ్రుకలు చక్కగముడిచి మడుగువైపునవ్యాపించిన యొక శాఖాగ్రంబునకుఁ జని రెండుచాదంబులను గీలించి వక్షంబును బెంచి బాహువుల నిరుప్రక్కలకుఁ జాచి హుమ్మనుచు మడుగునదూకెను. అప్పుడుమడుగున జలంబు మఱింతపొంగెను. కృష్ణుఁడు బాహువుల రెంటినిజాచి మహాభీమంబుగా నీడుచుండెను.

అట్టిసమయంబున నావిషాహి మనంబునఁ గ్రోధంబగ్గలంబగుడు మేనువెంచి దుస్సహవిషాగ్నిజ్వాలలం గ్రక్కుచు 'నీబాలుండెవ్వఁడు? నాబలంబెఱుంగక యిందుఱికినిర్లక్ష్యంబుగ నీడుచున్నాఁడ'నుచునాతనింజుట్టి గట్టిగఁగఱచెను. కృష్ణుండు చూపఱకుఁ బ్రాణంబులు గోల్పడినవానియట్టులు చేష్టలుదక్కి యుండెను. అంతగోపాలకులు వెఱఁగంది 'యయ్యయో! యింకేమి గలదు? ఈభుజంగము మనకృష్ణునింగఱచి యంతటఁబోక యాతనిం జుట్టు కొనియె. ఈ యాపదనుండి మనల నింక రక్షించు వారెవరు? ఎవ్వరినిశరణుజొత్తము? ఎవ్వరి కడకరుగుదమని' యూరక విలపింపఁజొచ్చిరి. కొందఱు మందకుఁబరువులిడి నందయశోదాదులకు నావృత్తాంతంబు వినిపించిరి. అంతవారు బెగడుగదిరినచి త్తంబుల నుత్తలపడుచు మహాఘోషంబున నాఘోషంబు వెలువడిగోపబాలురుదారిఁజూపకాళిందీతటంబునకుఁ బరుగుపరుగునవచ్చిరి. కృష్ణుని స్థితికరమనహ్యదాయకమైగనుపట్టెను. అదిచూచివారు 'కృష్ణా! కృష్ణా'యని విలాపంబులుసేయుచుఁ దాపంబులంబొందుచు 'నక్కటా! కాలముమనకింత ప్రతికూలమయ్యెనే. హతవిధీ! నీకుమేమే మెగ్గొనరించితిమ'ని దైవమును

దూఱుచుండిరి. కొందఱు యశోదంబట్టుకొని విలపించుచుఁ గృష్ణు నుద్దేశించి యిట్లనిరి.

అయ్యో! కృష్ణా! నేడిదేమి విపరీతపుఁగాలము! అన్లు దినంబును మీతల్లి నీకెదురుగావచ్చిన నెదురువచ్చువాడవీనాఁ డేలరాకున్నావు? నిన్నుఁగృహతోడఁజూచిననానందమునఁజూచు నీవేల గనువిచ్చిచూడకున్నావు? నాయనా! యని పిలిచిననో యని పలుకువాడ వీనాఁడేల పలుకవు? నాఁడు రాక్షసివిష కుచముల దుగ్ధంబుఁద్రావి విషవిజయుఁడవైన నీకీసర్పవిషమె క్కెనే? అక్కటా! యీకూరభుజంగమలిగి నిన్నుఁగఱవఁగా నెంతకంపించితివో! పాపపువిధి నెంతతిట్టితివో! మమ్ముఁదలం చి యెంతపలవించితివో! మమ్ముఁగఱవక యీపన్నగము నిన్నే లకఱచెను? తిండీ! నీవాక్కఁడవున్న మమ్ములనందఱ రక్షింపఁ గలవు. మేమిందఱముండియు నిన్నుఁగాపాడ నేరకున్నామే. ఏల మాబ్రదుకులు? నీగోపాలక విహితులు నిన్నుఁ బిలుచు చున్నారు. జాగుసేయక లేచిరమ్ము. అందెలుపాదమ్ములమ్రోయ నాడుదుపురమ్ము. మావీనులకువిందుగా భాషింతుపురమ్ము. నీవు మడుగుననున్న మాకిందుఁబ్రభువులెవ్వరు? నీతోడమమ్ముఁ గొనిపోమ్ము. మే మిందుండఁ జాలము. ఇట్లనుచుఁ దక్కుంగల వారలఁ జేరి వ్రాదంబును జొర నుద్యోగించిరి. బలభద్రుఁడు కృష్ణునిమాయ నెఱింగినవాఁడుగావున వారిసందఱివారిం చెను.

ఒక్కముహూర్తమాత్రమట్లు నిశ్చేష్టుఁడై యుండి కృష్ణుఁడుమేనువెంచెను. అప్పుడు భుజగుఁడావృత్తులంబొసక కఱచు టలువిడిచి శ్రాంతుఁడై తలలెత్తి విషమునుగ్రక్కుచుఁ జింత

చేనలుదిక్కులుసూచుచు ధూమకాష్ఠమువలె దొలగి నిల్చెను. అంతఁ గృష్ణుఁడు కాళియుని నొక్కచేతఁ జఱచి వైన తేయునియట్లు దాడలువట్టిచీల్చి జఱజఱఁద్రిప్పిక్రిందఁబడవై చెను. విషాగ్ని దానికన్నుల జొబ్బిలుచుండెను. అటుపిమ్మట వానుదేవుండు కాళియుని ఫణిఫణామంటపమున నృత్యనాడఁ జొచ్చెను. ఆనృత్యమునకు యమునాతరంగ ఘోషము మృదంగ ఘోషమయ్యెను. బృందావనంబునందుఁ జరించు చంచరీక ములగానము గాయకులగానంబై నెగడెను. కలహంసముల మంజుశబ్దములు తాళశబ్దములై చెలంగెను. త్రివిష్టపమునుండి వీక్షించుబృందారకాదిజనులు సభాసీనజనులై వెలింగిరి. అట్లు నృత్యంబునలుపుచు నాతఁడానందించుచుండెను. ఫణింద్రుఁడు కంఠగతప్రాణుండై దిక్కులుసూచుచుండెను. పిల్లికిఁ జెఱలాటము. ఎలుకకుఁ బ్రాణానంతము.

కృష్ణపదప్రహరంబులఁ బడగలెడసి నొచ్చి చచ్చిన యట్లుపడియున్న భర్తంజూచి నాగాంగనలు మిగులఁ బలవించి లోకై క శరణ్యునికి నామహాత్మునికి దండప్రణామంబులాచరించి యనేకవిధంబులన్తుతియించి యిట్లనిపలికిరి. 'దేవా' భాగ మాకులమయ్యెను. బేదలలన్నియువ్రసెను. ప్రాణములు వచ్చుచుఁబోవుచున్నవి. ఇంకమాప్రాణనాయకుని నీకరుణాదృష్టులఁజూచి విడిచిపెట్టుము. మాకుఁబెండ్లి సేయుము. మాజీవితేశ్వరు ప్రాణములనిచ్చికావుము. చిన్నతనంబునందలి పెండ్లి పెండ్లి గాదు. నీవు సేయు పెండ్లియ పెండ్లి.

తొమ్మిదవ పకరణము.

‘ఆ. మమ్ముఁబెండ్లి సేయు మాప్రాణవల్లభు
ప్రాణమిచ్చికావు భక్తవరద
నీవు సేయుపెండ్లి నిత్యంబు భద్రంబు
పిన్ననాటిపెండ్లి పెండ్లిగాదు.’

ఇట్లు వేడుకొను భుజంగసతులయందుఁ గరుణించి వుండ
రీకాక్షుండు చరణఘట్టనంబుసాలించెను. ఫణీంద్రుఁ డెట్టకేల
కుఁ బ్రాణేంద్రియంబుల మరలఁ బడసి చదిసి నులిసినతలలు
సవరించుకొని వగరుచుచు నంజలిఘటియించి యంబుజాక్షున
కిట్లనిపలికెను. ‘మహాత్మా! నాపుణ్యమేమనిచెప్పదును? సన
కాదిమునిచంద్రులకు సైత మలభ్యంబగు నీపాదరజంబును గం
టిని. పుణ్యవంతుండనైతిని’. అనవుడు కృష్ణుం డతనింగాంచి
యోయి ఫణీంద్రా! యీమడుగున గోవులును మనుజులును నీరు
ద్రావుదురు. నీవిందుండఁదగదు. నీకుటుంబమును బిలుచుకొని
యంబుధికి వై శ్రంబచనుము. నీఫణములయందు నాపదలాంఛ
నంబులుండుటంజేసి యిదిమొదలు పక్షిరాజు నిన్నుఁ బట్టఁడని
పలికెను. నాగేంద్రుండు భగవద్వాక్యంబుల కలరి కుటుంబన
హితంబుగ నప్పడ యీమడుగువిడిచి కడలింజేరెను. అనాఁడు
మొద లామడువున నెల్లవారునుడిగి యీజలమును వాడుకొనఁ
జొచ్చిరి. విషమునుబాసి జలము మధురమయ్యెను.

అంతఁ గృష్ణుండు మడుగువెడలినచ్చెను. యశోదయా
తనిఁ గౌఁగిలించుకొని ముద్దాడెను. నందుండు మహానందము
నొందెను. బలభద్రుండు సంతసించెను. గోపగోపికాజనంబు
లుల్లాసంబులం జెలంగిరి. వృషభములులేచి అంకెలువైవఁ

దొడంగెను. గోవులంభాయని యజవజ్ఞాచ్చెను. లేగలట్టిట్టు
ఱుకుచుండెను. వృక్షములన్నియుఁ జిగిర్చెను. గోపకులెల్లరు
యశోదను మిగులభాగ్యవతిగనెంచి పొగడిరి.

ఇట్లువారారాత్రి యాకాళిందీతటంబుననివసించి యాఁ
కలిడప్పలడస్సి క్రుస్సియుండిరి. ఇంతలో నయ్యరణ్యంబున
నొక్క బవానలంబుపుట్టి చుట్టుముట్టుకొనియెను. అదిజూచిగో
పాలకు లదరిపడి 'కృష్ణ! యల్ల దెచూడుము. కార్చిచ్చు పై కొనివ
చ్చుచున్నది. మేమెల్లరము నీపదపద్మంబులు నమ్మినాము. మ
మ్మేలాగున రక్షింతుమ్రానీభారము. వేవేగనాదావాగ్ని వారిం
పును'ని యెంతయువేడుకొనిరి. భగవంతుండు వారిఁబలుకకుం
డుడని గహనంబు నిండిన దావదహనంబును బాసంబుసే
సెను. అందఱు నాతని ననేకవిధంబులఁ గీర్తించిరి. ఆరాత్రి
యెట్లోగడపి గోపకులు ప్రాతఃకాలమున మందకుఁజనిరి.

పదియవ ప్రకరణము.

నందాదు లొకనాడింద్రయాగంబు సేయందలంచిరి.
కృష్ణుడు వారిం జూచి యిట్లనియె 'మీరు యాగముసేయఁ
బూనితిరి. మంచిది. దీనిఫలమేమి? దీనికీర్త్యరుడెవ్వఁడు? దీనికి
వలయుసాధనములెవ్వి? ఇయ్యదిశాస్త్రీయమా? అట్లుగాకజనా
చారమా? దీనిని మైరులకెఱింగింపరాదు గాని మిత్రులకెఱింగిం
పనగును. ఎఱిఁగిచేసిన యెడలఁ గోర్కులెల్లఁగలుగును. కాఁ
బట్టి యన్నియు నెఱింగిన మీరలు దీనివిషయంబును సాంతం

బుగా నాకెఱింగింపుడు' అనవుడు నందుడు నందనుంజూచి యిట్లనిపలికెను. 'పుత్రా! నీకోడినవిషయ మెఱింగినంత వచింతును. అమరేంద్రుఁ డధికుఁడు. మేఘబృందము లతనికిఁ బ్రయమూర్తులు. దానంజేసి భూమిపై వర్ష మమరేంద్రుని పంపునఁ గురియును. భూతములు హర్షించును. - వర్ష జలము లచే సస్యములు పండును. లోకులా పంటచే జీవింతుగు. ఇంత యెఱిగి రాజులెల్లరు మేఘనాథుఁ డింద్రుఁడు మెచ్చుకొఱకు నింద్రయాగము సేయుదురు. దీని నెవ్వరు సేయకుందురు వారి కశుభంబు వాటిల్లును. అదియునుంగాక వర్షముగుసరినఁ గనవు పెరుగును. కనవు మేసి యావులు వృద్ధిబొందును. ఆవులు వృద్ధిబొందిన వలసినంతపాడిగలుగును. పాడిగలిగిన మను జులందఱుఁ దృప్తిపహింతురు.'

అన విని కృష్ణుఁడు దనకామఖమున నిష్టములేమిఁ దండ్రింజూచి 'తండ్రీ! యిదియెక్కడిమాట. జంతువులోకమున గర్భవశమునఁ బుట్టును. కర్మము చేతనే వృద్ధిబొందును. కర్మముచేతనేచెడను. జనులకుఁగర్మమేదేవత. సుఖదుఃఖముల కును గర్మమే కారణము. సర్వము కర్మాధీనమై యునికింజేసి భూతంబులకుఁ బురుషాత్మనివలన భీతియేటికి? ఉత్పత్తిస్థితిలయకారణంబులు, సత్త్వరజస్తమోగుణంబులు. అందు రజంబున జగంబుజన్మించు. రజోగుణప్రేరితంబులై మేఘంబులు వర్షించు. వర్షంబునఁ బ్రజావృద్ధియగు. ఇంద్రుఁ డేమిచేయంగలవాడు? అతనికేలక్రతువు సేయవలయును? కాబట్టియతఁడు మనపైఁగోపింపవలసిన యవసరమింతయుఁజూపట్టదు. ఒక వేళ

నతఁడు గోపించినను మనకు నష్టమేమియులేదు. మనపట్టణములును గేహములును వ్యాపారంబులును బోయినఁబోవనిండు. హాయిగా శైలారణ్యభాగంబులం దుండము. ఇంతియకాదు. దీనికంటె నాకొక్కటి చాలమంచిదని తోచుచున్నది. అది ధర్మంబని మీకుఁదోచిన నది చేయుదుము. ఇంద్రయాగంబునకే వేవి తెప్పింపనెంచితి రవియెల్లఁ దెప్పింపుఁడు. వంటలు సేయింపుఁడు. పిండివంటలుగావింపుఁడు. పప్పును వండింపుఁడు. సర్వమును సిద్ధము సేయింపుఁడు. హోమము సేయుఁడు. విప్రలకు ధేనుదక్షిణలిండు. పర్వతమునకుఁ బూజలొనరింపుఁడు. చండాలులకును శునకములకును దగినభక్ష్యములఁ గొనిరండు. పనులకుఁ గనవులు పెట్టుఁడు. ఇవన్నియు నొనరించి మనమెల్ల బంధుసమేతముగ నిష్ఠాన్నంబుల భుజియింతుము. మేనుల గంధములనలందుదము. వలయునలంకారములఁ గావించుకొందము. చీసీచీనాంబరంబుల ధరించుకొందము. ఇవి యొనరించితీమేని మన జన్మము ధన్యంబగును. నాయభిమతంబు సైతమిట్లానర్చుటయే. చెప్పవలసినది చెప్పితిని. పిమ్మట మీయిష్టమని యూరకుండెను. అందులకు సందాదులెల్ల సంతసించిరి. గోపికలెల్ల వలయు పదార్థంబులు సిద్ధమాలుగావించిరి. కృష్ణుఁడొక శైలాకృతిందాలెను. గోపకుల శైలంబునుబూజించిరి. కృష్ణుని మాయలెఱుంగమింజేసి వారలు శైలము నై వేద్యంబులం దినెనని సంతసించిరి. పిమ్మట సందఱుంగలీసి భుజియించిరి. భోజనానంతరమ్మన గోపకులెల్ల రాకొండకుఁ బ్రదక్షిణంబు సేసిరి. అట్లంతయు నొనర్చి మహానందంబునొంది యందఱుంగదలి మందకుఁజనిరి

నందాదులు దనకుమఖముఁ జేయమి కిందుఁడు కోపించి నకలమేఘంబులంజీరి యిట్లనియె. వింటిరేనేఁడాక చోద్యము. ఈగోపాలురెల్ల గృష్ణునిమాటఁ బాటించి నన్నొకచీరకింగొనక పూజింపక యొకకొండనుబూజించి తమదారింజనిరి. వీరలకుఁ గ్రొవ్వుపట్టియన్నది. వీరు ద్రావిన పెరుగులను గ్రక్కింపవలయు. వీరుదిన్నభక్ష్యంబులను బయటికిరప్పింపవలయు. పిల్లవానిపలుకులు తెక్కనేసి నన్ను విడిచినవీరి నేమిచేసినను బాపములేదు. తత్తణముమీరిందుండి బయలెవ్వడలి మీమీతటిల్లతలఁగప్పి గర్జనములు సెలంగఁ జేసి గోవులను గోపాలురను వేధింపుఁడు. నేను సై తము మీవెంట నేవత్తును. మీరలుగురియుఁజాలవర్షంబునంగాని వీరలు ప్రాణములువాయరు. అనవిని మేఘములు మహామోదమునొంది యందుండి బయలుదేరెను. నిమిషమాత్రంబున నాకాశమెల్ల మేఘుచ్చాదితమయ్యెను. రోదోంత రాశంబు నీరంద్రనిబిడాంధకార బంధురంబుగ నిరోధింపఁ బడెను. కన్నులు మిఱుమిట్లుగొల్పుచుఁ దటిల్లత లెల్లెడలఁ దళుకుతళుక్కున మెఱయుచుండెను. వర్షపుఁ జినుకులు చిట పటమని భూమిపయింబడఁదొడఁగెను. ఇంచుక నేపులోన బ్రహ్మాండభాండంబులు సిల్లులువడుపట్టు లేనుఁగుతుండంబులంత ధారలతోడ వర్ష మత్యధికమయ్యెను. మిఱ్ఱపల్లంబులు సమతలంబులై యేకార్ణవంబురూపంబునఁ జూపట్టుచుండెను. నడుమనడుమ మేఘములుశీలలవర్షించుచుఁ బడుగులఱువ్వుచుండెను. గోవృషభంబులు శిలాపాతంబులకు వెఱచి జలంబులనతిప్రయత్నంబున నీదుచుండెను. లేగలు మేఘఘోషణములకు భ్రమఁజెంది సొమ్ముసిల్లి పడుచుండెను. గోపగోపికాజనంబు

లపాయంబుగలుగునని భీతిల్లి కృష్ణునిజేరి యిట్లనిమొఱలిడఁ
దొడఁగిరి. దేవా! నీవెక్కెడనున్నాడవు? మరణంబునొంద
సిద్ధమైయున్నమమ్ముఁగావవేమి? మేమెల్లనీదాసులముగామా?
ఈయెఱుములు విపరీతములుగవినఁబడుచున్నయవి. ఈమెఱు
ములుగన్నలను దెఱవసీయవు. ఇట్టివర్షమునుమేమెన్నఁజెఱుఁ
గము. నిన్నుఁదక్కమేమితరమెఱుఁగము. ఇట్లుమమ్ముపేక్షిం
చుటనీకున్యాయముగాదు. రమ్ము. కావుము. కావుము.'

అనవిని కృష్ణుఁడు గోపకులభీతిమాన్వఁదలంచి వలకేల
నాతపత్రంబులీల గోవర్ధన పర్వతమునెత్తి యెల్లరను దానిక్రిం
దికి రమ్మనిపిలిచెను. కొండఱుదానిక్రిందికిఁ జనిరి. కొండఱదితల
వైఁబడునను భీతిచేఁ దల్లఱిల్లుచుండిరి. కృష్ణుఁడు వారలం
గాంచి 'బంధుజనులారా! యేలమీకు సందేహము? ఈతఁడు
బాలుఁడు. కొండగొప్పది. దీనిభారము నీతఁడు సైరింపఁజాలఁ
డు. మాగతియేమగునోయని మీరు శంకింపఁబనిలేదు. మహీ
చక్రమంతయు విఱిగిపైఁబడ్డను నాకేలల్లాడదు. మీరెల్లరుదీని

'శా. బాలుండితఁడుగొండదొడ్దది మహాభారంబుసైరింపఁగాఁ

జాలం డోయని దీనిక్రిందనిలువన్ శంకింపఁగాబోలదీ

శైలాంభోనిధి జంతుసంయుత ధరాచక్రంబుపైఁబడ్డనా

కేలల్లాడదుబంధులార!నిలుఁడి! క్రిందఁబ్రమోదంబునన్.'

క్రిందనిలువుఁడని యుత్సాహవాక్కులుపలికెను. ఆతనిపలుకు
లచేసనుమానములుమాని గోపజనమ్ములు పర్వతముక్రిందఁజేరిరి.
ఇంద్రునకు మఱింతరోషము హెచ్చెను. ఆతఁడు మేఘములను

బురికొల్పజొచ్చెను. ఏడహారాత్రములు వర్షము విడువకకురి
సెను. కొండక్రిందివారికింతయైన సపాయము గలుగడయ్యె.
బిడొజుడు విఫలమనోరథుడై మేఘములమరలించుకొని తన
దారింజనియెను. వానగాలి మెల్లననుడిగెను. గోపజనమ్ములు
గొండక్రిందనుండి వెలుపలికరిగిరి. కృష్ణుడు గిరిని యధాస్థానం
బుననిలిపెను. సకలజనులూతని కీర్తినభినందింపఁ దొడంగిరి.

‘సీ. కన్నులు దెఱవని కడుఁజిన్నిపాపఁడై
దానవిచనుఁబాలు ద్రాగిచంపె
మూఁడవ నెలనాఁడు ముద్దులబాలుఁడై
కోపించిశకటంబుఁ గూలఁదన్నె
నేడాదికుట్టఁడై యెగసిత్పణావర్తు
మెడఁబట్టుకొని కూల్చి పృతునిఁ జేసెఁ
దల్లివెన్నలకునై తనుతోలఁగట్టినఁ
గొమరుఁడై మద్దులు గూలనీడ్యె

తే. బసులఁ గేపులఁగాచుచు బకునిఁజీరె
వెలఁగతోవత్సదై త్యుని వ్రేసిగడపె
సబలుఁడై ఖరదై త్యుని సంహరించె
నితఁడు కేపలమనుజుఁడే యెంచిచూడ॥’

అంతఁ బురందరుఁ డాతనిచెంతకువచ్చి కరకమలములు
ముకుళించి తనయపరాధమును క్షమింపుమని వేడుకొనెను.
సంశ్రితావనుఁడగు కృష్ణుండాతనిమన్నించి వీడుకొలిపెను. తుం
బురునారదాదులు భగవంతునిఁగీర్నించిరి.

పదునొకొండవ ప్రకరణము.

నందనందనుని చెయ్యంబులననుదినంబును జారులుకం
నున కెఱింగించుచుండిరి. అవియెల్లవిని యాతఁడు భయంబున
నూరకచింతిల్ల దొడఁగెను. కన్నులుమూసిన నాతనికిఁ గృష్ణుఁ
డెదుటఁ గానఁ బడుచుండెను. ఒక్క రాత్రినైన నాతఁడు
సుఖముగ నిద్రింపఁ జాలఁడయ్యెను. నిరంతర స్వప్నములచే
నాతని మనము గలఁతనొందు చుండెను. ఆనాటికానాటి
కాతనికి వ్యధమనముననధికముగాఁ దొడఁగెను. ఇట్లుండ నొక
నాఁడు నిశీధమున నాతఁడు సభామంటపంబున నొక్కరుండు
గూర్చుండి యెద్దియోచింతించుచుండెను. చాచుఁడొకఁడు ప్ర
క్కన నిలువఁబడియుండెను. కొంతసేపునకుఁ గంసుఁడాచారుం
జూచి యుగ్రసేనాదులఁ దత్త్వము తనకడకుఁగొనిరమ్మని యా
జ్ఞాపించెను. యదుభోజముఖ్యులెల్లరుఁ జారునివెంటఁ గొలుపు
నకువచ్చిరి. కంసుఁడువారల కుచితాసంబులర్పించి కూర్చుండ
నియోగించెను. ఎల్లరుఁ గూర్చుండి తమకేమి కీడుమూడునో
యని యోచించుచుండిరి. కంసుఁడు వారలఁగాంచి యిట్లని
పలుకఁ దొడఁగెను. 'యదుభోజముఖ్యులారా ! మీరెల్లరు
సర్వకార్యజ్ఞులరు. సర్వాగమములఁ బారఁగులరు. త్రివర్గవర్తన
నిపుణులరు. లోకవిక్రమ వివేక నిష్ఠులరు. సమర్థోపాయులరు.
అభిగుప్తమంత్రులరు. అనర్థములయందుఁ బరాజ్ఞులురు. ఆర్య
భావాను గతులరు. ఆర్తతాణతత్పరులరు. నయసమగ్రులరు.

బుద్ధిమగటిమి మీకు దేవతలు సైతము సాటిరారట. నరులనిష
యముఁగూర్చి చెప్పనేలేని మీచరితములు పరమభద్రములు.
యదుభోజకులంబుల భరించి పేరుగన్న మీరు నాకెపుడు
హితవుఁదలచి నామనోవృత్తిననుసరించుచుందురు. ఇపుడునా
కొకయనర్థము జనించియున్నది. దాని నుపేక్షించుటమీకుఁ
బాడియగునే. అదియెద్దియనినవినుండు? కృష్ణుండు నాకపకారం
బునేయఁబుట్టినవాఁడు. ఉపేక్షిత్తమగురోగ మెట్టులట్టులాదురా
త్తుండు వర్ధిల్లుచున్నవాఁడు. ఎంతనేర్పునఁ జింతించినను వాని
పుట్టువుంబాడవు నున్నరూపునిశ్చయింపరాకున్నది. వానిచరి
తంబు లతిదైవతగుణమునమానుషంబులుగఁ జూపట్టుచున్నవి.
అట్లుగటంగజేసి యాతఁడాశ్చర్యకారణంబునఁ బుట్టిన దేవతాప
త్యంబని నేను తలంతును. అట్లుగానినాఁడెవ్వఁ డునురులతోడఁ
బూతనచను బాలుద్రావెననియోచింపనగు? ఎవ్వఁడు మద్దుల
నాశ్చర్యకిరంబుగఁ గూలఁడన్న సమర్థుఁడు? ఎవ్వఁడు కాళియ
నాగంబునడిచి యుండఁగలఁడు? ఎవ్వఁడు గోవర్ధనపర్వత
మువలకేల బంతిలీలఁబట్టు నంతటి బలాఘ్యుఁడు? ఇతరులకి
విసాధ్యంబులు గావు. మాయలయం దాజితేజీన నాబంటు
లింత కనేకులు ముగిసిరి. ఇంక శేషించినవాఁ డొక్క కేశి
యనువాఁడే. వాఁడును బోయి కృష్ణుని చేఁగూలును. ఇంక
వాని తరువాతివాఁడను నేను. చంపమఱిగినవాఁడు నన్నే
లసైచును? అతఁడెఱ్ఱైనవచ్చి నావైనుఱుకును. అదితప్పదు.
అంతయేల? అప్పుడప్పుడాతఁడు యమునివలె బొమలుముడిచి
పిడికిలినమరిచి యపుడుఁ గఱచుచుఁ గోపంబున నావైఁబడుట
నామొగమున | వేలుచుండును. అక్కటా! యీతఁడేగదా

తొల్లి నరసింహుడై పుట్టి హిరణ్యకశిపు వధియించెనని వినుచుందుము. కూర్మావతారమున మందరపర్వతముఁదాల్చినవాఁడీతనికంటె మఱియెవ్వఁడు గలఁడు? హిరణ్యాక్షుని వరాహరూపంబునఁ బేరులేక దోరించిన యాతఁ డితఁ డనివేఱుగ వక్కాణింపవలయునా? వైరోచనుపంచిచి స్వర్గరాజ్యము జంభారి కిప్పించిన మేటియితఁడనియే నానిశ్చయము. ఒక్కటియేల? యుగయుగమున నితఁడుపుట్టి దుర్మార్గుల శిక్షించుచు సన్మార్గులరక్షించుచు భూదేవికి మేలొనరించు చున్నాఁడు. మమ్ముల సంహరింపనీభవంబుఁ గొన్నట్టు తోచుచున్నది. నానాదు వాక్యములఁబట్టి చూచిన నియ్యదివట్టితోఁచుటయేగాదు. నిశ్చయము. మువ్వాటికి నిశ్చయము.

ఇదియెల్ల నెఱిగి యెఱిగి నేనేల ప్రాణంబులు గోలుపోవలయు? కృష్ణసభివృద్ధి నొందనీయక త్రుంచివైచిన సంతయుఁ దీరును. వానియభివృద్ధికిఁ గారణభూతుఁడు వసుదేవుఁడే. ఈతడు పుట్టిన బిడ్డనర్థరాత్రంబునఁ గొని నందునిమందకుఁజనియెనట. అందుండి యశోద పుత్రికను గొనివచ్చెనట. అదియంబరంబు నుండి నామరణముఁజెప్పిచనియెను. బేరా! నమ్మినవానిగొంతుఁగోయుట యెంతపాతకము? ఈవసుదేవుని నమ్మితిని. మన్ననలనేకములుగావించి మనిచితిని. నాకంటె నెక్కుడుగఁజూచితిని. పూజించితిని. ఈతఁడింతటిద్రోహమునకొడిగట్టునని కలనైన నెంచియుండను. అట్లననితఁడింతఁడనుక భూమిపై నిలిచియుండగలఁడే! అనవినియెవ్వరు నేదియుఁ బలుకనోడిమిన్నకుండరి. కంసుండుక్రోధముఁ బట్టఁజాలక వసుదేవుని దిక్కుమొగంబై పలికెను. 'వసుదేవా! యెట్టి కుటిలమానసుఁడవు! నీవుతడిగుడ్డలగొం

తులుగోయు చందములెప్పుడు నేర్చితివి? నమ్మించిగొంతుగోత
పాపముని యెఱుంగవా? భూణహత్యాది పాపములకైన నవధి
గలదుగాని కృతఘ్నునికలుషమునకు నవధిలేదను పలుకులు
వినవే. దానికి ఫలము నరకలోకవాసము.

‘తే.గీ. భూణహత్యాదులగు పాపములకు నవధి
గలదుగాని కృతఘ్నుని కలుషమునకు
లేదు నిష్క్రమియంతంబు లేనితీవ్ర
సరకపీడ సంపాప్యమన్నరునకండ్లు’

అది యట్లుండనిమ్ము. నేను కులమున కొక్కొకొఱతయు
లేక రక్షించుచున్నాఁడ. అట్టి నాయెడ నీవిట్టిద్రోహంబుఁగావిం
చుటపాడిగాదు. నీకు నేండ్లువచ్చినవి. నీవును ముదిసితివి. ఏమి
ప్రయోజనము? నీకాటిల్యము నేనెఱుంగనై తిననితలఁపకుము.
నన్నుఁజంపించి నీకొడుకునురాజుఁగావించిమధుర నేలింపఁజూచె
దవు. కానిమ్ము. నన్ను సామాన్యునిగ నెంచి నీవిట్టి యోచన
లొనరించితివిగాదా! నాకేళ్వరుఁడైన నన్నెదిరింపఁజాలఁడునువిష
యమును మఱచితివిగాఁబోలు. పినాకధరుఁడు నాకు సాటిరా
జునుట నీవెఱింగినదేకదా! ఇక బాలుఁడెట్లు నాతోడ డీకొను
నని యెంచితివి? ఇది నీతప్పుగాదు. నిన్నుఁబట్టి వేధించుచున్న
యాశాపితాచము నిన్నిట్లు పురికొల్పుచున్నది.

పామునకుఁ బాలోసివెంచినట్లు దుర్మార్గునకు నీకునాతం
డ్రీ యెంత మేలొనరించెను? అది నీకింతయైనను దలఁపునకు
వచ్చెనే ? ఆదినుండియు నీకృత్యముల నీచత్వము గానరాదు.
ఇప్పుడేలోకో యిట్టివానికిఁ బూనుకొంటివి. చేసినవానిఁజేసితివి.

ఇంకనుజేయుము. నీవెట్టి పనులొనర్చినను నిన్ను నేనుచంపను. నాచేతులాడవు. పుట్టించినవాడు మొగమున వ్రాసినట్లగునని పూర్ణముగనమ్మియుందును. నీదౌరాత్మ్యము యదుకులమువారికిఁ దలవంపుఁగలుగఁజేసెను. మానహీనునకు నీకు కులమువారి జోలియొకటివలయునే? కృష్ణునకును నాకును గలిగినవైర మూరకపోవదు. మాయురుపురియందొక్కరుఁడు శాంతిఁచేటనిక్కువము. నిన్ను నేను వెడలనడువఁజాల. నీకిష్టమున్ను నిందుండుము. లేకున్న నెందేనింజనుము. పలుకులఁబనిలేదు.' అన విని వసుదేవుఁ డెద్దియుఁ బలుకఁజాలక సర్వాత్మునినమ్మి యూరకుండెను. కంనుఁడతని ననినఁగార్యంబులేదని యెంచి భోజకులాలంకారు నక్రూరుఁబలిచెను. అక్రూరుఁడు లేచి మెల్లనఁ గంసుడాయంజనియెను. కంనుఁడతనిఁగాంచి యిట్లనిపలికెను. 'అనఘా! నీయందునాకు నమ్మకముగలదు. నీవు నాకొక్కకార్యముఁగావింపవలయు. వసుదేవునికీ అపులెవ్వియువినకుము. ఈప్రాద్దక్షిణిగోకులంబునకుఁజనుము. అందు నందగోపకునిఁగాంచి నామాటగా 'నీవు నీవారలనుగలిసి యియ్యేటియరిఁ గొనిరమ్ము. తడవునేయంజనదు. అంతియకాక యేను నాధనువున కుత్సవంబుసేసెదను. దీనికి ననేక దేశాధీశ్వరులు రాజులు సకలజనులువచ్చుచున్నారు. ఎల్లర కనేకదివసంబులదనుక భోజనంపువసతు లేర్పఱుపవలసియుండును. అందులకు వలయు దధిక్షీరఘృతంబుల నపరిమితంబులుగ గోపాలురచేతంబంపుము. నామేనల్లరను బాలురను జూడ బుద్ధివోడుముచేన్నది. వారిని నీయక్రూరునితోడ సంపుమ'ని పలుకుము. ఎఱ్ఱైన నందునకుఁ దగుమాటలు సెప్పి బలరామకృష్ణులఁ దోడితెమ్ము. నాయొద్దనున్న జెట్టి మల్లులతో

వారిని ఓకొంగ జేసెనను. వారి శక్తులవలన దెలియనగును. నా పలుకులకడ్డమువలుకకుము. వేవేగజనుము'. అనవిని యక్రూరుం డమందానందకందభితహృదయారవిందుం డ గోవిందు దర్శనముజేయు భాగ్యనుభవని లోలోన నువ్విఘ్నలూరుచు బయలుదేరెను.

పండ్రిండవ పృథ్వీరాజము.

అక్రూరుండు సనినవెనుకఁ గంసుఁడుకొలుపుసాలించి వసుదేవాదుల నెప్పటియట్ల కారాగారంబునఁ ద్రోయించి తన కుముఖ్యునిఁ గేశియనురక్తునుంచి బిలువనంపెను. వాఁడువచ్చి కంసునికి వందనమాచరించి యాజ్ఞ యేమని మెల్లననడిగెను. కంసుఁడాతనిఁజూచి 'నీవువేవేగజని నందునిమందయందుఁగల నామేనల్లునవధించి యావార్తనాచెవిని వేయవలయు. వారి నిటకుఁ గొనిరమ్మనియిప్పుడ యక్రూరునంపితిని. ఆతఁడురేపుద యమున బయలుదేరఁగలఁడు. మార్గమధ్యమున నే రామకృష్ణులమరణవార్తనాతనిచెవినివేసి నీవాతని మగుడఁగొనిరమ్మ. పొమ్మని సాగనంపెను. మహాప్రసాదమని కేశి నందుని మంద కప్పుడ బయల్పడెను.

తెల్లవాఁడను. మందయందు మాఱురూపమున సంచ రించుచుఁ గేశి వేది ఘోషగోపకుల నుక్కిడఁగింపనిష్ఠము లేనివాఁ డై శ్రీకృష్ణువెదకిఁజొచ్చెను. ఆతనిరాక నెఱంగి నారాయణుండు చిఱునవునవ్వి గోపకులనెల్ల దూరముగండనియెను.

దానవుడుగ్రహింహనాదంబుఁగావించి నోరుదెఱచి గోవిందుని మ్రింగఁదొడరెను. కృష్ణుడుమెల్లననాతని నోటఁబడకదూరమయ్యెను. కేశి మహాకోపంబునొంది యాతనిఁ దన కాలనొక్క తన్ను దన్నెను. ఆతన్నునకు నొవ్వక హరి రెండు చేతుల నిశాటుని పాదములంబట్టి ధనుశ్శత్రుమాత్రదూరము వినరివైచెను. వాఁడు దూరమునుండి హుంకరించుచు లేచి పరువిడుచు వచ్చి కృష్ణునింబట్టి నోటనుంచుకొని మ్రింగివైచెను. భగవంతుఁ డాతని కుషీలోనఁ జేరి దేహమ్మును బెంచెను. దానవుని కూపిరి యాడదయ్యెను. అంత నాతఁడు విలవిలఁదన్నుకొనుచుఁ గ్రిందఁబడి చచ్చెను.

అయ్యది యెఱింగి మహాసంతోషంబున నరుదెంచి నారదుండు బాలకృష్ణునిఁ గీర్తించి తనదారిం జనియెను. అంత గోపాలకులు గొందఱు గొఱియలుగను గొందఱు పాలకులు గను గొందఱు దొంగలుగను నాడుకొనుచుండిరి. అది తెలిసి కంసునికి హితుండు మఱియొక దానవుండు వారిలో నొక గోప బాలుఁడై యాడుచుండెను. ఆతని యునికినిఁ గృష్ణుడు దక్క మఱెవ్వరెఱుంగరు. గోపబాలుని రూపముననున్న దానవుండు దక్కిన గోపాలుర నెల్లఁ దోడ్కొని చని యొక గుహయందుఁ బ్రవేశింపఁజేసి దాని ద్వారమ్ము నొక వెనుఱాత మూసివైచెను. ఆవల నొక్కెడనున్న కృష్ణుఁ డయ్యది యెఱింగి దొంగ గోపబాలునిఁబట్టి 'యోరీ? నిశాట! నీదొంగతనము బయట పడియెను. నీవింకెక్కడికేగఁగలవు? చావుమనుచుఁ బిడికిటఁ బొడిచెను. వాఁడు విలవిలఁదన్నుకొనుచుఁ జచ్చెను.

అక్రూరుండు రథమెక్కి బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమున నాతడు శ్రీకృష్ణునిఁ జూడఁగలిగినందులకు మనంబున నుప్పొంగుచు మధురాపుర మెప్పుడెప్పుడు వచ్చునో యనుకొనుచుండెను. మధురాపురము వచ్చెను. అక్రూరుఁ డందుఁ బ్రవేశించెను. ఆతనిరాక నెఱింగి నందాదులు పరమానందభరితులైరి. రామకృష్ణు లాతని నెదుర్కొనిరి. అక్రూరుండువారల పాదంబులకు మ్రొక్కి పొగడఁజొచ్చెను. కొంతసేపునకు నందునిపంపునఁ గొండలు వచ్చి యక్రూరునిఁ గొంపోయి భోజన మజ్జనాదులు గావించిరి. అక్రూరుండు గొంత విశ్రమించెను. అంతట రామకృష్ణు లాతని డాసిరి. కృష్ణుఁ డాతనిఁగాంచి యిట్లనియె.

అయ్యా! యక్రూర! మధురాపురంబున నేమివిశేషములు? నాతలిదండ్రులు సుఖమున్నవారా? చుట్టలకు టేమమేకదా! మామామ భయములేక వర్తించుచున్నాఁడా? అతడు నాతలిదండ్రులను గారాగారమునుండి ముక్తులఁగావింపఁ దలపెట్టఁడని తెలంతును. నీవు వచ్చుటవిని నాజననీ జనకులేమైననాతోడఁ జెప్పమని చెప్పరుగదా! వారిస్థితియెట్లున్నది? చెఱయందలి బాధలచేమిగుల డస్సిరిగాఁబోలు. నవిస్తరముగా నాకువిషయములెల్లఁ జెప్పము. అనవిని యక్రూరుండు కింసునిక్రొవ్వంబును దేవకీపనుదేవులబాధలనుజెప్పియిట్లనియె. 'మహాత్మా! యేమిచెప్పదును! నిన్నరాత్రి కంసుఁడు మీతిండ్రినూరకేయనరాని మాటలనియెను. ఆతనియెదుట మిమ్ములను జంపించునట్లప్రతిసపట్టెను. ధనుర్వ్యాగంబు పేరుసెప్పి మిమ్ములఁ గొనిరానన్నంపెను. నేనువచ్చితిని. మీయిష్టము' నావుడు కృష్ణుఁడా

నందమొందనందాదులంగాచి 'కంసనాయకుండుధనుర్యాగంబుఁ
జూడ మమ్ముఁబిలుచుకొని రా నీయన క్రూరునంపినాఁడు. మేమ
వశ్యచూతనిఁ జూడఁబోవలయు. మఖమునకువలయు కట్నము
లు గానికలుగొనిరండు. పాలునెయ్యి పెరుగులు గూడఁబెట్టుఁడు.
త్వరపడుఁడు'ని పలికెను. గోపకులు దమతమ గృహంబుల కేగిరి.
రామకృష్ణుల మధురాపురప్రయాణంబులను విని పురంబు
నందలిజనంబు 'తాతారా! యిదియేమివంతి. బాలకుల యాట
పాటలఁ గన్నులారఁ జూడక యెట్లు మనఁగలము? ఈయ
క్రూరుఁ డెక్కడ దాపరించెను? మనకు దినము లింక నెట్లు గడ
చునో యెఱుంగరా దయ్యెను. అండఱము నేగి బాలకులఁ
గొనిపోవవలదని యక్రూరునిఁ బ్రార్థింతమా! ' యనుకొను
చుండిరి. ఇంతలోన గోపాలకృష్ణుండు బలభద్రుఁగూడుకొని
యక్రూరుండు తోడరాఁ గాంచనరథం బొం డారోహించి
బయలుదేరెను. గోపికాగోపకసంఘము లాతనివెంటఁ దవలిరి.
కృష్ణుండు వారి నతీవ్రయత్నమున వెనుకకు మరల్చి పోవు
చుండెను.

రామకృష్ణులకు మార్గమధ్యమున నొక కొలంకుగానఁ
బడెను. వారలిరువురందుడిగి పానీయంబులుద్రావి మగుడరథ
మెక్కిరి. అక్రూరుండు వారలయనుజ్ఞచే నాకొలంకునడిగిన్నాన
మాచరించెను. ఆతని కానీరు మిగులఁ జల్లఁగనుండెను. భగవం
తునిసంస్మరించుచు మనముఁ జంచలంబునొండనీయక దీటుము
గావించుకొని యక్రూరుండు నీటివైపు దృష్టిసారించి చూచు
చుండెను. ఆతని కానీటిమధ్యమున రామకృష్ణులు గానఁబడిరి.

‘వీరు రథముపైనున్నవా రిందుల కట్టువచ్చిరి? రెండుదిక్కులను వీరు దోచుట నాకు విభ్రాంతి నొసంగుచున్నది. ఇది విభ్రాంతయని నమ్మవలసిన దగునా? కాదు. కాదు. ఇది నిక్కువ మని యాతఁడు తెప్పివ్రాల్పక చూచుచుండెను. శేషాహివైఁ బరుండియున్న నారాయణుఁ డాతనికి లోచన గోచరమయ్యెను. అక్రూరు నానందమునకు మేరయొక్కడిది? ‘అహ! యేమి నాపుణ్యము! యోగిజనమ్ములకు సైతము సాధ్యముగాని పరమపూరుషుఁడు నాకన్నుల కగపడుచు న్నాడు. ఈమహాత్ముని ధ్యానించి కైవల్యము నందెడ ననుచు’ నాతఁడు రెండుచేతులు జోడించి నిష్ఠాపరుండై యసంతుని, నాదిమధ్యాంత రహితుని, స్వయంజ్యోతిని, నిరాకారుని, బ్రహ్మంబును, ధ్యానించుచు నిలువఁబడెను. కొంతసేపునకుఁ బరమాత్మ తనతోంటిరూపు సాలించెను. అక్రూరుఁడు నవీజలంబులు వెడలి వచ్చి వెఱుంగుఁగొన్నవాఁడై కృష్ణు డాయంబోయెను. కృష్ణుఁ డాతనింజిరి, ‘యక్రూరా! యింతితడ వెందుంటివి? ఏమిచేయుచుంటివి? ఏవియైనను నీకు వింతలు గానఁబడెనా? య’ని యెద్దియు నెఱుంగినటు లడిగెను. లీలామానుష విగ్రహం డగుహరిపలుకుల నెఱింగి యక్రూరుండు సంతసించి యాతని ప్రోత్రము గావించెను. ఇట్లు గావించి యాతఁడు రథమెక్కి హయములఁ బోవనిచ్చెను. ఇంచుక తడవునకు రథము మధురాపురంబును డాసెను.

పదుమూడవ ప్రకరణము.

పడమట బారెడు ప్రొద్దుండెను. మధురాపురంబు చెంగటరథమునిలిపి యక్రూరుండు రామకృష్ణులఁ దనయింటికి రమ్మనివేవిధములఁ బ్రార్థించెను. రామకృష్ణులారని నాదరించి కంసపథానంతరమున వచ్చెదమని పలికి వీడ్కొల్పిరి. అక్రూరుండు సంతసంబునఁ బురముఁ బ్రవేశించెను.

ఆతనిరాకఁజూరులవలన నెఱింగి కంసుండు మేడవైఁ గూర్చుండి యాతనిఁ బిలువనంబెను. అక్రూరుండతని కడకు వచ్చి మొక్కియుచితాసనమ్మున నుపవసించెను. కంసుఁడాతనిఁ గాంచి 'యక్రూరా! నీవుపోయినపని యేమయ్యెను? రామకృష్ణులు వచ్చిరా? ఏరివారు? ఎందున్నారు? ఇందులకేలరాంరై ర'ని యాతనితతోడఁ బలికెను. అక్రూరుండు 'రాంజేద్రా! వారు వచ్చిరి. ఊరిబయట నున్నవారు. త్వరలోనఁ బురముఁగోనికివత్తు ర'ని నుడివెను. కంసునకుఁ బట్టరాని సంతోషము గలిగెను అదియ సమయముగ నక్రూరుండాతని కడసెలపు గొనియింటి కేగెను.

రామకృష్ణులు మధురానగరప్రవేశముఁగావించిరి. ఒప్పు లొలుకు నప్పట్టణమునందలి రామణీయకముఁ జూచి వారచ్చెరువందుచుండిరి. కృష్ణుడన్నఁజూచి యిట్లనియె.

అన్నా! యీప్రాసాదము లెంతయెత్తున్నవో చూడుము. ఏమి యీదీర్ఘి కల సొంపు! ఇంతలింతలు వెడల్పు వీధు

అందు నఁ గలవే? ధాన్యపురాను అందుఁజూచినను గలవు. ఈ
వీరు అంతబలిసియున్నారు! ఆహా! యేమియీపురలక్ష్మిశోభ!
ఎన్నాళ్ల కీపురంబును గాంచఁగలిగితిమి! అన విని బలరాముఁ
డౌ నౌ! నని వింతగఁ జూచుచుండెను.

వారి రాక నెఱింగి పౌరులెల్లరు మూకలు గట్టి యొకరి
తోడ నొకరు గుసగుసలాడుచుండిరి. సుందరులు సౌధవీధుల
నిలిచి వారినిఁజూచుచుండిరి. కొందఱు కృష్ణుఁగాంచి వింతపడి
యిట్లని పలుకఁ దొడఁగిరి.

సీ. వీఁ డటే రక్కసి విగతజీవఁగఁ జన్ను
బాలు ద్రావిన మేటి బాలకుండు
వీఁ డటే నందుని వెలఁదికి జగమెల్ల
ముఖమందుఁ జూసిన ముద్దులాడు
వీఁ డటే మందలో వెన్నలు దొంగిలి
దర్పించి మెక్కిన దాఁప వీఁడు
వీఁ డటే యెలయించి వ్రేతలమానంబు
సూటలాడిన లోకసుందరుండు

తే. వీఁడు లేకున్నఁ బురమటవీసలంబు
వీనిఁ బొందని జన్మంబు విగతఫలము
వీనిఁ బలుకని వచనంబు విహగరుతము
వీనిఁ జూడని చూడ్కులు వృధలువృధలు.

కొందఱాతనిఁగాంచి 'యాహా! యేమేమి నోములు
నోచి నందుని మందయందలి గోపిక లితనిఁ జింతించుచుఁబాడు
చు నానంద మొందుచుండిరని' ముక్కులపై వ్రేల్లిడుకొను

చుండిరి. కొందఱ జీంతకింటఁ బుణ్యదివసముగలుగఁబో దని రామకృష్ణులపైఁ బుష్పములు స్పల్లుచుండిరి. అట్లు పురమెల్ల నానందరసాంబునిధి నోలరాడుచుండ వారలు పురవీధులం గడచి చనుచుండిరి.

ఆసయమ్మున నామార్గమున నొక రజకుఁడు చనుచుండెను. వానిభుజమున నొక పెద్దమూట వ్రేలాడుచుండెను. ఆమూట నిండుగ విలువగల వసనంబులుండెను. కృష్ణుఁడు వాని డాసి 'యోరీ చాకలీ! యెవ్వరి కీవలువలు గొని చనుచున్నాడవు? ఈమూటయం దెట్టి బట్టలుగలవు మాకుఁజూపుము. ఇవి మూకైనఁజాల సొంపుగ నుండునట్లుతోఁచెడి ననుచు చంకనున్న మూటను లాగెను. చాకలీ గన్నులఁ గెంపుగదురఁ గృష్ణు నదలించి యిట్లనియె. 'ఏమేమీ? మారాజుచేలములు నీకుఁగావలయునే? వానినిఁగట్టనీకర్హతగలదే. మారాజేంద్రుఁడెక్కడ? నీవెక్కడ? ఏనుఁగుతో దోమనుసాటిసేయవచ్చునే? ఎంతమాటాడితివి! ఈమాతా మాటాడితివేని నీకు బ్రదుకుగలదే. జాగరూకతగఁబూమ్ము. లేకున్ననీగతి వట్టిదగఁను'. అనవిని రోషించి కృష్ణుఁడాతని వెండ్రుకలువట్టియొడ్చిక్రిందఁ బడద్రొబ్బియొక్కపిడికిటి పోటున యమునిఁజేరఁబంపెను. తమవాని చావుఁజూచితక్కుంగలరజకులెల్ల రుభయకంపితులైరి. కొందఱు గోపాలుఁడు దమ్మెక్కడఁ జంపునోయని మూటలందుఁ గాఱవైచి కాలికి బుద్ధిసెప్పిరి. కొందఱామహాత్ముఁడు గోరినవలువల నిచ్చిత్తప్తిపఱచిరి. కొందఱు వడవడనడఁకుచు సేమియుదోఁపకనిలించి యుండిరి. ధైర్యమవలంబించి యొక్కఁడు వచ్చి గోవిందునకు నమస్కరించి తనమూటఁ గలవస్త్రములన్నియు

నర్పించెను. స్వామి గొన్నిటి బలభద్రునకొసంగి తక్కినవి దానుధరించి మిగిలినవి యితరగోపకులకొసంగెను.

అవ్వధంబునఁ గృతకృత్యులై వారిరువురందుండి బయలుదేరి సుదాముఁడను నొక మాలాకారుగృహమున కేగిరి. సుదాముఁడు వారిఁజూచినంత నేలేచి యాననమర్పించి గౌరవించి 'మహాత్ములారా! యేమినాపుణ్యము! నాకులమంతయుఁ గావనమయ్యెను. పూర్వజన్మకృత తపంబుపండెను. నావలన నెయ్యవియైనఁ గార్యములున్న నానతిండు. తత్త్వణమయొనర్చెదన'ని సవిసయంబుగఁ బలికి సురభికుసుమదామముల సనేకములనుగొని వచ్చి వారిముందుంచెను. రామదామోదరులు వలసినన్నిసుమంబుల నలంకరించుకొని తోడివారలకొసంగిరి. వారు నుగావలసినన్ని ధరియించిరి. అంతఁ గృష్ణుఁడు సుదాముని దిక్కుమొగంబై 'యోయీ! నీభక్తికిమెచ్చితిమి. కోరినవరిములడుగుము. ఇచ్చెదమని' పలికెను. మాలాకారుఁడు సంతసించి 'మహాత్మా! భవదనుగ్రహమునక్కనాకొండువర మేల? సర్వకాల సర్వానన్ధలయందును నీభక్తినిమానకుండఁ జేయుము. సర్వభూతిముల యందు సమబుద్ధినిొసంగు

'క. నీపాదకిమలసేవయు

నీపాదార్చకులతోడి నెయ్యము నితాం

తాపారభూతదయయును

దాపసమందారనాకుడయచేయఁగదే.'

మ'నిదీనుఁడై 'వేడుకొనెను. భగవంతుఁడతని కోరికఁదీర్చియందుండిబయలుదేరెను.

కొంతదప్పు చనునంతకు వారికొకవికృతపుశరీరముగల యొక యాడుదికానబడెను. ఆమె శరీరముమిగులఁ గుఱుచగ నుండి వెక్కువంకరల నొప్పుచుండెను. అట్టికురూపిజూచి కృష్ణుడు హాస్యంబుననట్లనియె. 'తరుణీ! నీవెవ్వతెవు? నీపేరేమి? ఈగంధము నెవ్వరికిఁ గొని చనుచున్నావు? మాకీలేపన మొసఁగుము. నీవు చక్కనగుదువు.' నావుడాయమ'యయ్యా! నీవుచక్కనివాడవుగదా! నన్నేమి వెక్కిరింతువు? నీ వెగతాళిచేసినను జేయకున్నను నాకెక్కడనుండి చక్కదనమువచ్చును? పుట్టినవారందఱును జక్కనివారై నఁ గురూపులెవ్వరుగలుగుదురు? లందఱును బల్లకు లెక్కినమోయువారుండవలదా! మీతో నాకేమి? నన్ను భగవంతుఁడెట్లుపుట్టించినాఁడు. నన్నుఁద్రవక్రయనియిక్కడివారందరు. నేనుకంసదాసిని. ఆయనఘనకీగంధముఁ గొనిపోవుచున్నాను. వలయునేని మీరును దీనిఁబూసికొనియానందింపుఁడనిగిన్నెవారలముందుంచెను. రామ కృష్ణులువలసినంత గంధమునలండిరి. వారితోడనున్నవారును గావలసినంత గంధమునుబూసికొనిరి. కృష్ణుఁడంతసయ్యబలకుపకృతిసలుపువాఁడై యామె పాదంబులఁ దనపాదంబునుంచి దేహమును బైకెత్తెను. కుబ్జవంకరదీరెను. ఆమెచక్కదనమునకెల్ల వారును నదృశ్యమందరి.

రామకృష్ణులయ్యెడఁ గడచిచని విషణిమార్గంబులదాటి ధనుశ్శాలకరిగిరి. అయెడఁ గావలివారలు వారిని లోనికరుగనీయక పారించిరి. రామకృష్ణులు వారిఁజీరికిఁ గొనక వెడలఁ దరిమిలోనికేగిరి. అందొకదుస్తరశరాసనముండెను. కృష్ణుఁడుదాని నెత్తిగంధేభము చెఱికుగడఁ ద్రుంచునట్లు లవలీలఁద్రుంచి

వై చెను. ఆశబ్దము వీనులకు భీషణంబయి రోదోంతరములు నిండెను. కంఠుఁడారవంబునకులికిపడెను. కావలివారలరుదెంచి బాలురనిరువురఁబట్టిరి. బాలురులాఘవంబునవారి నెల్ల నిర్మూలముఁ గావించిరి. వారిధాటికాగఁజాలక ససిచెడితక్కిన వారలక్కడనుండి ప్రాణములుగాచుకొనుతలంపున నేందేనిఁ బరువులిడిరి. అంత రామకృష్ణులు విడిదలకుఁజనిరి.

పదునాలవ ప్రకరణము.

అంతలో సాయంకాలమయ్యెను. ఆకాశమనునరిణ్యమునఁ జరించు సంధకార గజమును బట్టినెంచి చుచ్చిడుటకుఁ గాఁగలవ్యాధుఁడు చూతాంకుర శ్రేణిచేతఁ గల్పించినచెండ్లోయను నట్లు పశ్చిమాద్రియందు మందప్రభతోడభానుండు చూపట్టెను. నాధ్వీయగుకిమలనారి తనపతిఁ దపనునిమానిన కతమ్మున వై స్యమువహించిన దోయను నట్లు ముకుళింపఁజొచ్చెను. క్రమముగఁ జీఁగటులు నలుదిశల వ్యాపింపఁదొడంగెను. తుమ్మెదలు మెల్ల మెల్లన సరోరు హ కుట్కలంబుల వసింపఁబూనెను. ప్రాగ్విశాలలనాలలామఘాలతలంబుననే ప్రిఁగాంచుసిందూర తిలకమనఁబెంపొంది విరహిజనముల ధైర్యవల్లులఁద్రెంచునిమి తమ్మునద్వరకుఁడై త్రినదాత్రమననొప్పఁగాంచి, కాలకిరాతుఁడలిగిచీకటిమెకంబుద్రుంచుకారిణమ్మున మెఱయించుఖడ్గమనదర్పమువహించియాకాశతమాలతరుప్రకాశ్శాఖయందు మెఱయుపల్లవమననింపుఁగాంచికలువలు సంతసంబు నొంద చోరులుడెంద

ములఁ గుండ నముద్రమాకసము ముట్ట నతిశయముఁ జెందఁజ
కోరకములూనందమును బొందఁ జారులు భయంబునఁ గండ
శీతకరుఁ డుదయాచలంబునఁ జూపట్టెను.

రామకృష్ణులారేయి తమతోడి గోపడింభకులఁగూడి
వెన్నెలయందు క్షీరాన్నంబులుగుడుచుచునానాగాథలం జెప్పు
కొనుచు నానందమునొందు చుండిరి. కంసుఁ డనుచరులచేవారి
చేష్టలెఱింగి విహ్వలుండై నిద్దుర లేకచింతిల్లుచుండెను. అతఁడు
పాన్పునఁబవ్వళింప నెంచిన నెద్దియో యొకరూపముగానఁబడి
యాతని జెదిరించుచున్నట్లుండెను. ఏమిచేయుటకును దోషక
యతఁడు శయ్యపైఁబరుండి యలునిటు పొరలఁ జొచ్చెను.
అతిప్రయత్నమున నాతనికెట్టెట్టులో గొంచెమునిద్దురపట్టెను.
అనిద్రయందాతఁడు కలవరించుచుండెను. మఱికోంత తడవున
కెవ్వరో తన్ను దన్నినయట్లు తోఁపనాతఁడులికిలేచిచెంతినున్న
భార్యలఁజూచి వికారముగఁ బలవించెను. వారాతనిదిగ్గఱే
కన్నులు దుడిచియాశ్వాసించిరి. అతనికొడలు దెలిసెను. అది
యెఱిగియాతని కాంతి లిట్లనిరి. 'నాథా! యిదియేమియూగ
డము? ఏలయట్లున్నారు, అనవిని యతఁడువారలఁజూచి 'కాం
తలారా! యేమిచెప్పుదును! నాకెద్దియో భ్రాంతిజనించినట్లున్నది.
నిద్రపట్టక పట్టకయింతకుముందుఁ గొంచెముపట్టెను. అంతలో
స్వప్నములు బయలుదేరెను. తలఁచుకొనినగుండలు జల్లుమను
చున్నవి. ఒడలుగంపమెత్తుచున్నది. కలలో గరళముఁదింటిని.
ప్రేతమును గొఱిలించుకొంటిని. ఖరము నెక్కితిని. శీరమునఁ
దైలము రాచుకొంటిని. అన్నిటికంటె నెక్కుడుగమఱియొం
డుగలదు. రక్తకుసుమముల దండనుమెడయందుఁ బూని యొ

క్కడ నెందేని జనుచుంటిని. ఈకలలు నిక్కువములనియే తోచుచున్నవి. ఇట్టికలలువచ్చిన మరణముదప్పదందురు. అది యుగార్థముంకొక్కరహస్యముగలదు. వినుడు చేతులతో జెవులుమూసికొన్నచో లోనగల ప్రాణ ఘోషము వినబడకున్నది. నీశ్చయందు దొంగిచూచినచో దలగానరాకున్నది. అడుగు జాడగానబడుటలేదు. చెల్లుబంగారపు జెల్లుగా గన్నదోయి కింగానబడుచున్నవి. బుద్ధియంతయు గలత వహించియున్నది. అక్కటా! యీదుశ్శకునములు నాకు సన్నిహితమరణమును సూచించుచున్నవి. నేను జీవింపజాలను. దేహము లనిత్యము లనియెంచి మీరు నామరణమునకై చింతిల్లకుడని పలికెను. వారాపలుకులకు భైర్యమువదలియేడువజొచ్చిరి. కంసుడువారలనాశ్వాసించి 'మీకేల భయము? నేనూరక పలికితిని. నా కేటిమరణము? నన్ను జంపువాడెవడు? రేపు నావిరోధులను రామకృష్ణులను వధించెదను. పిమ్మట మరణభయములేక హాయిగ నుఖించెదను. సకలరిపుభయంకరుడను నన్ను బతిగఁ గైకొన్న మీకునుదుఃఖమా? ఊరకుండుడు. నాజీవితవిషయంబున సందేహమునొందకుడని పలికెను. వార లాతని పెడ బుద్ధిమాన్వననేకవిధముల యత్నించి తననుకూలవాక్యంబులు వెక్కులునలికిరి. అయ్యవివిషంబులుగఁ దోపఁ గంసుండుకాంతల నదలించిశయ్యపైనుండి చివాలున లేచి పోయెను. భర్త యంతిహస్తాస్థింబు వహించినందుల కాత్మగండి యాలలనలు దమలోమనగతు లెట్లుగావలయు నట్లగును. చింతించి యేమి చేయఁగల మని యూరకుండిరి.

అంతిలో గొక్కురోకో యని కోడి కూత వినబడెను.

చీకటులు సడలఁ జొచ్చెను. చల్లని పిల్లవాయువు లుల్లాసంబున వీవదొడంగెను. కులాయంబులఁ బక్షులు కులకులఁ గూయుచుండెను. తూరుపు దెల్లవాతెను. పద్మినీకాంత తా నోచిన నోములు ఫలించె నని సంతసమ్మునఁ బ్రసన్నవదనమ్మును జగమ్మునకుఁ గన్పట్టఁ జేయుచుండెను. జమ్మను శబ్దమ్ము నలుదిక్కులఁ గ్రుమ్మఁ దుమ్మెడలమొత్తమ్ములు దామరలయందలి తేనియను ద్రావుచు నానందించుచుండెను. క్రమక్రమముగ భాస్కరుఁ డదయ మయ్యెను.

అట్టియెడఁ గంసుఁడు గొలుపుకూటంబున కరుదెంచెను. దుస్త్రాంతంబుల ధరణీతలంబున ససమప్రజ్ఞగొన్న మంత్రులిరుపార్శ్వంబుల నుచితాసనంబుల నాసీనులై యుండిరి. అప్పుడు కంసుఁడు వారలంగాంచి యమాత్య శేఖరులారా! వింటిరిగదా నామేనల్లుండ్రరాక! వారి నెట్లయిన నిప్పుడు దుదముట్టించు యత్న మొందు నలుపవలయు. మీమనంబుల కెద్దియెద్ది యుక్తమని తోచుచున్న యది యద్ది యద్ది వచియింపుడు. మనకు వలసినదాని నవలంబింతము. నాకనేకములు దోచుచున్నవి. అయినను నాకార్యంబునఁ దీర్తాన మొందు గావింప నేను కర్తను గాఁజాల నని పలికెను. తేని పలుకుల కలరి మంత్రులయందు సమర్థుడగు నొక్కరుఁ డిట్లనియె. 'రాజేంద్ర! యిందులకై యింత చింత యేటికి? మన కడలోకము సంతయు జయించిన మల్లు రిరువురు గలరు. వారు చాణూరముష్టికులు. దేవరకు వారలఁగూర్చి తెలియకుండదు. వారిల నిరువురఁ బలువనంపుడు. మీ మేనల్లుండ్రను గొనివచ్చుట కాజ్ఞ యొసంగుడు. మల్లయుద్ధమును జరుగునట్లు లేర్ప

ఱువుఁడు. చాణూరిముష్టికులతోడఁ దలఁపడిన తత్త్వ గ్రంథరామ కృష్ణులు మరణము నొందుదురు. అటుతరువాత దేవరకు లోకంబునంతయు శాసింప నడ్డుగలుగకుండును. అన విని తక్కుంగలవారలెల్ల రది యద్భుతమార్గమని చెప్పి యట్టి మార్గమును వెదకిన మంత్రిని వేనోళ్లఁ బొగడిరి.

కంసుఁడు మంత్రులయాలోచనల కుస్పృంగి యొక రంగమును సిద్ధము గావించి నాజ్ఞాపించెను. స్వామియాజ్ఞ శిర సావహించి మెఱియలనంటిబంటులు గొండఱిగి యొక స్థలంబును జక్కఁ జేయ మొదలిడిరి. నిమిషమాత్రంబులోన నందలితాలన్ని యుదీయఁబడియెను. కొండఱు పింహాసనమొండు గొనివచ్చి రంగమధ్యమున నమర్చిరి. కొండఱు మేలియాసనంబులఁగొని వచ్చి రాజసీతంబునకు సమీపమున నేసిరి. మఱికొండఱు నామా న్యాసనంబులఁగొన్నిటిఁగొని సమీపస్థలంబులనుంచిరి. రంగమంత యుఁబందళ్లతో నిండియుండెను. పందిటి కింబంబుల కరఁటికం బంబులుగట్టఁబడెను. కన్నులుపండువు సేయుచుండినయారంగం బునఁగంసుఁడు సింహాసనాసీనుండై యుండెను. పరివారమెల్ల రాత నిఁబరివేష్టించియుండెను. కంసు నాజ్ఞ యయ్యెను. ఇరువురు మల్లులు మదగజంబుల లెక్క సేయని బలంబులతోడ రంగ మునకు విచ్చేసి భుజాస్ఫాలనము గావించిరి. అప్పుడు కంసుఁడు బలరామకృష్ణులఁ గొని రాఁదగినవారి వారి విడిదల కింపెను. ఇంచుక సేపు లోన రామకృష్ణులు మల్లరంగమునకు విచ్చేసిరి.

వారలం గాంచినంత నే కంసున నినరాని యడిలు పుట్టె ను. అతనిదేహము గంప మొందఁజొచ్చెను. అయ్యది వెలికిఁ గానరానీయక యూతఁ డతిప్రయత్నంబునఁ దనలో నిట్లని వితి

ర్మింపఁ జూచెను. ఔరా! యేమి వీరిబాహుబలము! ఏమి వీరిచక్కించనము! వీరు నిజముగ నాసాలిటి మృత్యుదేవతలని వేఱుగ వక్కాణింపవలయునీ. అయినను భయపడ నవసరము లేదు. నామల్లులనమబలులు. వీరి నిప్పుడ యముని పురి కంపఁగలరు. నాహృదయంబును సంతసంబుననింపఁగలరు. చూతముగాక'. ఇట్లనుకొనుచు దిగ్భ్రాంతితోడఁ జూచుచుండెను.

సదునైదవ ప్రకరణము.

కంసునిమనంబునకందముగాఁగజాణురుండుబాలకులం గాంచి యిట్లనియె. 'డింభకులారా! మీరలు సంగ్రామంబున మిక్కిలి నేర్పరులని పలువురుపలుకవిని వేడుకపడి మారాజేంద్రుఁడు మిమ్మిందులకు రప్పించెను. మీమల్లహ వక్రీడానైపుణి నొక్కింతచూపింపుఁడు. అయిననునాకొకింతభయముగనున్నది. నాతోడఁదలపడినవాఁడిదివఱ కెవ్వఁడును జీవంబులతోడ నా హవభూమి వదలఁడయ్యె. మీగతిగూడ నట్టులేయైన మీతల్లి దండ్రులు మీకై యెంతచింత నొందుదురో యూహింపవలసి గాకున్నది. ఇయ్యది మల్లయుద్ధముగాని నవనీతంబుల ముద్దగాదు'. అనవిని శ్రీహరియాతని దిక్కుమొగంబై యోయి! యేల మమ్ము దెప్పివాడిచెడవు? నీవన్నట్ల సేముపిన్న వాండ్రము. మాకు సాములులేవు. సత్త్వముగలదనిచెప్ప నాహసింపఁజాలము. మీర ససామాన్యులుగారు. లోకభయంకరులరు. మల్లయుద్ధ విశారదులరు. కులిశకర్మశ దేహులరు. మీరాజునకు వేడ్క సేయవచ్చి

దిది. మిచ్చెను. నమోకుకొక్కయొక్కది? అయినకులుకులతో
దనుపయోగము లేదనితో చెడిని. కార్యమునఁగదా యెవ్వరెవ్వరి
కత్తు లెట్టివిదా? తెలియనగును! నేనునీతోడఁబెనఁగదను. ఈమా
యగ్రజాదుముష్టికునితోడఁదలపడెదను. సభ్యులుగలరు. రాజుగల
దు. మనజయాపజయము లెల్లరకు వేద్యములుగాఁగలవనిపలికెను.

అప్పులుకులకుఁజాణారునకుఁబట్టరానిరోపమువచ్చెను.
బామలు చిట్లించుకొనుచు నతఁడు హరింగాంచి యిట్లనియె.
'గోపాలకులు వట్టిపిఱికిపందలు. వారలలో నీవు బాలకుఁడవు.
నీకెందుండి యింతగర్వమువచ్చెను? నాతోడఁబోరుటకు నీపెం
తవాఁడవు? నీవు నన్నుఁదాకుట తగరు కొండనుదాకినట్లగు. నీవు
నన్నెవ్వఁడనుకొంటివి? నాప్రజ్ఞ సీకింతయుఁ దెలియదయ్యెను.
శ్లోభంబుమంటఁబడిమడియునట్లునీవునాపైఁబడి మడియుదువు.
ఇవివేతలమోలవేయుకుప్పిగంతులుగావు. చాణూరుఁడు స్థాణు
నిసైతముమెచ్చఁడు. బ్రహ్మయననాతనికొక్క లెక్కలోనివాఁ
డుగాఁడు. విష్వక్సేనుఁడన నాతనికి నవ్వువచ్చును. జగత్ప్రా
ణుఁడీఁడుగాఁడని యెఱింగి యాతఁడాతని రన్నునఁడు. మల్ల
యుద్ధమన నాతనికి భక్ష్యభోజ్యములు సిక్కినయట్లు. అట్టియ
తఁడు గోపాలబాలకుపనికిఁ జాలఁడా? ప్రల్లదములేల పలికె
దవు? నేనుబల్లిదుఁడను. లోకమందుఁ బ్రఖ్యాతుఁడను. నాచల్ల
డముక్రిందదూఱనిమల్లులు లోకమందుమందునకైనలేరు. చల
ముతోడ నన్నుఁదాకి బలనిధిఁజొరనీకుసాధ్యముగాదు. అటుగా
కున్న గోత్రము దండనిలుచుటకును గూడవలనుగాదు. అదియుఁ
గాదనినఁ గుంభినిక్రిందికేగరాదు. అట్లునుగాదందువేని మనుజు

సింహుడనని నామ్రోలమలయ నీకుఁదరముగాదు. కానలఁ జొరఁబడఁజాలవు. ప్రబలరూపుఁడననుచుఁ బ్రకాశింపఁ జాలవు. నీగర్వంబులు, నీమోసంబులు, నీచేష్టలు నాకడఁబనికిరావు. రణరంగమునుండి శీఘ్రంబుగఁ దలఁగిపోమ్ము' అనుపలుకులా లకించుచు శ్రీహరియూరకుండెను. వాగ్వాదులకును గార్యవా దులకును భేదమింతియ కదా?

కృష్ణుఁ డూరకుండుటఁజూచి చాణూరుం డాతని మఱి మఱి దూషింపనారంభించెను. 'నాసాహసమునకు నీపుభయ మందుచున్నట్లు తోఁచెడిని. అంతగాక గొల్లవానిపని యిం కెంత? ముసలవృత్త సభలప్రజ్ఞలు కంసనాయకుని సభయందు నామ్రోల నుపయుక్తమగునే. బాగుగా యోచింపుము. నీమహిమఁజూపింపనియ్యది మధురాపురముగాని వైకుంఠపుర ముగాదు. నీగర్వంబును దెలియఁజేయనియ్యది కంసనరేంద్ర కంఠీరవుని సభామంటపముగాని సర్వసంగపరిత్యక్తులును సన్యా సులునువసించు మఠముగాదు. ఆలకించి యానందించుటకు నా బాహునాదముగానికలహభోజనునివీణానాదంబుగాదు. చదుగు లాడుట కియ్యది మల్లవిగ్రహముగాని ప్రణయ విగ్రహము గాదు. నీయిచ్చవచ్చినయట్లు సంచరింపనియ్యది వేదాంతవీధి గాదు. తప్పించుకొని పోవ నియ్యది మునిహృదయంబుల యందలి మూలగాదు. ఇక్కడఁ జిక్కితివి. ఎందేగఁగలవు? నీకీనాఁడు చావు నిక్కువము, సంసిద్ధముగమ్ము? ఇట్లనుచు నామల్లుండు పౌరమనోభల్లుండయి వల్లవ వల్లభుని నల్లనఁ జేరఁబోయెను.

రోమానల ధూమంపుఁ బ్రరోహమోయనునట్లు లాతని శిరమునందొక సన్ననిసిక యొప్పుచుండెను. దిగ్గజకరసన్నిభంబులై యాతని దోర్దండంబులు భయమును గొలుపుచుండెను. ప్రళయాంతకుని దంష్ట్రల యట్లు లాతని మొగంబునఁ గోఱిమీసములు మెఱయుచుండెను. ఆతని దేహంబు కాటుకకొండవలె నల్లచాయంగలదై యొప్పుచుండెను.

అంతఁ గృష్ణుండు మెల్లన మొల్లంబగు బీరంబు వెల్లిగొన నుల్లసిల్లి బాహునాదంబుఁ గావించెను. ఆధ్వని రోదోంతరాళంబు నిండి ప్రతిధ్వనులెసఁగెను. ఒండొరులు దలపడిరి. పరస్పర ముష్టిపాతంబులు చూపఱకు భయ జనకంబులుగ నుండెను. కృష్ణుఁడ మల్లుని చెట్టఁబట్టి యీడ్చి క్రిందికిఁ ద్రోసెను. వాఁడు గ్రిందఁబడి లేచి కృష్ణునిం బట్టినెట్టెను. వారి మరల నాతని నొక్క ముష్టింబొడిచెను. ఇట్లు కృష్ణచాణూరు లొండొరులకుం దీసిపోనక సమరంబునలుపుచుండిరి. బలభద్రుడు ముష్టికునితోడఁ దలపడెను. వారిరువురు బాహుబాహిఁబ్రళయాగ్నులయట్ల పోరుచు భీకరరూపు లై చెలంగుచుండిరి.

అట్టి సమయంబునవారిదర్శనంబులఁ గోరుచు నానందించుచుండిన చూపఱులు దమలో నిట్లని తలపోయఁజొచ్చిరి. 'ఆహా! యీకంసరాజేంద్రుని శ్రావ్యము! చక్కఁదనంబుల కెల్లలగునీకుమారుల నీగిరికఠోరులగు మల్లులతోఁ బెనంగఁజేసెను. ఈతనికిఁగీడుమేళ్లతో నెన్నటికి నగత్యమున్నట్లుదోపదు'యథారాజా తథా ప్రజా' యనునట్ల సభ్యులు సైత మీతని వారింప రైరి. ఈడుగానివారల కిట్టిసమరంబు సెల్లునే? ఇయ్యది

శోకకారణముగనే యున్నది. అయ్యో! యీరాజునకు దయ
యననెట్టిదో తెలియదు. ఇతఁ డేల వీరిని మాన్పించును.
సభల లోనికి వచ్చుటంజేసి కాదే మనకిట్టి సంకటము గలు
గుచున్నది. అందువలననే సభకుఁబోవఁ జనదు. పోయినచో
సభవారల దోషంబు లెఱిగి యూరకుండరాదు. తెలిసి తెలి
యక యేదియేనినొక్కటిపలికినఁ బాపము సంభవించును.

‘సభకుఁ బోవఁ జనదు సభవారిదోషంబు

లెఱిగి యూరకున్న నెఱుంగకున్న

నెఱిగి యుండి యైన నిట్టట్టు పలికినఁ

‘బాజ్జుఁ డైనఁ బొందుఁ బాపచయము’

ఇట్లనేకు లనేకవిధంబుల ననుకొనుచుండఁ గొందఱు
మల్లయుద్ధంబుపై దృష్టి నిడి యిట్లనిరి. ‘మల్లుఁడు హరికిలోఁ
బడియె. నేఁ డీతనికిఁ జావు నిక్కువము. ఇప్పటికి మనమనం
బుల దిగుళ్లు గొంతకొంత మట్టువడినవి’. కొందఱు వారింజూచి
‘లోఁబడియుఁ బెగడక మల్లుఁడు హరివత్సంబును మరల నుగ్ర
ముష్టిఁబొడిచెనుగా’! యనుచుఁ జంతించుచుండిరి. ‘అ! చచ్చె
జచ్చె. ఇట్టివాఁడు కృష్ణు నేలయెదిరింపవలయును. భగవంతుఁ
డతనికిఁ దగినశాస్తియొనర్చెన’ని కొందఱు చప్పటలు చఱచు
చుండిరి. కృష్ణుఁడు చాణూరుని నేలఁబడఁగొట్టి బాహునాదము
గావించెను. చాణూరుఁడు నోట ముక్కున నెత్తురొలుకఁ జచ్చె
ను. బలభద్రుండు ముష్టికుని చేతనెత్తి నేలపైఁ దలపగుల
మొత్తెను. వాఁడు గాలిఁ గూలు తరువు భంగి నేలఁగూలెను.
మల్లులపాట్లుగాంచి‘వీరిని మల్లులువల్ల వబాలకులనియెంచి పెనఁగి

యమనాయకునిపురికరిగిరి. మనమిందుంటిమేనియ్యాబాలురుమవ
లనిలువనీయరు. ఊపిరి యున్న నుప్పుమ్మకొని బ్రదుకవచ్చును.
ఇందునిలువ సాధ్యముగా దాని తక్కుంగల మల్లు లెల్లరు చెల్లా
చెదరై పోయిరి. మల్ల యుద్ధంబున రామకృష్ణవిజయంబున కెల్ల
వారలాశ్చర్యమగ్నమానసు లైరి.

పదునాఱవ ప్రకరణము.

చాణూరముష్టికి నధానంతరంబునఁ గంస సభామం
టపంబునఁ గలకలధ్వనులు సెలంగెను. కంసుఁడు సభాజనం
బుల నెల్లవారించి మంత్రులంబూచి మహాక్రోధంబున నిట్ల
నియె. 'ఈగొల్లపిల్లవాండ్రను సగిరివాకిటికి వెడలఁగొట్టుఁడు.
ఈగొల్లలనెల్లఁ బట్టి బంధింపుఁడు. సందునిఁ గారాగారంబునఁ
ద్రోయింపుఁడు. వనుదేవుని బ్రదుకనీయకుఁడు. ఉగ్రసేనుని
గూల్పుఁడు. ఆలస్యము సలుపకుఁడు. పొండు', అప్పులుకు
లాలించి గోపాలబాలుండు కృష్ణుండు లేజివై కుటుకు సింగమట్ల
కంసునివై కుఱికిెను. పౌరులెల్లఁ దల్లశిల్లిరి. కంసుఁడు ఖడ్గంబుఁ
గేలంబూని కృష్ణునెదుర్కొనెను. తాన్మృండు పన్నగంబుఁ
బట్టు లీలంబట్టి కృష్ణుండు కంసుంగ్రిందఁబడఁద్రోసెను. ఆపెట్టు
చేర కృధారలుగారఁ గంసుఁడు ప్రాణంబులం బాసెను. మహా
క్రోధంబున నునికింజేసి హరియాతనిక లేబరంబు నీడ్చెను. ఆస
మయంబునఁ గంసానుచరులు విజృంభించి గోపాలుఁబట్టుఁడని
కృష్ణునివై కుఱికిరి. బలభద్రుండు వారల నొక్కపెట్టున

యమ సదనగబున కనిపెను. ఇవ్విధంబునఁ గృతకృత్యులైన రామకృష్ణులంగాంచి యెల్లరు సంతసంబునఁ జెలంగిరి. నారదుఁడు మింటఁజేరి గీతము వాడఁదొడఁగెను.

‘క॥ చేతులఁ దాళములొత్తుచుఁ

జేఱోమోదంబుతోడ సిగముడి వీడం

బాతర లాడుచుమింటను

గీతము నారదుఁడువాడెఁ గృష్ణాయనుచున్॥’

ఆకసమునుండి బ్రహ్మరుద్రాదులు కృష్ణునిఁ బొగడిరి. వేలుపులు ఘమవృష్టులఁగురిపించిరి. దుందుభులు మ్రోసెను.

అట్టిసమయమునఁ గంసకాంతలు దుఃఖాకాంతలై యంతము నొందిన తమకాంతునివైఁబడియెలుంగై త్తి ‘హా! నాథా! హా వీరాక్రేసరా! మహాత్మా! హారాంజేద్రా! మమ్మెడఁబాసి పరలోకంబునకు నీవొంటిఁబోయితివే. అయ్యో! నిన్ను జూడక మేమొక్కనిమిషమైనఁ బ్రాణములు నిలుపఁగలమా? మమ్మెలనీతోడఁ గొనిచనవైతివి? ఎంతచెప్పినను నీకప్పుడు మాపలుకులురుచింపవయ్యెనే. నాకేమియుభయములేదనిరాతిరిమాతోడనంటివే. దుఃఖించుచుండిన మమ్ములవారించితివే. ఇప్పుడుమేమిట్లేడ్చుచున్నవారింపవేమి? కన్నులుదెఱచియొక్క పలుకైనఁ బలుకవేమి? అక్కటా! యీదుఃఖంబును భరియింపఁజాలమ’ని యూరకవిలపించుచుండిరి. క్రీకృష్ణుఁడు వారి డగ్గఱి ‘యేల మీరేడ్చెదరు? ఆతఁడు మీపలుకులు వాటింపకలోకంబులకుఁ గీడునాపాదించెను. తెలిసి తెలిసి తమప్రాణములవైకిఁ దెచ్చుకొన్నవారి నేమిచేయఁగలము? కాలవై ప

రీత్య మ'ని పలికి యూరార్చెను. వారు గొంతఱాంతించిరి. కృష్ణుండు కంసాదులకుఁ బరలోక సంస్కారంబులు సేయంబనిచెను.

చెఱయందు దేవకీవసుదేవులార్తజుని సాహసమ్మునకును గంసనాశనమ్మునకును సంతసంబునొందుచుండ హరి వారినిడగ్గటి బలభద్రదసహితుండై ప్రణామంబులుసేసి సంకలియలు విప్పించి యిట్లనివచియించెను. 'జననీజనకులారా! మీరుమమ్ముఁ గంటిరిగాని మాభాలచేష్టలు చూచియానందమొందఁజాలరై తిరి. దానికై చింతిల్లకుఁడు. అట్లదై వయోగము. తల్లిదండ్రుల కడఁ దనయులుండి యవసరముల కొలఁదిలాలితులగుచువర్ధిల్లునట్టిమహిమయందఱకుఁ గలుగదు. తనయులఁజూచుచువారిముద్దుముచ్చటలఁగాంచుచు నానందించుపుణ్యముసైతమెల్లరకుఁగలుగదు. ఎవ్వరెవ్వరిప్రాప్తములెంతలెంతలంతలంతలుగాకయెక్కువలు రమ్మనినవచ్చునే? మాప్రాప్తమట్లుండే. మీప్రాప్తమిట్లుండే. ఎవ్వరేమిచేయగలరు? అట్లననేల? నిఖిలపురుషార్థహేతువులగు నీమేనులకు మీరు దక్క నేవ్వార లాధ్యులు? నూతేండ్రకై నను మీఱుణంబును దీర్పమాకగునే! పెద్ద లిట్లు పలుకుదురు.

'క॥ చెల్లుబడి గలిగియెవ్వఁడు

దల్లికిఁ దండ్రికిని దేహధనములవృత్తుల్

చెల్లింపఁ డట్టికష్టఁడు

ప్రల్లదుఁడామీఁదనాత్మపలలాశియగున్॥

క॥ జననీజనకులవృద్ధులఁ

దనయులగురుప్రసాధుడారాదులనే

జనుఁడుఘనుఁడయ్యుఁ బ్రోవక

వనరును జీవన్మృతుండువాఁడుధరిత్రిన్॥'

అదియునుగాక కారాగారంబుల మీరు మాకారణంబుగఁగంనుచే నధిక బాధలొందితిరి. ఆతని వారింపఁగల శక్తిమా కుండియు వారింపకుగటిమి. మాకౌర్యమేమని వచియింపనగు? నిష్కారణ్య హృదయుల మమ్మేమిచేసినఁ బాపముతీరును? మాతప్పులనన్నింటిని మన్నించి మీరుమమ్ము రక్షింపకున్న మాగతులేమి గావలయు? అని పలికిన హరిపలుకులకలరిదేవ కీననుదేవులు మోహితులై యక్కుమారుల నంకిపీఠంబుల నిడుకొని కాగిలించుకొని వారి వదనంబులు గన్నీటండడు పుచు నానందించుచుండిరి. ఉగ్రసేనుండుమనుమల నెత్తుకొని యొక్కింతముద్దులాడెను. అంతఁ గృష్ణుండుగ్రసేను దిక్కు మొగంబై 'తాతా! దుర్భాషుఁడు లోకంబకుఁడు కగనుఁడు గతించెను. ఆతనికై నీవు వగవఁబనిలేదు. లోకములకిప్పుడు శుభంబు సంప్రాప్తంబయ్యెను. మేము యాదవులమగుటంబట్టి తొంటి యయాతిశాపంబున రాజ్యముసేయరాదు. నీవు సత్స్వరముగ నేగుదెంచిసింహాసనమెక్కుము. మేము నిన్నుఁ గొలిచి యుండెదము. సకలరాజులును నిన్ను సేవింతురు. దేవతలు సైతము నీకరిం బెట్టుదురు. కంసపక్షిఁపుఁబుడమి నాయకు లెల్లరు నీసన్నిధికి వచ్చునట్లులిప్పుడ దిట్టముఁగావింతును. 'లెమ్మ' నిపలికి సకలరాజ్యంబునకు నాతనిఁ బట్టాభిషేకము గావించెను. అంత

రామకృష్ణులందుండిబయలుదేరి చెఱలోఁబడియుండు రాజులనెల్లవిముక్తులఁ గావించి తోడ్కొనివచ్చి వారివారి రాజ్యంబులు వారివారికొసంగి యనిపిరి. రాజులెల్ల రామహాత్ములం గీర్తించుచుఁ దమతమ మార్గంబులంజనిరి.

నందుఁడు మధురానగరంబున మహానగదముతో నుండెను. గోవిందుఁడు రాముంగూడుకొని యాతనిం జేరి 'తండ్రీ! పుట్టిపుడమిఁబడినది యాదిగనిన్నుఁ దండ్రిగను యశోదారోహిణులందల్లులుగనునెంచి సంతసించుచుంటిమి. మాకన్నతలిదండ్రుల నెఱుంగము. మీరుమమ్మెంతమక్కువతోడఁబెంచితిరి? మీఱుణమును మేమెట్లుదీర్చుకొనఁ గలము? మీకరుణవలన గదామేమింతవారమైతిమి. బాల్యంబునందలి పోషణమెంతకష్టము. తల్లిదండ్రులకుఁదక్కుననుగ్రులకదిసాధ్యమగునో? మీరుపల్లియకుఁ బోవనెంచి యుండుట నేనెఱుంగుదును. ఇక్కడఁ బనులు విశేషములుండుటంజేసి మేమిప్పుడు మీతోడరాజాలము. ఎక్కడనున్నను సేతుణమందైనను సేవిధముననైనను నీస్తరణమానము. పనులుచక్కఁబెట్టుకొని మీకడకు వచ్చెదము. అప్పుడప్పుడుమిమ్ము దర్శింపకమాప్రాణములు నిలుచునా? అచ్చటిపెద్దల నెల్ల నడిగితిమని చెప్పుడు. మాతల్లులకు మానమస్కారంబులుదెలియఁ జేయుడు. మాతోడి బాలురవిశేషములుగ నడిగితిమనివచియింపుడు. మీకుశలవార్తలప్పుడప్పుడుమాకుఁ బంపుచుండుడు. పోయిరండని యనేకవస్త్రభూషణంబులొసంగి పదములకెఱుగెను. బలభద్రుండును నందునకు నమస్కరించెను. నందుఁడు బిడ్డలను మఱిమఱిఁ గొంగిలించు

కొని ప్రణయవిహ్వలుండై కన్నులనుండి బొప్పజలంబులు రాల వల్లవులంగూడుకొని ప్రేపల్లెకుంజనియెను.

పెంపుడుప్రేమ యెంతయెక్కుడు ? రామకృష్ణులవీడి పల్లియకుంజని సంత రోహిణీయశోదలు నందున కెదురేగుడెంచిరి. నందుడువారికిఁ గంసనాశనాదిసమస్తవిషయంబులందెలిపెను. బిడ్డలనువిడిచియుండ మనసురాక యాతల్లులు వారలందలంచుకొని యూరకచింతించుచుండిరి. ప్రేపల్లెయెల్లఁజిన్న ప్రైయియుండెను. బహుకాలంబుదనుక గోపకులెల్లరుదృష్టిఁ దీరభుజియింపరైరి.

మధురయందు వసుదేవుడు పురోహితుని రావించి రామకృష్ణుల కుపసయనాదిక్రియలు యథావిధి జరిగించెను. అంతనాతఁడు వారినిరువురను గురువుకడఁ జదువఁబంపెను. రామకృష్ణులు జగద్గురువులయ్యు భావికాలంబువారలకు గురుశిక్ష లేని విద్యయుమఱుగుననున్న దీపమునురాణింపవని తెలుపుట కోయనునట్లు గురుకులవాసముచేయఁబోయిరి. కొలఁదికాలముననే వారలు సంపూర్ణవిద్యను గ్రహించి దుష్టశిక్షణమును శిష్టరక్షణమును గావింపమొదలిడిరి.

మధురయందలిజను లుగ్రసేనుని రాజ్యంబున సధిక సుఖంబు లొందుచుఁదొల్లఁదారు గంనువలనఁ గొన్నకష్టంబుల నెల్లమఱచిరి.

ఉ ప స ం హా ర ము.

కంసుఁడు దొలుతటినుండియుఁ బ్రజలకు హానిగావించుచుఁ బితృకార్యంబులసైతమలక్ష్మముగావించి యప్రమత్తుఁడై మెలంగుచుండెను. తండ్రియాతనికిఁ బ్రజాపీడనంబున నెన్నియో కష్టములు గలుగునని చెప్పెను. వానిచెవులనవిదూతెనా ?

మూర్ఖుఁడుదనకుఁ దానుదెలిసికొనఁజాలఁడు. ఇతరులు సెప్పినవినఁడు. తుదకుఁ జెడును. వానికప్పటికి మేల్గనితోఁచుపనులు ముందు దుర్భరకష్టములకు మూలంబులై నెగడును. ఎఱుకగలవారిఁజేరి సర్వమునెఱుఁగుచు నెఱిఁగినదాని ననుష్ఠించుచు నుండువాని నడతలయం దేలలోపము గానబడును? బాలునై ననునట్టివానిని లోకులేల ప్రశంసింపరు? 'లోకమున మనమనుగడ శాశ్వతము. మనకుదేనివలననుజావు లేదు. మనల మించి యొకరుండరాదు. ఒకరు మనకుఁ జెప్పువారుగలరా? ఒకరిపలుకులు మనమాలకించిన యవమానమునకుఁ బాత్రులమగుదుమ'ని సంతత మార్థమును వహించువారి బుద్ధిప్రాబల్యమేమని కొనియాడనగును? ఔరా ! వారలకు వారలేనములు. తుట్టతుదకువారి కసహ్యజనకపుంశురణము దక్క మరి యెద్దియులేదు. రావణాదిరాక్షసులును దుర్యోధనాది మూర్ఖులు నట్టిల్లినవారే. వారిచరితలు దలంచుకొన గుండియలవియును.

కంసునకుఁ బితృవాక్యమన గడ్డిపఱకతో సమానము. తండ్రిమాటను వినకుంటయకాక యాక్రూరకర్ముడు దైవసముని జనకునిఁ గారాగారంబునఁ ద్రోయించెను. ఇంతకంటె నన్యాయముగలదే! తల్లిదండ్రులకంటెఁ బిడ్డల కితరదైవము గలదా? ప్రాతఃకాలమున లేచి యెవ్వఁడు తల్లిదండ్రుల సాదంబుల మ్రొక్కుచుండు వాఁడధన్యుఁడు. అట్టిపుణ్యమేమని పలుకనగు? తల్లిదండ్రులు లేనివారికట్టి పుణ్యముగలుగదు. అదిదైవయోగము. దానిని దాట నెవ్వరిచే నగును? పితృవాక్యపరిపాలనార్థమై గదా రాముఁ డరణ్యమునకేగి యాకలములుదిని మృగములనడుచు సంచరించుచుండెను. మూర్ఖులకు మహాత్ముల యుపమానంబులు పనికిరావు. తండ్రియెందుఁజచ్చిన వారికేమి? ముదుకండ్లై నంత నాతఁ డుపయోగింపఁడని వారినమ్మకము. తోలుతటినుండియునునయ్యనఘుసహాయము లేకున్నదనయులెట్లు వృద్ధికివచ్చియుందురు? తనయులఁ బోషించుట తల్లిదండ్రులకుఁగర్తవ్యమనియుఁ వారువారిఁ బోషింపవలసిన యవసరములేదనిగొందఱు పెడవాదములు సేయుదురు. కంససభకు సంబంధించిన యట్టివారికి మెప్పుజెప్పమనచే నెట్లగును?

కంసుని కాలమ్మున జనులనరాని బాధల నొందిరి. సాధువులక నేకకష్టములు గలిగెను. సాధుబాధస్వనాశమునకు మూలబీజము. రాజ్యకార్యములయం దసాధారణప్రజ్ఞ గల వాఁడయ్యను బాదుషా హా! యూరంగజేబు ప్రజలనుహింసిం చియకదా బేబరుమహనీయునిచే స్థాపింపఁబడిన మొగలాయి రాజ్యమును నాశనముగావించుటకు మూలకారకుడయ్యెను.